

04-2022

ISSN 1991-0614

MARGULAN
UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАН

педагогикалық хабаршысы

педагогический вестник

КАЗАХСТАНА

ПАВЛОДАР

КеАҚ «Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университетінің»
ғылыми, ақпараттық-талдамалы журналы
Научный информационно-аналитический журнал
НАО «Павлодарский педагогический университет
имени Әлкей Марғұлан»

2004 жылдан шығады
Основан в 2004 году

**ҚАЗАҚСТАН
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ХАБАРШЫСЫ**

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
ВЕСТНИК
КАЗАХСТАНА**

4'2022

ҚАЗАҚСТАН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ХАБАРШЫСЫ
бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы
КУӘЛІК
№9076-Ж

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МӘДЕНИЕТ, АҚПАРАТ ЖӘНЕ СПОРТ МИНИСТРЛІГІ БЕРГЕН
25.05.2008 ж.

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Бас редактор

Жилбаев Жанбол Октябрьович – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Бас редактор орынбасары

Нурғалиева Айгерим Кажимуратовна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Жауапты хатшы

Ахмульдинова Айгуль Насыровна – педагогика ғылымдарының магистрі (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Редакциялық алқа мүшелері

Аганина Құндыз Жамиевна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Абай ат. Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан)

Лопаткин Владимир Михайлович – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Алтай мемлекеттік педагогикалық университеті, Барнаул қ., Ресей)

Мухтарова Шакира Мукашовна – педагогика ғылымдарының докторы, профессор (Е.А. Букетов ат. Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ., Қазақстан)

Отепова Гульфира Елюбаевна – тарих ғылымдарының докторы, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Волохов Сергей Павлович – тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Алтай мемлекеттік педагогикалық университеті, Барнаул қ., Ресей)

Каримова Анара Еркеновна – тарих ғылымдарының кандидаты, доцент (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Шоманова Жанат Кайроллиновна – техника ғылымдарының докторы, профессор (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Нурғалиева Сания Айдархановна – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор (Ataturk University, Эрзурум қ., Түркия)

Матаев Берик Айтбаевич – философия докторы (PhD) (Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан)

Техникалық хатшы: Ж.Б. Узыканов

Журналдың басты тақырыптық бағыттары:
педагогика; психология; педагогтардың кәсіби даярлығының теориясы мен тәжірибесі;
педагогикадағы инновациялар; оқыту мен тәрбиелеудің заманауи технологиялары.

Жілілігі: жылына 4 нөмір

Мақалалар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде жарияланады.

ISSN 1991-0614

eISSN 2788-8762

© Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университет

Р.Н. Асылбаев, А.В. Шестопалова Использование электронных образовательных ресурсов на уроках физики для формирования функциональной грамотности обучающихся.....	4
S.K. Abildina, G.S. Ayapbergenova, A.Zh. Aplashova Pedagogical conditions the formation of special competencies of the future primary school teachers on the basis of the project method	19
З.Ш. Айткенов, Д.Е. Мырзабекова Тарих пәні бойынша факультативтік сабақтарда заманауи әдіс- тәсілдерді қолдану	30
Г.М. Бобизода, Т.Ж. Шакенова, А.Т. Жандилова Начальное образование – как один из фундаментов формирования компетентной личности.....	50
A. Turlybekova, A. Sadykova, L. Baikhanova The effectiveness of differentiated learning in the organization of the educational process.....	65
Н.В. Чекалева, Ш.Ш. Хамзина, С.Р. Есумжанова Организация учебной деятельности младших школьников с ЗПР в условиях общеобразовательной школы.....	79
Авторларға арналған ереже Правила для авторов	94

Р.Н. Асылбаев¹, А.В. Шестопалова*¹

*¹ Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар, Республика Казахстан
Ann.shestopalova@mail.ru*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ НА УРОКАХ ФИЗИКИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация. В статье представлен материал о возможностях использования электронных образовательных ресурсов на уроках физики для учащихся среднего звена общеобразовательных средних школ на примере сельской школы Павлодарской области. Функциональная грамотность – ключевой вектор для оптимизации уровня образования Республики Казахстан. Формирование функциональной грамотности казахстанских школьников предполагается как одна из приоритетных миссий образования действующей школы. Главные векторы развития функциональной грамотности школьников закреплены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы, одной из задач которой являются становление в общеобразовательных школах нравственного, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в развивающемся обществе.

Актуальность данной темы связана с запросом повышения качества образования в контексте единства методов и приемов к формированию естественнонаучной грамотности, возможности организации обстановки, обеспечивающих качественную организацию чувственного восприятия, теоретического мышления и практической деятельности, направленную на развитие грамотности школьников, показаны на конкретных примерах из опыта работы учителя по развитию естественнонаучной грамотности школьников.

Рассмотрены методы применения и возможности цифровых ресурсов, применяемых для реализации обновленного содержания образования в рамках повышения функциональной грамотности обучающихся. Представлен личный опыт использования некоторых приложений для формирования конкурентоспособной личности. Результаты данной работы указывают на эффективность применяемых ресурсов, а использование материалов данного исследования в процессе обучения в школе может оказать положительное влияние на развитие личности ученика современного образования.

Ключевые слова: электронные образовательные ресурсы, функциональная грамотность, естественные науки, обновленное содержание образования, уроки физики.

Введение

Функциональная грамотность – это способность человека использовать приобретаемые в течение жизни умения и навыки для решения широкого спектра жизненных задач в разнообразных сферах человеческой деятельности, коммуникации и социальных отношений. Впервые этот термин был введен в 1965 году на Всемирном конгрессе министров просвещения. [1, с. 7] Тогда данное понятие рассматривали как проблему увеличения количества населения, охваченного основным образованием, и как следствие этого предложена оценка «функциональной грамотности» в системе Международной программы по оценке образовательных достижений учащихся (в переводе с англ. Programme for International Student Assessment) [2, с. 12]. После проведенного мониторинга казахстанских школьников Глава ЮНИСЕФ в Казахстане Артур ван Дизен процитировал: «Да, школьники могут читать и писать. Да, они могут перечислить столицы мира или назвать самые важные даты в истории страны. Но умение использовать эти навыки в повседневной жизни – это намного труднее». [2, с. 14]

Тенденция ослабления грамотности школьников говорит о недостаточной мотивации учащихся в процессе обучения, что может быть признаком стагнации системы образования. Как отметил Марто Жан-Франсуа: «Лучший подход – это применять онлайн-обучение в дополнение к offline-обучению, и это даст нам значимый результат» [3, с. 24]. Конечно, цифровизация школьного образования также играет ключевую функцию в контексте повышения качества обучения. Это и внедрение цифровых ресурсов в учебное время, и использование готовых электронных пособий и приложений вне занятий, а также распространение опыта школьных учителей посредством различных платформ, таких как Quizziz, Kahoot, TikTok, YouTube и прочее. Современные школьники сегодня не мотивированы учиться и прикладывать усилия для успешного обучения, причиной тому является то, что нынешнее поколение привыкло получать информацию достаточно быстро, посредством современных «девайсов». Чтобы все же повысить заинтересованность к учебе и решить ситуацию в повышении эффективности, а также улучшить показатели грамотности, необходимо стимулировать учение школьников [4, с. 26-27]. Как бы банально ни звучало, но модернизация затронула все аспекты жизни общества, не исключением стало и образование, теперь на смену аналогово-тестовому восприятию пришел визуально-цифровой, и это требует совершенствования и деконструкция понятия «функциональная грамотность». [5, с. 17]

Материалы и методы

Международное исследование PISA показало, что грамотность более успешно формируется в интеграции предметов, когда прослеживается связь между на-

уками, к примеру, физики и химии, биологии и географии. Разработанные обновленные образовательные программы в совокупности с применяемыми методами, включающие информационно-коммуникационные технологии, тем или иным образом направлены на повышение функциональной грамотности. Чтобы оценить промежуточный уровень функциональной грамотности, в исследовании использовались следующие методы:

1. Теоретико-методологический анализ научной литературы;
2. Метод эксперимента.

В рамках педагогической практики было проведено исследование на базе общеобразовательной средней школы, в котором принимали участие обучающиеся восьмых классов КГУ «Общеобразовательная средняя школа №2» отдела образования Железинского района управления образования Павлодарской области. Перед началом эксперимента 38 учащихся прошли анкетирование. Опросники обучающихся обрабатывались, а итоговые результаты заносились в сводные «сетки», на основании которых были построены нижепредставленные диаграммы и проведена оценка данных.

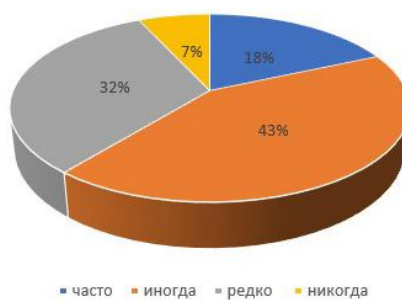

Рисунок 1. Опрос среди учащихся по вопросу «Как часто учителя используют цифровые ресурсы на своих уроках»

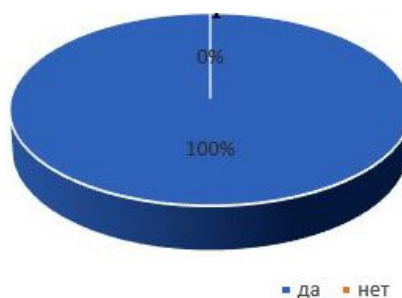

Рисунок 2. Опрос среди учащихся по вопросу «Как вы думаете, использование цифровых ресурсов поможет повысить функциональную грамотность?»

После проведенного анкетирования была проведена серия уроков Lesson study с использованием электронных образовательных ресурсов, самостоятельно разработанных и представленных педагогом. В исследовании урока принимали участие группа учителей естественно-математического направления, вместе осуществляющие планирование, наблюдение, документирование. Таким образом, это позволяет увидеть проблемы обучающихся в реальности, улучшение практики и вовлечение коллектива в исследовательскую работу. Самоанализ учителя показал предварительные результаты, которые представлены на диаграммах ниже.

Функциональная грамотность включает в себя 3 основные вида грамотности, но остановимся на одной – естественнонаучной грамотности. Так как физика связана с вышеназванным видом грамотности, поэтому в исследовании использовались комплексные задания по данному направлению. При составлении заданий были использованы материалы по разделу «Основы термодинамики». Представления школьников в основном базируются на той информации, с которой они встречаются в жизни, таким образом прослеживается «связь с жизнью». Поэтому основными показателями, которые были составляющие предложенных заданий восьмиклассникам, – это «Научное объяснение явлений» (знание, понимание) и «Интерпретация данных» (применение, НВП).

После проведения анкетирования было изучено долгосрочное планирование по разделу «Основы термодинамики» 8 класс [6, с. 313-314] и проанализированы цели обучения, они полностью подходили по таксономии Блума.

Таблица 1. Долгосрочное планирование (ДСП) по предмету “Физика” 8 класс, раздел «Основы термодинамики» [6, с.314]

Раздел долгосрочного плана	Темы/Содержание раздела долгосрочного плана	Цели обучения
Обучающиеся должны:		
Основы термодинамики	Первый закон термодинамики, работа газа и пара	8.3.2.17 объяснять первый закон термодинамики
	Необратимость тепловых процессов, второй закон термодинамики	8.3.2.18 объяснять второй закон термодинамики
	Тепловые двигатели	8.3.2.22 описывать преобразование энергии в тепловых машинах; 8.3.2.20 описывать принцип работы двигателя внутреннего сгорания
	Коэффициент полезного действия теплового двигателя	8.3.2.19 определять коэффициент полезного действия теплового двигателя; 8.3.2.21 предлагать пути совершенствования тепловых двигателей
	Экологические проблемы использования тепловых машин	8.3.2.23 оценивать влияние тепловых машин на экологическое состояние окружающей среды

А это значит, что можно проверить изменение функциональной грамотности среди учащихся.

Согласно целям из долгосрочного планирования было составлено методическое пособие по физике «Сборник заданий формативного оценивания по разделам «Тепловая физика» для учащихся 8 класса». Задания выполнялись ежеурочно учащимися, таким образом можно было проследить степень усвоения материала по формативному оцениванию. В последствии этот сборник был представлен в цифровом формате.

Пример заданий из сборника:

Задание 1. Когда готовят малосольные огурцы, их заливают рассолом (вода с солью). Через несколько дней огурцы готовы к употреблению. Если же залить огурцы таким же рассолом, но другой температуры, то огурцы могут стать малосольными уже через несколько часов.

Что нужно сделать с рассолом: нагреть или остудить, чтобы огурцы засолились быстрее? Свой ответ поясните.

Когда огурцы заливают рассолом (вода с солью), они через некоторое время становятся солёными. В то же время рассол приобретает огуречный вкус. Выберите верное утверждение о процессах, происходящих с рассолом.

- А. молекулы воды и поваренной соли изменяются и приобретают вкус огурцов.*
- Б. концентрация поваренной соли в рассоле постепенно увеличивается.*
- С. огуречный сок проникает в рассол.*
- Д. молекулы поваренной соли и огурцов растворяются в воде.*

<i>Дескриптор</i>	<i>Критерии</i>	<i>Баллы</i>
<i>Описывать эксперименты и приводить примеры, подтверждающие основные положения молекулярно-кинетической теории</i>	<i>Аргументирует свой ответ</i>	<i>2</i>
	<i>Выбирает 1 правильный ответ из предложенных</i>	<i>1</i>

Задание 2. Неуклонный рост энергетических мощностей – все большее распространение укрощенного огня – приводит к тому, что количество выделяемой теплоты стано-

вится сопоставимым с другими компонентами теплового баланса в атмосфере. Это не может не приводить к повышению средней температуры на Земле. Повышение температуры может создать угрозу таяния ледников и катастрофического повышения уровня Мирового океана. Но этим не исчерпываются негативные последствия применения тепловых двигателей. Растет выброс в атмосферу микроскопических частиц – сажи, пепла, измельченного топлива, что приводит к увеличению “парникового эффекта”, обусловленного повышением концентрации углекислого газа в течение длительного промежутка времени. Это приводит к повышению температуры атмосферы.

Выбрасываемые в атмосферу токсические продукты горения, продукты неполного сгорания органического топлива оказывают вредное воздействие на флору и фауну. Особую опасность в этом отношении представляют автомобили, число которых угрожающе растет, а очистка отработанных газов затруднена.

Все это ставит ряд серьезных проблем перед обществом. Необходимо повышать эффективность сооружений, препятствующих выбросу в атмосферу вредных веществ; добиваться более полного сгорания топлива в автомобильных двигателях, а также увеличения эффективности использования энергии, экономии ее на производстве и в быту.

Предложите свои пути решения экологических проблем:

Дескриптор	Критерии	Баллы
Предлагает пути совершенствования тепловых двигателей	Записывает варианты	1 балл за каждый верный вариант

Задание 3. Прочитайте приведенный ниже текст, в котором пропущен ряд слов. Вместо многоточия впишите только одно слово.

А) Особенность ... в том, что само вещество не перемещается, а переносится энергия.

Б) Когда тепло передается от более нагретых участков тела к менее нагретым вследствие ... движения молекул называется ... . Под ... понимают перенос энергии струями жидкости или газа, ... невозможна в твердых телах.

В) Система отопления помещений основана на перемещении конвекционных потоков теплого и холодного воздуха: постоянное перемешивание воздуха приводит к выравниванию ... по всему объему помещения. Главным отличием ... от теплопроводности является то, что при ней происходит перенос вещества.

Г) Перенос энергии в виде электромагнитных волн называется ..., отличается тем что может происходить и в вакууме.

Дескриптор	Критерии	Баллы
Приводит примеры применения теплопередачи в быту и технике	Верно записывает пропущенные слова	За каждое предложение 1 балл

Чтобы повысить качество и эффективность образования, необходимо ориентироваться на вышепредставленные цели обучения, повысить мотивацию школьников к самостоятельному обучению, важно продвигать интеграцию различных видов деятельности, использовать эмоциональный настрой на уроках, реализовать личностно-ориентированный подход, развивать самостоятельность учеников, поменять критерии координации и коммуникации учителя и школьника, реально оценивать навыки учащихся. А повысить качество обученности на сегодняшний момент в помощь преподавателю приходят различные электронные образовательные ресурсы (ЭОР). [7, с. 73-74]

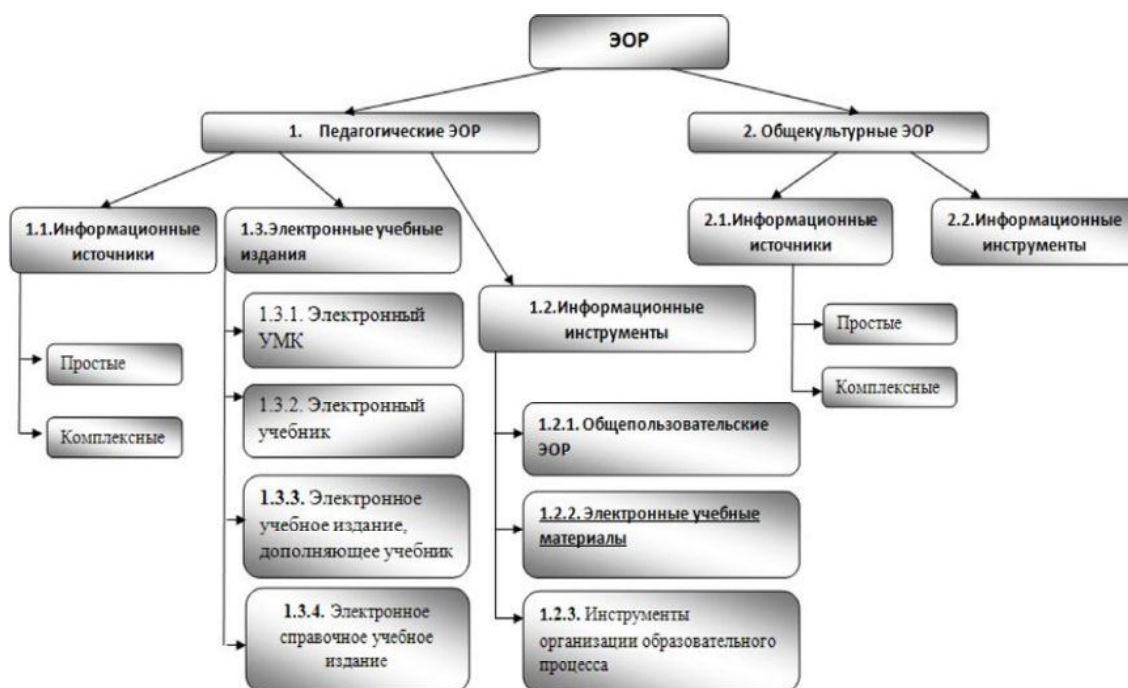

Рисунок 3. Классификация электронных образовательных ресурсов

В практике на уроках физики используются электронные образовательные ресурсы следующих направлений:

1. Электронные средства обучения – к примеру, это могут быть различные пособия, тренажеры, и т.д. [8, с.281]

2. Прикладные программы – различные программы, которые помогают собственные элементы учебных ресурсов. К таким можно отнести PowerPoint, Canva, iSpring Suite, TurboSite и другие.

3. Цифровые ресурсы Интернета: различные веб-сайты, платформы. К примеру, LearningApps, Quizlet, Phet, GoFormative и прочее. [9, с. 112]

Электронные образовательные ресурсы можно использовать на различных этапах уроков: от создания положительного настроения до рефлексии; и по видам деятельности, как групповой, парной, так и собственно индивидуальной. Они позволяют учитывать индивидуальные возможности каждого учащегося, а также апробировать различные инновационные программы, а также реализовывать различные подходы к детям и другое. [10, с. 116]

Применение современных технологий на уроках возможно на разных этапах уроков физики. Ниже представлены некоторые из них, которые являются «палочкой-выручалочкой» любого учителя:

PHET.COLORADO.EDU – платформа позволяет создавать интерактивные математические и исследовательские симуляторы. Таким образом, данная программа позволяет провести лабораторную работу, посредством компьютера или гаджета. Особенно важно в работе малокомплектных школ, где недостаточно физического оборудования.

LEARNINGAPPS.ORG – онлайн-сервис, который позволяет создавать интерактивные задания.

ONLINETESTPAD.COM – многофункциональный сервис для проведения тестирования, которым можно пользоваться как в урочное, так и внеурочное время.

PADLET.COM – онлайн доска для создания постеров и таблиц.

Помимо готовых ЭОР в практике используются и самостоятельно разрабатываемые ресурсы, в таких программах как TurboSite, iSpring Suite 10, AutoPlay MediaStudio и др.

Результаты

Функциональная грамотность характеризуется набором различных компетенций, которые в зависимости от контекста задачи проявляются по-разному. И результаты могут быть сделаны на основе конкретного вида грамотности, в нашем случае естественнонаучной. Для проведения диагностики уровня функциональной грамотности школьников был создан электронный банк задач, который полноценно отражает спецификацию программы «Физика». Тестирование в 8-х классах включало десять заданий, которые состояли из 20 задач. Так как мониторинг проходил в электронном формате, свои ответы учащиеся заносили в программу, после чего результаты выводились на экран компьютера. Для контроля результатов выполнения работы учащимися использовался определенный балл. Проверка выполнения заданий осуществлялась автоматически на основании критериев и дескрип-

торов, разработанных для каждой задачи. В таблице 2 представлены характеристики заданий, используемых для оценки ЕНГ.

Таблица 2. Характеристика задач для оценки ЕНГ обучающихся 8 классов

Характеристика задач	Количество заданий
Компетенция	
Научное объяснение явлений	3
Применение методов естественно-научного исследования	3
Интерпретация данных и использование научных доказательств для получения выводов	4
Всего заданий	10

При составлении заданий учитывались следующие характеристики: проверяемые компетенции, уровень сложности (дифференциация) и контекст заданий (тематика задач). В заданиях для параллели 8-х классов использовались похожие задания по контексту, при этом прослеживалось различие в дифференциации. Таким образом, абсолютно похожих заданий не было.

На втором этапе проведения мониторинга предполагается корректировка функционала, в направлении увеличения на 20% открытых задач, таким образом задания будут соответствовать основной концепции подготовки заданий для оценки естественнонаучной грамотности, принятой в международном исследовании PISA.

Обсуждение

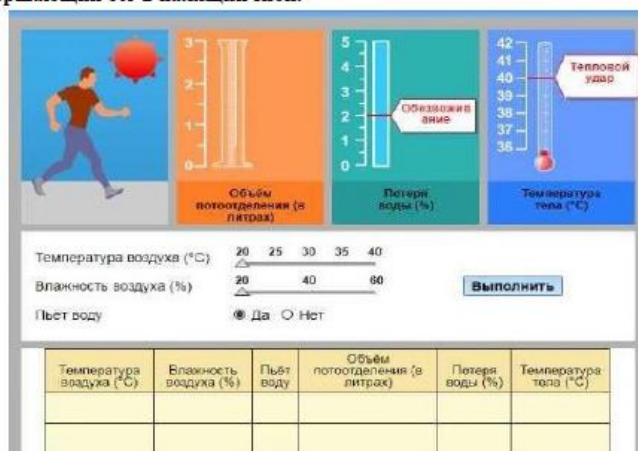
Анализ выполнения заданий обучающимися восьмых классов по конкретным видам навыков ЕНГ представлен на диаграмме (рисунок 5).

Выполнение задач, направленных на проверку компетенции «Научное объяснение явлений» («знание», «понимание» по системе Блума) в 8 «А» классе – 46,1% и в 8 «Б» – 41%. Хочется отметить, что в данной диагностике проверялось не наличие конкретных знаний по предмету, а умение применить навыки из предметной области «Физика» имеющегося опыта в малознакомой ситуации для выдвижения выводов и заключения гипотезы.

Из вышесказанного следует, что необходимо увеличить количество учебной информации, направленной на практическую значимость, включая контекстные задания естественно-научной направленности, таким образом, обучающиеся смогут повысить навыки самостоятельного поиска новых знаний.

ЗАДАНИЕ 15.

Внимательно рассмотрите рисунок, на котором изображен мужчина совершающий бег в палящий зной.

(Рисунок 8)

Вопрос 1. В условиях когда влажность воздуха составляет 40% какова самая высокая температура воздуха, при которой человек может бежать в течение часа, не получив теплового удара?

- A. 20C
 B. 25C
 C. 30C
 D. 35C
 E. 40C

A B C D E

Рисунок 4. Пример задания на естественнонаучную грамотность (взято из открытых источников)

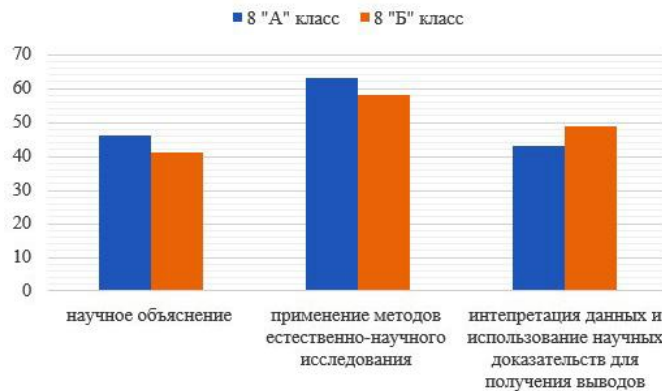

Рисунок 5. Качество выполнения заданий по отдельным видам компетенций ЕНГ учащимися 8-х классов (в процентах)

Согласно диаграмме, можно увидеть, что обучающиеся сравнительно хорошо справились с заданиями, направленными на аспект «Применение методов ЕНИ» («применение» по системе Блума), результаты составляют 63% и 58% соответственно. Полученные данные показывают уровень «выше среднего». Данные результаты показывают практическую и экспериментальную направленность при изучении разделов курса физики в среднем звене.

Вследствие вышеполученных результатов можно говорить о важности использования физического эксперимента при изучении курса физики в среднем звене.

Заключение

Результаты исследования позволили увидеть вышеназванную проблему, при достаточных предметных навыках школьники все еще испытывают сложности в применении их в заданиях, напрямую связанных с реальной жизнью. Необходимо отметить, что некоторые трудности обучающихся установлены при работе с контекстными заданиями, в которых информация представлена в виде таблиц, графиков или схем, т. е. формате, не характерном для большинства казахстанских учебников. Поэтому важно использовать те ресурсы, которые актуальны в настоящее время, а именно цифровые платформы и программы. Можно отметить, что в результате цикла Лессон стади у исследуемых обучающихся повысился познавательный интерес к предмету: учащиеся стали более активными и мотивированными. После проведения первого урока школьники приходили с ожиданием чего-то нового, необычного. По результатам рефлексии можно отметить, что предложенные формы, приемы работы на уроках дают положительную оценку, используемые стратегии плодотворно влияют на развитие их критического мышления, приучают к анализу, развивают коммуникативные навыки, вследствие чего повышается функциональная грамотность.

Обращаясь к международному опыту, можно выделить опыт Шотландии, где с 2015 года функционирует Центр карьеры и образования. Специалисты центра работают по четырем направлениям: 1) работа над компетенциями школьников, которая способствует личностному росту и помогает им найти свою нишу в обществе; 2) развитие уникальных талантов и сильных сторон учеников; 3) работа над «горизонтами», то есть выявление перспектив на будущее, что повышает мотивацию учеников получать и использовать школьные знания; 4) развитие навыков нетворкинга – а именно обучение детей по выстраиванию связей с учителями и сверстниками, будущими работодателями и социумом в целом. Интересен также опыт Швеции, где действует программа «Сотрудничество во имя наилучшей школы», направленная на оказание адресной помощи школам с большим количеством сла-

боуспевающих учеников. В рамках программы группа экспертов из вузов во главе с Университетом Стокгольма занимается изучением причин слабой успеваемости в выбранных школах и дает соответствующие рекомендации, также эксперты проводят специальное обучение для педагогов данных школ [11].

Следует отметить следующее: использование электронных образовательных ресурсов на уроках позволяет мотивировать обучающихся, вызвать у учащихся стремление к изучаемому предмету, исследовать принятые описания предметов, процессов, явлений, в интерактивном режиме, а также развить творческую активность ученика, таким образом направить получать навыки в значительной степени самостоятельно, осуществляя исследовательскую деятельность. Также важный момент – усиление акцента на совершенствовании цифровой компетенции педагогов. Например, в Финляндии – одном из лидеров PISA – учителя посещают ежегодные летние курсы в целях обновления и совершенствования знаний по использованию новых информационных технологий на уроках [12];

Таким образом, электронные образовательные ресурсы помогают инициировать образовательный процесс, сделать его более плодотворным, результативным, рациональным, творческим и успешным, что ориентирует на формирование функциональной грамотности школьника. Что позволит более качественно подготовить обучающихся к Мониторингу образовательных достижений (МОДО) и Единому национальному тестированию (ЕНТ). Результаты проведенного исследования подтверждают значимость мониторинга качества образования в концепции мониторинга уровня формирования функциональной грамотности обучающихся при обеспечении направленного курса на повышение качества обновленного содержания обучения Республики Казахстан.

Список использованной литературы

1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 25 июня 2012 года № 832 «Об утверждении Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012–2016 годы» URL:<http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832>
2. **Фролова И.П.** К вопросу об историческом развитии понятия «Функциональная грамотность» в педагогической теории и практике // Наука о человеке: гуманитарные исследования. 2016. №1 (23). – С.48-49
3. **Кемельбекова А.Г.** Особенности формирования функциональной грамотности учащихся по предметам гуманитарного цикла // Проблемы и перспективы развития образования: материалы VIII Международная научная конференция – Краснодар: Новация, 2016. – С. 6-9.
4. **Андреева В.Н., Королёва Б.Л., Пчелкина А.М., Рябова Е.С., Нарыжная Е.А., Гильфанова Ю.И.** Цифровые технологии на уроках физики и информатики: учеб.-метод. пособие. – Чебоксары: ИД «Среда», 2020. – С. 116.
5. Планирование учебного процесса и конструирование уроков с учётом формирования естественнонаучной грамотности / Физика в школе, 2016. №6. – С.53

6. Приказ «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций» (приказ МОН РК от 3 апреля 2013 года № 115) URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008424>
7. **Костюхина Н.В., Разаренова А.В.** Использование цифровых образовательных ресурсов (ЦОР) на уроках и во внеурочной образовательной деятельности. – С. 215-217.
8. **Пентин А.Ю.** Некоторые направления модернизации курса физики основной школы: формирование естественнонаучной грамотности учащихся / Физика в школе, 2015. № 6. – С. 39-40.
9. **Разумовский В.Г., Майер В.В., Вараксина Е.И.** ФГОС и изучение физики в школе: о научной грамотности и развитии познавательной творческой активности школьников: монография. – М.; СПб.: Нестор-История, 2014. – С. 256.
10. Приказ «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» (приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 г. № 348) Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 5 августа 2022 г. No 29031. URL: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/170438/rus> (дата обращения: 10.10.2022)
11. Framework for the Assessment of Creative Thinking in PISA 2021. Paris: OECD Publishing, 2019.
12. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2019.

References

1. Postanovleniye Pravitel'stva Respubliki Kazakhstan ot 25 iyunya 2012 goda № 832 «Ob utverzhdenii Natsional'nogo plana deystviy po razvitiyu funktsional'noy gramotnosti shkol'nikov na 2012–2016 gody». [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated June 25, 2012 No. 832 «On approval of the National Action Plan for the development of functional literacy of schoolchildren for 2012 - 2016»] URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000832>
2. **Frolova I.P.** К вопросу об историческом развитии понятия «Функциональная грамотность» в педагогической теории и практике // [On the question of the historical development of the concept of «Functional literacy» in pedagogical theory and practice]// Science of Man: humanitarian studies. 2016. №1 (23). – S.48-49
3. **Kemel'bekova A.G.** Osobennosti formirovaniya funktsional'noy gramotnosti uchashchikhsya po predmetam gumanitarnogo tsikla // Problemy i perspektivy razvitiya obrazovaniya: materialy VIII Mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya. [Features of the formation of functional literacy of students in the subjects of the humanities cycle // Problems and prospects of education development: materials of the VIII International Scientific Conference] – Krasnodar: Novation, 2016. – S. 6-9.
4. **Andreyeva.V.N., Korolova B.L., Pchelkina A.M., Ryabova Ye.S., Naryzhnaya Ye.A., Gil'fanova YU.I.** Tsifrovyye tekhnologii na urokakh fiziki i informatiki: ucheb.-metod. posobiye. [Digital technologies in physics and computer science lessons: studies. – the method. stipend]. Cheboksary: ID «Sreda», 2020. – S. 116.
5. Planirovaniye uchebnogo protsessa i konstruirovaniye urokov s uchotom formirovaniya yestestvennonauchnoy gramotnosti/[Planning of the educational process and designing lessons taking into account the formation of natural science literacy]/Physics at school, 2016. №6. – S.53
6. Приказ «Об утверждении типовых учебных программ по общеобразовательным предметам, курсам по выбору и факультативам для общеобразовательных организаций».[Order «On approval of standard curricula in general education subjects, elective courses and electives for general education

organizations»]. Order of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan dated April 3, 2013. URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1300008424>

7. **Kostyukhina N.V., Razarenova A.V.** Ispol'zovaniye tsifrovyykh obrazovatel'nykh resursov (TSOR) na urokakh i vo vneurochnoy obrazovatel'noy deyatel'nosti. [The use of digital educational resources (DCS) in the classroom and in extracurricular educational activities] – S. 215-217.

8. **Pentin A.YU.** Nekotoryye napravleniya modernizatsii kursa fiziki osnovnoy shkoly: formirovaniye yestestvennonauchnoy gramotnosti uchashchikhsya / [Some directions of modernization of the basic school physics course: formation of natural science literacy of students] / Physics at school, 2015. № 6. – S.39-40.

9. **Razumovskiy V.G., Mayyer V.V., Varaksina Ye.I.** FGOS i izucheniye fiziki v shkole: o nauchnoy gramotnosti i razvitii poznavatel'noy tvorcheskoy aktivnosti shkol'nikov: monografiya. [FGOS and the study of physics at school: on scientific literacy and the development of cognitive creative activity of schoolchildren: monograph] – M.; Spb.: Nestor-Istoriya, 2014. – S. 256.

10. Prikaz «Ob utverzhdenii gosudarstvennykh obshcheobyazatel'nykh standartov doshkol'nogo vospitaniya i obucheniya, nachal'nogo, osnovnogo srednego i obshchego srednego, tekhnicheskogo i professional'nogo, poslesrednego obrazovaniya» (prikaz Ministra prosveshcheniya Respubliki Kazakhstan ot 3 avgusta 2022 goda № 348). [The Order «On approval of the State mandatory standards of preschool education and training, primary, basic secondary and general secondary, technical and vocational, post-secondary education» (Order of the Minister of Education of the Republic of Kazakhstan dated August 3, 2022 No. 348)] was registered with the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan on August 5, 2022 No 29031. URL: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/170438/rus> (data obrashcheniya: 10.10.2022)

11. Framework for the Assessment of Creative Thinking in PISA 2021. Paris: OECD Publishing, 2019

12. PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2019.

Р.Н. Асылбаев¹, А.В. Шестопалова*¹

¹ «Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті», Павлодар қ., Қазақстан Республикасы

Физика сабақтарында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін электрондық білім беру ресурстарын пайдалану

Аннотация. Мақалада Павлодар облысы ауыл мектебінің мысалында жалпы білім беретін орта мектептердің орта буын оқушылары үшін физика сабақтарында электрондық білім беру ресурстарын пайдалану мүмкіндіктері туралы материалдар ұсынылған. Функционалдық сауаттылық-Қазақстан Республикасының білім деңгейін оңтайландырудың негізгі векторы. Қазақстандық оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру қазіргі мектептің білім берудегі басым миссияларының бірі ретінде көзделеді. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың негізгі векторлары Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында бекітілген, оның міндеттерінің бірі-жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының адамгершілік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру, оның дамушы қоғамда табыс пен әлеуметтік бейімделуді қамтамасыз ететін білім алу қажеттілігін қанағаттандыру болып табылады.

Бұл тақырыптың өзектілігі жаратылыстану сауаттылығын қалыптастырудың әдістері мен әдістерінің бірлігі, оқушылардың сауаттылығын дамытуға бағытталған сенсорлық қабылдауды, теориялық ойлауды және практикалық қызметті сапалы ұйымдастыруды қамтамасыз ететін жағдайды ұйымдастыру мүмкіндігі контекстінде білім беру сапасын арттыру сұранысымен байланысты. оқушылардың жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша мұғалімнің жұмыс тәжірибесінен нақты мысалдар келтірілген.

Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру шеңберінде білім берудің жаңартылған мазмұнын іске асыру үшін қолданылатын цифрлық ресурстарды қолдану әдістері мен мүмкіндіктері қаралды. Бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру үшін кейбір қосымшаларды қолданудың жеке тәжірибесі ұсынылған. Бұл жұмыстың нәтижелері қолданылатын ресурстардың тиімділігін көрсетеді, ал мектептегі оқу процесінде осы зерттеу материалдарын пайдалану қазіргі білім беру оқушысының жеке басының дамуына оң әсер етуі мүмкін.

Кілтті сөздер: цифрлық білім беру ресурстары, функционалдық сауаттылық, жаратылыстану ғылымдары, жаңартылған білім, физика сабақтары.

R.N. Asylbayev ¹, A.V. Shestopalova *¹

¹ Pavlodar pedagogical university named after Alkey Margulan,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan

Use of electronic educational resources in physics lessons to form functional literacy of students

Annotation. The article presents material on the capabilities of application electronic educational resources in physics lessons for middle-level students of secondary schools, using the example of a rural school in Pavlodar region. Functional enlightenment is a key vector for optimizing the level of education in the Republic of Kazakhstan. The organization of functional education of Kazakhstan schoolchildren is supposed to be the priority missions of schooling of the current school. The main reference points for the amplification of functional enlightenment are defined in the National Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011–2020, one of the objectives of which is the formation of an intelligent, physically and spiritually advanced citizen of the Republic of Kazakhstan in general educational schools, satisfying his need for education that ensures success and public attachment in a progressive society.

The relevance of this theme is connected to improve the quality of schooling in the context of the oneness of methods and techniques for the organization of natural science enlightenment, the possibility of organizing an environment that provides a qualitative organization of sensory perception, theoretical thinking and practical activities aimed at developing the education of schoolchildren, are shown on specific examples from the experience of a schoolman on the development of natural science education literacy of schoolchildren.

The methods of application and the possibilities of digital resources used to implement the updated content of educ in the framework of improving the functional enlightenment of pupils are considered. The personal experience of practice some applications for the creature of a competitive identity is presented. The conclusions of this work indicate the effectiveness of the resources used, and the practice of the research of this study in the procedure of teaching at school can have a positive influence on the progress of the character of a student of modern education.

Keywords: digital educational resources, functional enlightenment, natural sciences, updated education, physics lessons.

S.K. Abildina¹, G.S. Ayapbergenova^{*2}, A.Zh. Aplashova²

*¹ Karaganda University named after E.A. Boketov,
Karaganda, Republic of Kazakhstan*

*² Pavlodar pedagogical university named after Alkey Margulan,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan
e-mail: gulsumas@mail.ru*

PEDAGOGICAL CONDITIONS THE FORMATION OF SPECIAL
COMPETENCIES OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS
ON THE BASIS OF THE PROJECT METHOD

Annotation. *The article deals with the pedagogical conditions of forming special competences of future primary school teachers on the basis of the project method. In this context, the authors of the article conclude that the formation of special competencies of future primary school teachers on the basis of the project method forms professional training during the implementation of the proposed pedagogical conditions. Today, the system of higher education in our country is undergoing significant changes. In accordance with the existing regulatory documents related to the field of education, higher education provides for the training of highly qualified personnel in all major areas of socially useful activities in accordance with the needs of society and the state. The modern dynamically developing world imposes qualitatively new requirements for pedagogical staff training. High professionalism and competence, mobility, ability for professional adaptation, constant self-improvement are required from the specialist. In the authors' opinion, to solve these problems it is necessary to widely use innovative teaching technologies, to develop the creative abilities of future teachers, the desire for independent learning, strengthening the connection between theory and practice.*

Keywords: *special competence, project method, future primary school teachers, pedagogical conditions, education.*

Introduction

«Increasing the global competitiveness of Kazakhstani education and science and individual learning on the basis of universal values» is defined as the main goal of the State Program for the Development of Education and Science in the Republic of Kazakhstan for 2020–2025, in order to ensure the continuity of content between levels of education throughout the educational trajectory is of particular importance because it is the basis for defining the content of acquired competencies.

If so, then this implies the formation of special competencies in future primary school teachers that are capable of self-development and the realization of their abilities.

Today the «lifelong learning» paradigm must be replaced by the «lifelong learning» competency paradigm. (continuous education) [1].

At present, much more attention is paid to personal creative abilities and professional qualities of a person, the ability to use knowledge and skills in solving unexpected life problems, and the formation of competence to master other new aspects of knowledge.

New socio-economic conditions of world community development have led to changes in the requirements for professional training of highly professional competent specialists, capable of independent assimilation of new knowledge, creative thinking and search for optimal solutions. – standard conditions and the ability to innovate. In the education system, there is a problem of high-quality training of competitive competent specialists at a new level, aimed at self-improvement and professional growth.

The transition to new educational standards sets new challenges for the University: the search and implementation of pedagogical technologies, teaching mechanisms, and methods of training, ensuring the formation of competitive specialists who meet the requirements of the modern labor market.

In the modern higher education system, the project method is used as a component of the education system and represents the organization of independent activities of students aimed at solving problems and achieving certain results. Project activities of students are aimed at revealing the student's personality, developing interest in educational activities, developing intellectual and creative abilities in solving problems.

Because of the interaction of important programs in the field of world education, the program «Information for All» was published. Also in this program, it is important to teach using information technologies, mainly telecommunications technologies, electronic textbooks and complexes in the educational information system [2]. In this regard, the use of information technology in the formation of special competencies of future teachers, as well as the use of project methods relevant in the formation of professional knowledge and skills, problem solving arising in the educational process.

Materials and methods

In writing the article the following methods were used: analysis and synthesis of psychological and psychological and pedagogical sources of domestic and foreign authors, analysis of legal documents, questioning, special competency projects to identify the condition of future *primary* school teachers. mathematical test of the effectiveness of the pedagogical conditions of formation based on the degree of development of the problem under study, data processing method;

Successful implementation of the pedagogical process is ensured by the fulfillment of pedagogical conditions. Researchers face difficulties based on one-sided thinking about the object of study and a clear understanding of the direction in the process of

identification or founding. That is why we tried to analyze and clarify the concepts of «conditions» and «pedagogical conditions»,

Conditions are a philosophical category, meaning the interconnection of surrounding phenomena, without which she cannot live.

In the concept of V.M. Polonsky, it is considered as a set of external and internal, natural and social influences that affect the formation of personality [3].

«Pedagogical conditions» are aimed at identifying the problems that arise in the implementation of the entire pedagogical process.

The phenomenon of «pedagogical state» in the studies of A.Ya. Nain [4], V.I. Andreev [5], E.V. Yakovlev [6], and other researchers continues in many works.

Scientists describe two aspects of this concept: V.I. Andreev, A.Ya. Nain, N.M. According to the conclusions of such scientists as Yakovleva, pedagogical conditions are considered as a set of measures of the pedagogical process and an objective material and spatial environment. On the other hand, N.V. Ippolatov and M.V. Zvereva presents it as a component that ensures the effective functioning and further development of the pedagogical system. In general, the effectiveness of the creation and functioning of the pedagogical model in our research work depends on the observance of these pedagogical conditions. Let us define a set of pedagogical conditions for the creation, theoretical justification and implementation of the model of the educational environment, taking into account the target areas of research and the effective functioning of this model.

Many scientists express the concept of «pedagogical contract» in different ways:

– V.I. Andreeva «as a result of a purposeful choice and application of organizational forms of education»;

– A.Ya. Nain «as a set of objective possibilities aimed at solving the set tasks»;

Despite the multidimensionality of the concept of «pedagogical conditions», any integral pedagogical phenomenon is associated with a complex of pedagogical conditions. According to E.V. Yakovleva, its structure should be flexible and dynamic. Also, as E.V. Yakovlev and N.O. Yakovleva said, a set of pedagogical conditions should be sufficient [6, 36 6]. The need for pedagogical conditions often characterizes the theoretical part of scientific work, and sufficiency is reflected in the results of experimental scientific work.

Conditions are described in pedagogy as external conditions that affect the effectiveness of the educational process. Researchers such as A.S. Belkin, L.P. Kachalova, E.V. Korotaeva define pedagogical conditions as an external environment that positively affects the success of the process, or as a set of measures of pedagogical influence.

N.M. Borytko proposes to understand pedagogical conditions as an external condition that significantly affects the implementation of the pedagogical process consciously designed by the teacher. These situations do not occur by chance. Organizational forms,

methods and techniques of teaching to achieve specific goals are the result of identifying, generalizing and using components of the entire pedagogical process as content [7, 396].

Then, the presence of pedagogical conditions is explained by the fact that the goals and objectives of the study are different, as well as by the peculiarities of theoretical and methodological approaches in accordance with the requirements of the new society for future specialists.

Our task at this stage of pedagogical research is not only to present a meaningful description of each pedagogical condition, but also to prove the potential of the prepared model to increase its effectiveness and to prove the adequacy of the conditions that contribute to the effective functioning of pedagogical conditions. The effectiveness of the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method in providing conditions for the implementation of pedagogical conditions is based on the following conditions:

The first condition is the development of intrinsic motivation of primary school teachers: in the implementation of this proposed first pedagogical condition, the development of intrinsic motivation to form special competencies of future primary school teachers based on the project method. The development of internal motivation of future primary school teachers is a relevant qualitative indicator of the effectiveness of the educational process. The realization of his professional potential, the manifestation of the need, interest and priority in the implementation of the general personal and professional orientation depend on productivity.

The second condition is to focus on the content of this process when applying the subjects studied in the curriculum, which will ensure the scientific and methodological process of implementing the project method in the process of forming the special competence of future primary school teachers. The content side of the educational process includes basic textbooks, teaching aids, methodological proposals, a set of material and technical conditions. That is why, first, it is necessary to clearly define the structure and content of combining theory and practice, taking into account the implementation of the scientific and methodological support for the process of forming the special competence of future primary school teachers based on the project method.

The third condition is the use of various forms and methods of work (academic and non-academic) for the formation of special competence based on the project method. The results of a theoretical analysis of the formation of special competencies of future bachelors of education in the specialty 5B010200 – «Pedagogy and Methods of Primary Education» characterize the need to use and improve existing images and methods of work based on the project method

Therefore, with this it is necessary to consider the methods and methods of using traditional and interactive forms and methods of work on the formation of special

competence of future primary school teachers based on the project method [8]. Currently, traditional lectures on the formation of special competence based on the project method, as well as those aimed at developing the creative abilities of participants in the educational process, are actively used. A pedagogical complex consisting of two content-organizational components (in the process of training future primary school teachers, case studies, modular training, Smart-learning, the use of the mind-map method and the use of modern information technology tools) and activity-competence (transformation of future teachers from object to the subject, the implementation of the transition to the position; modeling of pedagogical conditions) is a description. These classes protect learning outcomes, improve knowledge, systematize, analyze lessons, self-organization flexibility, research, individual and group work, business games, debates, brainstorming, seminars, laboratory work, etc.); types of activities: distance learning, online, webinar and coaching, provide an opportunity to prove your opinion, protect your theoretical knowledge when designing educational activities [9].

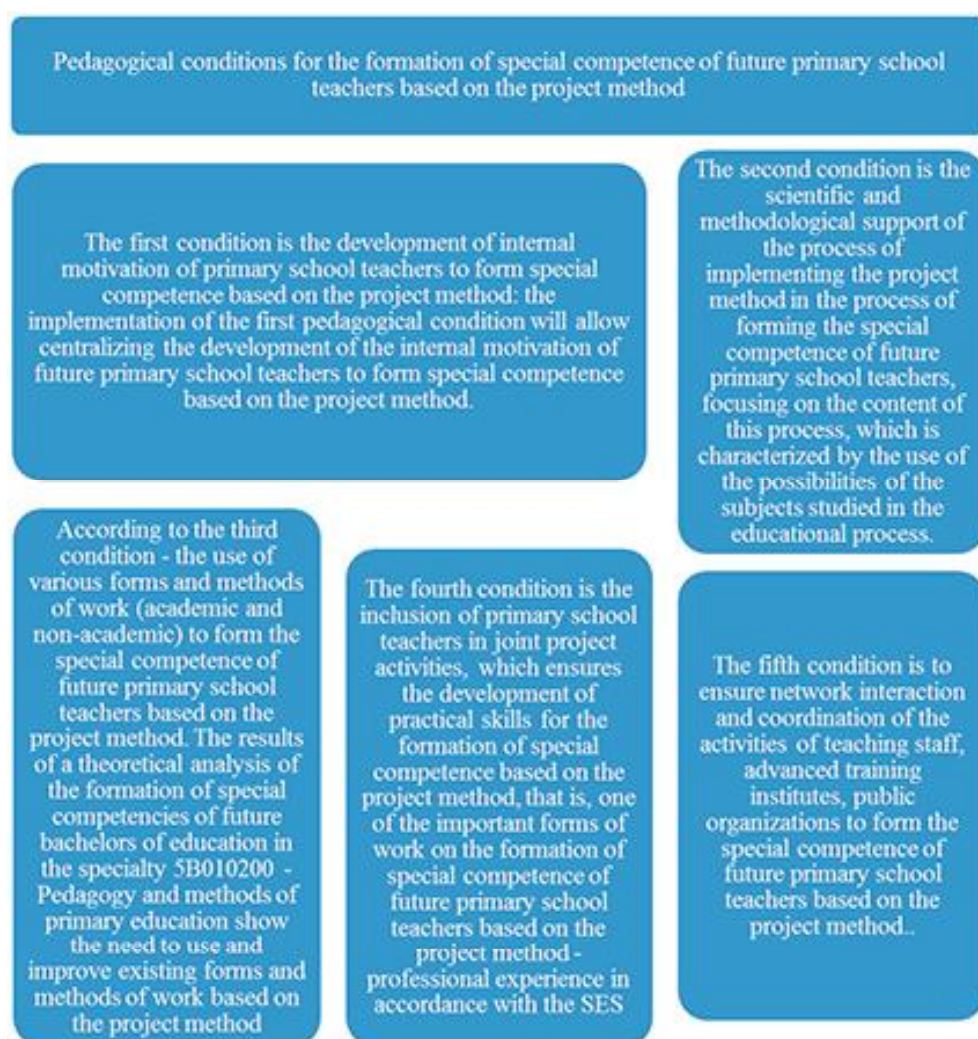
The fourth condition is the inclusion of primary school teachers in joint project activities for the formation of special competence in the implementation of practical skills based on the project method, and one of the important forms of work is the formation of special competence of future primary school teachers in accordance with the SES for professional activity based on the project method. The implementation of this agreement based on the principles of the relationship between theory and practice. Since the basis of knowledge is experience, theoretical knowledge is necessary for the formation of practical actions. The main feature of this contract is that future primary school teachers must know the meaning of their special competence, as well as be able to apply the acquired knowledge in practice.

As an important form of implementation of the proposed situation, it is better to name pedagogical practice and practical tasks necessary for the formation of special competencies based on the project method.

The fifth condition is to ensure cooperation and coordination of the activities of the teaching staff of the university and advanced training institutions in the formation of the special competence of future primary school teachers based on the project method.

Increasing the effectiveness of the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method depends on the organization of the proposed requirements and activities. The unity of these requirements necessitates the intensification of activities to improve skills and increase the work of various centers. On the basis of the project method, favorable relations can be created, as well as rules based on a precise definition of the role and position of each participant, which is aimed at developing the special competence of future primary school teachers.

Picture 1. Pedagogical conditions for the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method

The main condition for the preparation of a methodology for practical and experimental work is a generally accepted approach as an integral system-organized process. In order to test the hypothesis put forward by us, experimental work was carried out and special competence was formed on the basis of the project method in the practice of school work. The development and implementation of a model for the formation of special competence based on the project method in the educational process of the university is an experimental work.

Results and discussion

Students of two higher educational institutions took part in the experiment (Karaganda University named after E.A. Boketov and Pavlodar Pedagogical University). To solve the tasks set before us, we used the following methods: interviewing primary school teachers, conducting a survey, analyzing the plan of educational work and monitoring the practice of developing special competencies of schoolchildren.

We offer the following recommendations for the implementation of these conditions, which ensure the effective organization of the process of forming special competencies based on the widespread use of the project method:

- development of intrinsic motivation in the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method;
- scientific and methodological support for the process of implementing the project method by future primary school teachers;
- the use of various forms and methods of work (in the classroom and after school hours) with the wide application of the project method to the special competence of future primary school teachers;
- integration of future primary school teachers into joint project activities, which ensures the acquisition of practical skills;
- implementation of the interaction between the teaching staff of the university and advanced training institutions when using the method of projects of special competence of future primary school teachers.

As a result of our study, we describe methodological support for the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method. (1-table).

Table 1. Component levels

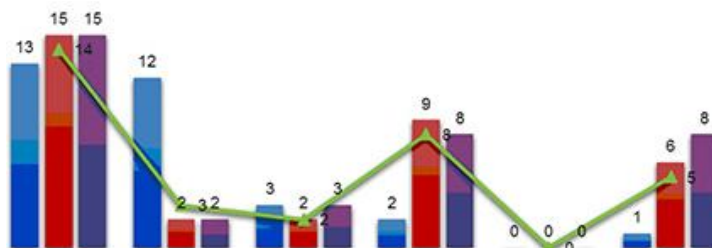
Groups	Low level		Average level		High level	
	start of experiment, %	end of experiment, %	start of experiment, %	end of experiment, %	start of experiment, %	end of experiment, %
CG	80,00	73	17,69	11,98	1,03	5,23
EG-1	86,22	10,11	11,04	50,23	5,89	33,56
EG-2	85,3	17,52	12,00	48,96	4,96	29,26
EG-3	82,30	11,06	16,09	43,08	7,98	41,23

We have determined the effectiveness of the model for the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method using the Mann-Whitney U-criterion [10]. We assumed that the level of formation of the special competence of the experimental group exceeds the level of the control group.

In this regard, we formulated the following assumption:

H_0 : sampling levels.

H_1 : sampling levels.

Picture 2. Levels of components in the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method

Formation of special competence of experimental and control groups of a comparable level.

The empirical values of the Mann-Whitney measure U are determined by the following formula:

$$U_{emp} = (n_1 \times n_2) + \frac{n_x \times (n_x + 1)}{2} - T_x$$

Here n_1 – test takers of the 1 group;

n_2 – quantity of test takers of the 2 group;

T_x – the larger of the two rank sums;

n_x – the number of test takers in the group with a high sum of rank.

$$U_{emp} = (28 \times 29) + \frac{29 \times (29 + 1)}{2} - 1178.5 = 68,5$$

According to the obtained indicators, we determine the critical values of the Mann-Whitney measure U .

$$U_{kp}(0,05) = 302$$

$$U_{kp}(0,01) = 259$$

Area of significance in empirical values of current indicators.

Conclusion

The final results of the study show that its differences are statistically significant in terms of the value of the correlation coefficient:

1. Qualification levels are enough to form the special competence of future primary school teachers based on the project method. Forming the special competence of future

primary school teachers based on the project method, it will improve the current education, determining the quality of training, focused on the abilities and creative activity of the teacher. We believe that the special competence of future primary school teachers will be formed based on the project method in the implementation of pedagogical conditions.

2. Determined that there are statistical differences in the level of preparedness for experimental work in the control and experimental groups.

3. When forming the special competencies of future primary school teachers based on the project method, certain types of diagnostic methods did not affect the logic of the educational process. If yes, then the implementation of the proposed pedagogical conditions will reflect the characteristics of the study. Analyzing the results of the experiment, we can draw the following conclusions: in order to increase the effectiveness of training future primary school teachers, introduce a methodology for the formation of special competence of future primary school teachers based on the project method in the educational process.

References

1. Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan. On the approval of the Concept of lifelong learning (lifelong education): approved. July 8, 2021, No. 471 // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000471>. 09/25/2021.

2. Presidential Decree «On approval of the State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011–2020». Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan. Astana, Akorda, No. 1118 – December 7, 2010.

3. **Polonsky V.M.** Innovations in education (methodological analysis) // Innovations in education. – 2007. – No. 2. – S. 54-60.

4. **Haiying Long.** An Empirical Review of Research Methodologies and Methods in Creativity Studies // Creativity research journal. – 2014. – pp. 427-438.

5. **Andreev V.I.** Pedagogy of creative self-development. – Kazan, 2006. – 568 p.

6. **Yakovlev E.V.** Pedagogical research: content and presentation of results: monograph. – Chelyabinsk: RBIU, 2010. – 316 p.

7. **Borytko N.M.** Methodology and methods of psychological-pedagogical studies: humanitarian-integral approach: учеб. – Volgograd, 2005. – 119 p.

8. **Ayapbergenova G.S., Nurgaliyeva S.A., Bissembaeva N.A., Kabakova M.P., Koyshibaev M.N.** (2020). Development of project skills of future primary school teachers at university. Science for Education Today, 10 (6). 7–26. DOI: <http://dx.doi.org/10.15293/2658-6762.2006.01>

9. **Abildina S.K., Düseminova R.K., Ayapbergenova G.S.** Bastauşmektepejobalarädısınpaidal anu. Pavlodar: PPU baspasy, 2020. – 122 b.

10. **Voronov I.A.** Eksperiment i metody obrabotki mnogomernyh dannyh v issledovaniyah s primeneniem SPSS: mediko-biologicheskie issledovaniya, psihologiya, fizicheskaya kul'tura i sport: ucheb. pos. – SPb., 2008. – 100 s.

11. **Ayapbergenova G.S.** Bolaşaq bastauş synyp müğalımderınıñ arnayı qūzyrettılıgın jobalar ädısı negızinde qalyptastyru: 6D010200: dok. PhD...dis. [Mätın] –Qarağandy, 2021.–160 b..

12. Ayapbergenova G.S., Aplashova A. Zh., Bissembayeva N. A., Assenova N.I S., Alimova S.Zh. Assessment of the Development Level of Future Primary School Teachers' Special Competences at the University. Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. – 2021 14 (9). – P. 1266-1276 <http://journal.sfu-kras.ru/en/number/144193>

С.К. Абильдина¹, Г.С. Аяпбергенова^{*2}, А.Ж. Аплашова²

¹ Карагандинский университет имени Е.А. Букетова,
Караганда, Республика Казахстан

¹ Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
Павлодар, Республика Казахстан

Педагогические условия формирования специальных компетенций будущих учителей начальных классов на основе метода проектов

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы использования метода проектов и ее эффективность в условиях формирования специальных компетентности будущих учителей начальных классов.

В этом контексте автор статьи делает вывод, что формирование специальных компетенций будущих учителей начальных классов на основе метода проектов формирует профессиональную подготовку в ходе реализации предложенных педагогических условий. Сегодня система высшего образования в нашей стране претерпевает значительные изменения. В соответствии с существующими нормативными документами, относящимися к сфере образования, высшее образование имеет целью обеспечение подготовки высококвалифицированных кадров по всем основным направлениям общественно полезной деятельности в соответствии с потребностями общества и государства. Современный динамично развивающийся мир предъявляет качественно новые требования к подготовке педагогических кадров. От специалиста требуется высокий профессионализм и компетентность, мобильность, способность к профессиональной адаптации, постоянному самосовершенствованию.

По мнению автора, для решения этих задач, необходимо широко применять инновационные технологии развития творческих способностей будущих учителей, уточняя качества подготовки и уровень самообразования, что позволяет укрепить связь теории с практикой.

Ключевые слова: специальная компетенция, метод проектов, будущие учителя начальных классов, педагогические условия, образование

С.К. Абильдина¹, Г.С. Аяпбергенова^{*2}, А.Ж. Аплашова²

¹ Е.А. Букетов ағындағы Қарағанды университеті
Қарағанды, Қазақстан Республикасы

² Әлкей Марғұлан ағындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Қазақстан Республикасы

Жоба әдісі негізінде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің арнайы күзйреттіліктерін қалыптастырудың педагогикалық шарттары

Аннотация. Бұл мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің арнайы құзыреттілігін жобалар әдісі негізінде қалыптастырудың педагогикалық шарттары қарастырылған. Осы тұрғыда мақаланың авторлары болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің арнайы құзыреттілігін жобалар әдісі негізінде қалыптастыруға ұсынылған педагогикалық шарттарды жүзеге асыру барысында олардың кәсіби дайындықты қалыптасады деп тұжырымдайма жасайды. Бүгінгі таңда елімізде жоғары білім беру жүйесі айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда. Жоғарғы білім берудің мақсаты жоғары білікті мамандарды даярлауды қамтамасыз ету қоғамның және мемлекеттің қажеттіліктеріне сәйкес қоғамдық пайдалы қызметтің негізгі бағыттарына, білім беру саласына қатысты құжаттарға сәйкес болуы қажет. Ілгері дамып келе жатқан заманауи жағдайда болашақ педагогиктарды даярлауға деген жаңа міндеттер қойылуда. Сол себептен болашақ маманнан жоғары кәсібилік пен құзыреттілікті, ұтқырлықты, кәсіби бейімделу қабілетін және өзін-өзі жетілдіруді үнемі талап етіледі. Авторлардың пікірінше, бұл міндеттерді шешу үшін оқытуда инновациялық технологияларды қолдана отырып, болашақ мұғалімдердің шығармашылық қабілеттерін дамытып, білімдерін жетілдіруге деген ұмтылыстарын артырып, теория мен практиканың байланысын нығайту қажет деп санайды.

Кілтті сөздер: арнайы құзыреттілік, жобалар әдісі, болашақ бастауыш сынып мұғалімдері, педагогикалық шарттар, білім беру.

З.Ш. Айткенов¹, Д.Е. Мырзабекова^{*1}

¹ Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: danochka_erasyl@mail.ru

**ТАРИХ ПӘНІ БОЙЫНША ФАКУЛЬТАТИВТІК САБАҚТАРДА
ЗАМАНАУИ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ**

Аннотация. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде орта білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде білім беру процесі көптеген өзгерістерге ұшырады, құрылымы мен мазмұнына айтарлықтай өзгерістер енгізілді. Кейбір пәндердің білім беру бағдарламалары қысқарып, тарих сияқты мазмұны терең пәннен толық, жан-жақты білім алу мақсатында сабақтан тыс қосымша білім алулары маңызды мәселе болып қалыптасты. Білімдерін толықтыру, тереңдету, түрлі білік-дағдыларын жетілдіре түсу мақсатында өткізілетін факультативтік курстарды тиімді, қызықты, мазмұнды етіп өткізу үшін заманауи әдіс-тәсілдерді қолдана білу маңызды. Мұндай әдіс-тәсілдерді қолдану оқытудың тиімділігін арттырады, оқушылардың білім, білік, дағдыларының нығая түсуіне септігін тигізеді. Мұғалімнің басты міндеті – оқу-тәрбие процесін қызықты ету, сабақтарды әр-түрлі және бірінен-бірін ерекшелеу, әр сабаққа жаңашылдың енгізу, білім алушыларда жұмыс көңіл күйін қалыптастыру, оқу материалын игерудегі қиындықтарды жеңуді жеңілдету. Заманауи әдіс-тәсілдерді ұтымды қолдана білу бұл мәселені шешуге үлкен көмек көрсетеді.

Бұл мақалада тарих пәнінен факультативті сабақтарды өткізген кезде заманауи әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану мәселесі қарастырылады. Сабақты тиімді өткізудің заманауи әдіс-тәсілдері жетіп артылады, алайда әр пәнге сай әдістің өзіндік ерекшеліктері болады, пәннің мазмұнына сәйкес келетінін саралап алу қажет. Әдеттегі сабақтан факультативті сабақтың айырмашылығы оған оқушылардың ерікті түрде қызығушылықтарына қарай қатысуы, сол себепті қосымша сабақты тартымды, қызықты, тиімді етіп өткізу үшін мұғалімнің кәсіби шеберлігімен қатар заманауи әдіс-тәсілдерді пайдалануы маңызды. Осы мақалада жиналған мәліметті пайдалану оқушыларға тарих пәнінен қосымша сабақтарды қызықты өткізуге мүмкіндік береді, басқа пән ұстаздарына да қолдануға пайдалы болады.

Кілтті сөздер: әдіс-тәсілдер, факультатив, тарих, интербелсенді әдістер, жоба әдісі, ойын әдісі, мәтінмен жұмыс, тұлғатану.

Кіріспе

Мақала жалпы орта білім беретін мектептерде тарих пәні бойынша факультативтік сабақтарда қолданылатын заманауи әдіс-тәсілдерді қолдану проблемасын талдауға арналған. Қазіргі уақытта бұл мәселенің актуалдығы білім беру стандарттарының өзгеруіне байланысты өсті. Бүгінгі күнде заманауи мектеп алдында тұрған міндет – күзиретті, бастамашыл, отансүйгіш, шығармашыл, жан-жақты, жаңаша ойлайтын, алған білімдерін өмірде қолдана білетін адамдарды тәрбиелеп шығару. Ауыспалы қоғамда отансүйгіштік тәрбие түсінігі бұрынғы маңыздылығын жоғалтқан болатын. Оның үстіне, тарих пәні бойынша білім беру курстарының үнемі өзгеруі, мектеп бағдарламасында тарих пәніне бөлінетін сағат санының қысқаруы болашақ отансүйгіш азаматтарды тәрбиелеуде оқытудың басқа формаларын қолдану өткір тұрған мәселе. Тарихи білім берудің құралдарын әртүрлілендіру, әсіресе тарих пәнінен сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыруды талап етеді. Оны өткізуге арналған материалдар жеткілікті, олардың оқушыға әсер ету тиімділігі мұғалімнің кәсіби шеберлігіне және де әдістемелік тәсілдер мен заманауи әдістерді қолдана білуіне байланысты.

Мақаланың мақсаты – тарих пәні бойынша орта және жоғары сыныптарда тарих пәні бойынша факультативтік сабақтарда заманауи әдіс-тәсілдердің қолданылу ерекшеліктерін зерттеп сипаттау және оларды қолданудың маңыздылығын дәлелдеу.

Факультативті курс – бұл жоғары оқу орнының студенттері, арнайы орта және кәсіби-техникалық оқу орындары мен жалпы білім беретін мектептердің оқушылары (жоғары сыныптар) қалауы бойынша оқитын міндетті емес оқу курсы. «Факультативті» термині (фр. facultatif және лат. facultas – мүмкіндік) мүмкін болатын, міндетті емес, таңдауға болатын (мысалы факультативті курс) дегенді білдіреді. Педагогикалық энциклопедияға сәйкес заманауи мектепте факультативті курстар (тақырыптар) оқу бағдарламалары мен жоспарымен анықталатын жалпы білім беретін негізгі білім көлеміне қосымша болып саналады, ал факультативтік курстар – оқушылардың қалауы мен қызығушылықтарына сәйкес жеке курстар, тақырыптар немесе сұрақтар бойынша білімін тереңдетіп кеңейту үшін ұйымдастырылатын міндетті емес сабақтар [1].

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру Мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының 14 тармағында оқу жүктемесінің вариативті компоненті – білім беру ұйымының оқушылардың білім қажеттіліктеріне сәйкес анықталатын типтік оқу жоспарының құрамды компоненті, 20 тармағында – элективті курс – оқушының білім алу дайындығын кеңейтуге бағытталған оқу жоспарының вариативті компонентінің құрамды бөлігі деп жазылған [2].

Материалдар және әдістер

Мақалада бүгінгі күнге дейін тарих пәні бойынша сабақтан тыс жұмысты ұйымдастырудың үлгілері қарастырылған ғылыми әдебиеттер мен баспасөз материалдары іріктеліп, оқып, зерделенген. Сыныптан тыс жұмысты, атап айтқанда, факультативтік курсты ұйымдастыруда мүмкін болатын әдіс-тәсілдер көрсетілген. Мақаланы жазу барысында педагогикалық және әдеби әдістерді талдау, педагогикалық тәжірибені зерттеу және жалпылау, педагогикалық эксперимент, эксперименттік мәліметтерді жалпылау әдістері қолданылды. Зерттеу заманауи білім беру ортасын бақылау негізінде жүргізілді. Практикалық іс-әрекет пен теориялық білімді талдау барысында факультативтік курсты оқыту кезінде қолдануға болатын жоба әдісі, мұражайлық сабақ, интербелсенді презентациялар, бейнефильмдер, ойын әдісі қарастырылды.

Сабақтан тыс жұмыстардың басты міндеттерінің бірі – оқушылардың пән бойынша білімін жаңа фактілермен, ұғымдармен толықтыру.

Тарих пәнінің басқа пәндерден ерекшелігі – негізінен өте ертедегі дәйектерді, оқиғаларды баяндауында. Ол фактілерді оқушыларға құр сөзбен түсіндіре салғанда оқушыларда бастапқы білім жеткіліксіз қалыптасады. Оның үстіне қазіргі кезеңде қалыптасқан «клиптік ойлау», ақпарат табудың оңай жолдары оқушыларды мүлде оқулықпен, дереккөзбен, тарихи мәліметпен жұмыс жасаудың қажеттілігінен айырды. Тарихи білімді тиімді қалыптастыру үшін өткен оқиғаның, фактінің бейнесін оқушылардың көз алдына елестете отырып, оларда сол оқиға туралы түсінік қалыптастыру керек. [3] Осы орайда, әдеттегі сабақ үстінде қамтылмай қалған немесе аз қамтылып оқушыларда толық түсінік қалыптасып үлгермеген тақырыптарды, фактілерді, мектеп бағдарламасынан тыс сабақтарда, яғни, факультативтік сабақтарда өткізу маңызды; жай, құрғақ фактілермен ұсына салмай, қызықты, тартымды, тиімді етіп өткізу, факультативтік курс міндетті сабақ түрі болмағандықтан оқушыларды оның жұмысына тарту мақсатында курсты қызықты, пайдалы етіп өткізу – негізгі міндеттердің бірі, оны жүзеге асыру үшін мұғалімнің кәсіби шеберлігімен қатар заманауи әдіс-тәсілдер мен технологияларды пайдалануы үлкен рөл атқарады.

Тарих пәнінің өзіндік ерекшеліктеріне байланысты, бағдарламада көрсетілген сабақ санының қысқаруы ескеріліп, әрбір сабақ сайын жаңа материал өтуге тура келеді. Сондай ақ қайталау сабақтарына уақыт тым аз қалатындықтан немесе уақыт жетіспейтіндіктен сабақтың үстінде өтілген жаңа материалды пысықтау – күрделі мәселелермен, ұғымдармен, терминдермен жұмыс жүргізіп, сол уақытқа дейін меңгерген білік пен дағдыларын жетілдіре түсу сабақтан тыс жұмыстың міндеті болып табылады.

Тарих пәнін оқытуда факультативтік сабақтардың маңызы зор, олар негізгі екі міндетті шешеді: біріншіден, қызығушылықты ояту, пән бойынша білімін тереңдету, білік пен дағдыларын жетілдіру; екіншіден, оқушылардың жалпы дамуы мақсатында бос уақыттарын ұйымдастыру. Тарих пәнінен факультативтік сабақтарда оқушылардың пән шеңберінде танымдық дағдылары, шығармашылық ойлау қабілеті, қиял, белсенділігі, өз ойын логикалық саптау, жеткізе білу қабілеттері, ақпараттық кеңістікте бағдарлана білу дағдылары дамиды.

Білім саласына еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі – өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Инновациялық білімді дамыту, жаңа идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, қазіргі заманғы оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екенін естен шығармау тиіс. Оқыту барысында жаңа технологияларды пайдалану шәкірттердің ойлана білу қабілеттерін дамытады, олардың білім сапасын жақсартады, ой-өрісін кеңейтеді, есте сақтау қабілеттерін өсіреді [4].

Оқытудың белсенді әдіс-тәсілдері оқушының оқу-танымдық әрекетін белсендендіруге бағытталған тәсілдер жиынтығы. Оқу материалының жақсы қабылданып, есте сақталуына септігін тигізетін материалды ұсынудың тиімді формасы видеофильмдер болып табылады.

Заманауи әлемде адамды көптеген ақпараттық технологиялар қоршаған: компьютерлер, ноутбуктер, планшеттер, электрондық кітаптар, смартфондар. Бұлардың барлығы адам өмірін түрлендіріп жеңілдетеді. Тарих пәнінен факультативтік курстарды өткізген кезде қолдануға қолайлы тәсіл – тақырыптық видеороликтер (мультфильмдер, көркем және деректі фильмдер, сериалдар мен ғылыми-танымдық бағдарламалар), олар танымдық мазмұнда болуы керек (тақырып бойынша жаңа материал, материалды кеңейту, бекіту, қайталау). Сабақ үстінде қолданылатын деректі, көркем фильмдердің үзінділерінің, бейне материалдардың көмегімен оқушылар өткеннің тікелей ортасына түсе алады, тарихи оқиғалардың куәлары мен қатысушыларының бейнесін көріп дауыстарын ести алады. Г.Б. Қозғамбаева, Н.К. Алпысбаева өз еңбегінде видеофильмдерді шамадан тыс қолданудың кемшіліктерін де атап өткен, олардың пікірінше, мұғалімнің сабаққа әзірленуі төмендеп, оқушылардың мұндай сабақтарға көңіл көтеру ретінде қарау қаупі бар. Бейнематериалдарды сабақта қолдану мұғалімнің жоғары дайындығын қажет етеді, себебі мұғалім оқушыларға ұсынатын материалдың мазмұнын жақсы білуі тиіс және алдын ала көріп алуы қажет. М.Т. Студеникин де оқушыларға ұсынылатын бейнематериалдарға жоғары дидактикалық талаптар қояды, атап айтқанда: жоғары эстетикалық деңгейі мен эмоциялық әсері; танымдық маңызы; фактологиялық шынайылығы; көркем образдардың қарастырылып жатқан кезеңнің шындығымен байланысы; қойылған оқу, дамыту

және тәрбиелік міндеттерді тиімді шешуге бағытталған сабақтарды дұрыс таңдау. Автордың ойынша, оқу материалдарын негізінен әдеттегі сабақ кезінде, ал көркем фильм үзінділерін сабақтан тыс уақытта көрсеткен дұрыс, себебі олар көбінесе тәрбиелік міндеттерді шешуге бағытталады.

Ұлы Отан соғысы кезеңін, индустрияландыру, ұжымдастыру, тың игеру кезеңінің көптеген бейнематериалдары оқушыларға көп мағлұмат береді. Абылай ханның билігі кезеңін оқыған кезде «Көшпенділер» көркем фильмінен, сақтардың тәуелсіздік үшін күресі тақырыбын қарастырғанда «Томирис» фильмінен үзінді көрсетуге болады. Видеоны көріп болған соң оқушылар видео бойынша тапсырмалар орындауы мүмкін. Мұғалім ғаламтор желісінен дайын видеоматериалды пайдалануына немесе бейнефильмді өзі әзірлеуіне болады. Сонымен қатар оқушыларға жеке немесе жұптық, топтық жұмыс ретінде белгілі бір тақырыпқа бейнефильм әзірлеп келуді тапсыру оқушылардың белсенділігін арттырады.

Оқу процесінде бейнероликтерді пайдаланудың тиімділігі:

- оқушыларға меңгеріп жатқан құбылыстар, процестер мен оқиғалар жайлы әлдеқайда толық, шынайы мәлімет беру;
- оқу процесінде көрнекіліктің ролін арттыру;
- оқушылардың сұраныстарын, қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыру;
- оқу материалының тереңірек игерілуін қамтамасыз ету;
- оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік жасау [5].

Тарих пәні бойынша дәстүрлі сабақтарда да, сабақтан тыс факультативтік, элективтік курстар барысында да оқытудың тиімділігін арттырудың келесі бір тәсілі – мультимедиалық презентациялар болып табылады. Күрделі тақырыптарды немесе аса қызығушылық туғызбайтын тақырыптарды оқытқанда мультимедиалық презентациялардың көмегі зор. Презентация мұғалімге түсіндіретін тақырыпты иллюстрациялауға мүмкіндік береді. Мәселен, «XV–XVII ғғ. Қазақ хандығының мәдениеті» тақырыбын оқыған кезде ұлттық киім, әшекей бұйымдар, ыдыс, киіз үй жабдықтары бейнеленген бейнефрагментті көрсетуге болады. Power Point бағдарламасы зерттелетін объектіге назар аудара отырып, көру кеңістігін шамадан тыс жүктемеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар гиперсілтемені қолдана отырып аз уақытта сабақтың кез келген жеріне оралуға болады.

Оқушыларға презентация әзірлеп келуге тапсырма беру – олардың зерттеушілік дағдыларын дамытады, себебі әр презентацияны дайындау үшін оқушылар көптеген ақпарат көздерімен жұмыс істейді, логикалық ойлауы, шығармашылық қабілеті дамиды. Дайындаған презентациясын қорғау барысында көпшілік алдында сөйлеу дағдысы, шешендік тәжірибесі қалыптасады.

Мультимедиалық презентацияларды қолданудың артықшылықтары:

1) оқу материалын артық мәтінмен жүктемей, құрылымды реттелген тірек бейнелердің жүйесі ретінде көрсетуге мүмкіндік береді;

2) оқу уақытын қысқартады, шығармашылық тапсырмаларға көбірек көңіл бөлінеді;

3) оқушылардың өзіндік танымдық әрекетін ұйымдастыруға үлкен мүмкіндік жасалады;

4) алған білімді сапалы, берік бекітуге әкеледі;

5) сабақтың кез келген кезеңінде, сабақтан тыс әрекет кезінде, түрлі сайыстар, байқаулар өткізу барысында қолдануға болады;

Кез келген тәсіл ретінде, мультимедиалық презентацияларды сабақ үстінде қолданудың кемшіліктері де бар:

1) мұғалімнің үлкен еңбегі мен ұзақ даярлығын қажет етеді;

2) материалды-техникалық жабдықталудың толық еместігі, яғни кейбір, әсіресе ауыл мектептерінде компьютерлік техниканың немесе интербелсенді тақта, проекторлардың жеткіліксіздігі немесе мүлде болмауы [6].

Компьютермен немесе интербелсенді тақта, проектормен ұзақ уақыт жұмыс жасау оқушының денсаулығына теріс әсер етуі мүмкін, шаршау пайда болады, бұл оқу материалын қабылдауды тежеуге әкеледі. Сондықтан денсаулық сақтау технологияларын қолдану маңызды (дене шынықтыру минуттары, қысқа үзілістер).

Келесі әдіс – тұлғатану, яғни тарих пәнінен факультатив кезінде тарихымызда өшпес із қалдырған, тарихи оқиғаларға себепкер болған ұлы тұлғалардың өмірбаяны мен қызмет жолын оқушыларға үлгі ете отырып оқыту. Орыс этномологы және философы Александр Александрович Любищев: «Ұлы тарихи тұлға – тарихты қозғайтын тұлға» деп жазған. Тарихи тұлғаларды, олардың тарихи даму үрдісіне тигізген әсерін зерттеу қарапайым оқиғалар, фактілермен жұмысқа қарағанда әлдеқайда қызықты, әрі есте сақталады [7]. Тарихи тұлғалардың өмірбаянын, қызмет жолын зерттеу оқушы әрекетінің негізгі бағыттарының бірі болып саналады. Бұл жұмысты оңтайлы ұйымдастырып әдістемелі түрде түрлілендіру маңызды. Мысалы, тұлғатану бойынша жұмысты мынадай бағыттарда жүргізуге болады:

1-нұсқа. Тарихи тұлғаларды ұсынылған алгоритм бойынша зерттеу:

1) тұлғаның аты-жөнін есте сақтау; 2) қызмет жолының кезеңдерімен, мазмұнымен танысу; 3) аталған тұлға белгілі бір уақытта кімнің мүдделерін қорғады; 4) тұлға өмір сүрген тарихи кезеңді сипаттау; 5) тарихи тұлғаға өз замандастары мен заманауи тарихшылардың берген бағасы.

2-нұсқа. Мұғалім тұлғаның есімін атамай оған деген қызығушылық туғызады. Бір сабақтың үстінде немесе әр сабақтан сабаққа жаңа сипаттамалар

мен мәліметтерді қосып отырады. Ақпарат жеткілікті жиналған кезде оқушылар мұғалімдері кімді меңзеп тұрғандығын таниды.

Тұлғатану бағытын дамыту маңызды мәселе болып табылады. Оқушыларға қазақ елінің тарихына үлес қосқан, азаттық үшін қан төгіп тарихта ізі қалған тарихи тұлғалардың өмірі және шығармашылығымен танысу бойларында өз еліне, өткен тарихына деген құрмет сезімін тәрбиелеп, отансүйгіштікке, ұлтжандылыққа баулиды. Бекіту формасы ретінде оқушыларға бір тарихи тұлғаны беріп ол жайында ізденіп жоба дайындап келу арқылы оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыта аламыз. Зерттеу нәтижелерімен оқушылар ғылыми конференцияларда, түрлі білім додаларында бөлісе алады.

Келесі тиімді әдіс-тәсілдің бірі – интербелсенді. Интербелсенді («inter» – өзара, «act» – әрекет ету) – әрекеттесу, біреумен сұхбат, диалог түрінде қатынасу дегенді білдіреді. Мұндай жұмыс түрінде мұғалім сабақтың мақсатына жету жолындағы бардарлаушы есебінде болады. Ал интербелсенді оқыту, ең алдымен, диалогтік оқытуға жатады.

Интербелсенді оқыту формаларының міндеттері:

- 1) Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын ояту;
- 2) Оқу материалын тиімді игеру;
- 3) Оқушылардың қойылған оқу міндеттеріне жету жолдары мен шешімдерін өздігінен іздеуі (ұсынылған нұсқалар арасынан немесе өз нұсқасын атап оны негіздеу);
- 4) Оқушылар арасында әрекеттестік орнату, топта жұмыс істеуге дағдыландыру, кез келген пікірге төзімділікпен қарау, әркімнің сөз бостандығына құқығын, ар-ожданын құрметтеу.

Факультативті сабақты әдеттегі сабақтан ерекшелендіру, оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін сабақта қолданылатын үйреншікті әдістерден басқа тәсілдерді қолдану тиімдірек. Мұндайда мұғалім интербелсенді оқытудың келесідей формаларын қолдануына болады:

- 1) Сыныптан тыс сабақтар (мысалы, мұражай, архив),
- 2) Іскерлік және рольдік ойындар (мысалы «сот отырысы», «келіссөздер үстелі», елшілік т.б.);
- 3) Case-study (нақты жағдаяттар талдауы, нақты кейстерді талдау);
- 4) Жобалар әдісі (белгілі бір тақырыпты алып шағын жобалар қорғау).

Соңғы жылдары көп мектептерде патриоттық тәрбие берудің құралы ретінде мұражай сабағы кең тарала бастады. Бұл өскелең ұрпақтың отансүйгіштік, патриоттық қасиеттерін қалыптастыру жолындағы оңтайлы әдістері мен жолдарын іздестірумен байланысты. Осы орайда білім беру ұйымының, сонымен қатар

қаланың мұражай кеңістігі маңызды рөл атқарады. Мұндай әдісті қолдану үшін мұғалім мұражай педагогикасының технологиясын білуі тиіс.

Мұражай сабақтарында ойын ситуацияларын қалыптастыру, театрландыру, өз бетінше танымдық әрекет әдістері қолданылады. Мұражайға бару – өз алдына саяхат. Мұражай базасында сабақ өткізу оқушылардың қызығушылығын туғызады, сабақ үстінде алған білімдерінің тереңдеуіне, көрнекіленуіне жағдай жасайды. Мұражай сабағын қорытындылаудың ең тиімді жолы – шығармашылық жұмыс, ол реферат, эссе, презентация қорғау, кішігірім жобалар жазу түрінде болуы мүмкін.

Мұражай педагогикасының идеяларына сүйене отырып, сабақты ұйымдастырғанда тиімді мұражайлық-педагогикалық технологиялар пайдаланылады (М.В. Воронович, И.В. Коробова, Н.О. Рогова, И.Н. Семенова, Т. Скобликова, М.Ю. Юхневич және т.б.). Педагогикалық әдебиеттерде мұражайлық-педагогикалық технологиялардың келесі нұсқалары ұсынылған: көрмелер, ойын әдістері, ұжымдықшығармашылықжұмыстар, проблемалықжәнежекеоқыту.Г.Фройденталь мұражайда сабақ өткізудің төмендегідей талаптарын қалыптастырды:

1) Мұражайға бару – сабақ, демек оның оқу, тәрбие және дамытушылық мақсаты болу керек; мұғалім мен оқушылар мұражайға барудың көңіл көтеру емес, дайындықты талап ететін жұмыс екендігін түсінулері керек;

2) Мұражайға арнайы дайындықтан кейін бару керек;

3) «Оқушы түгілі, ересек адамның қабылдауына ауыр» ауқымды экскурсиялардан бас тартқан дұрыс;

4) Экскурсиялық көрсетілім үшін балалардың жас ерекшеліктерін сай жәдігерлерді таңдау қажет;

5) Мұражай сабағының нәтижесі балалардың жеке шығармашылық жұмысы болуы тиіс (сурет, қолдан жасалған бұйым, модельдер т.б.) [8].

Әдістер мен тәсілдер сабақтың мақсат-міндеттеріне және оқушылардың қабілеттері, біліктері мен дағдыларына байланысты таңдалады.

1) Көрнекілік әдісі. Сабақты ауызша түсіндіру жәдігерлерді (мұражай заттарын), мультимедиалық слайдтарды, фотосуреттер, суреттер, сызбалар және т.б. көрсетумен ұштастырылады. Жәдігерлерді көрсеткенде әрқайсысын түсіндіре кету керек.

2) Сұрақ-жауап әдісі (диалогтік әдіс). Мұражайлық әдебиеттерде бұл әдіс «эвристикалық» деген атауға ие болды (грекше «эврика» – «табу», дұрыс жауабын табу. Мұндай әдісті қолдану кезінде оқушылар қызықты әңгімеге тартылып, білімін көрсете алады, ойлау қабілеттері дамиды.

3) Бұрынғы оқиғаларға «бату» әдісі. Мұражайларда ғылыми қызметкерлер қолданатын кең таралған әдістердің бірі. Бұл әдісте оқушылар қарастырылып

отырған кезеңнің қоршаған орта жағдайын, адамдардың тұрмыс-тіршілігін толық көз алдарына елестетеді. Бұл жерде мұражайда сол кезеңнің қажетті жәдігерлері болса жақсы, болмаған жағдайда оны сипаттау арқылы елестетуге, сонымен қатар балалардың қиялын пайдалануға болады.

4) Театрландыру әдісі. Балалар ерекше, әсем оқиғаларды ұнатады, оны театрландыру әдісін қолдану арқылы іске асыру мүмкін. Бұл әдісті толықтай жүзеге асыру үшін мұражайда қарастырылып отырған кезеңнің жәдігерлері болса (мысалы, хан-патшалардың киімдері, қару жарақтары, хан тағы, батырлардың ат әбзелдері т.б.) оқушылардың ерекше қызығушылығын тудырып пәнге деген ынта-ықыласын арттыруы сөзсіз.

5) Практикалық әдіс. Бұл әдіс ауызша (ән, ертегі, батырлар жырларын оқу), жазбаша, графикалық, заттай (материалдық заттарды дайындау) жұмыстардан көрініс табады. Практикалық әдістің ең тиімді түрінің бірі материалды затпен практикалық жұмыс жасау (мысалы, баяндау барысында ғылыми қызметкер қандай да бір затты қалай қолданғандығын көрсетеді, балалар сол процесті қайталап көреді) [9].

Мұражайға тікелей бара алмайтын жағдайлар болса (мәселен, қаладан, облыс орталығынан алыс елді мекендегі мектеп болса немесе карантиндік шектеу шаралары кезінде) виртуалды мұражай қызметін қолдануға болады. Соңғы екі жылдағы тәжірибе көрсеткендей, қашықтық білім беру технологиялары өмірімізге тереңдей еніп өз тиімділігін, ұтқырлығын көрсетті. Әрбір оқушы еліміздің түпкір-түпкіріндегі түрлі мұражайларға виртуалды түрде саяхаттай алды.

Ойын технологиясын пайдалану. Педагогика ғылымдарының докторы С.А. Шмаковтың пікірінше, ойын педагогикалық феномен ретінде келесі маңызды функцияларды атқарады:

- Әлеуметтену функциясы;
- Ұлтаралық қарым-қатынас функциясы;
- Баланың өзін өзі реализациялау функциясы;

Сабақ үстінде ойын әдістерін қолданудың өзіндік тәртібі бар, мысалы, орта буын оқушыларымен көбіне «Кім тапқыр», «Ақсерек, көксерек», «Жасырылғанды тап» сияқты белсенді, танымдық ойындар айналса, жоғары сыныптарда негізінен іскерлік ойындарды, «XXI ғасыр көшбасшысы», «Жүзден жүйрік, мыңнан тұлпар» сияқты сайыс ойындарын өткізген жөн. В.С. Кукушкин «Педагогические технологии» атты оқу құралында іскерлік ойындардың келесі түрлерін сипаттайды: имитациялық, операциялық, рөлдік ойындар, іскерлік театр, психограмма және социограмма. Имитациялық, рөлдік ойындар қандай да бір тарихи тұлғаның, немесе оқиғаның қатысушыларын сомдау, іскерлік театр кезінде ситуациялық жағдай қарастырылып кейіпкердің әрекеті көрсетіледі.

Кез келген пән мұғалімі оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай оқу мотивациясының қалыптасып дамуына көңіл бөлуі қажет. Оқытуда ойын әдіс-тәсілдерін қолдану оқу мотивациясын қалыптастырудың таптырмас жолы. Ойын әдістерін қолдану барысында мотивацияның көптеген түрлері қалыптасады:

Қарым-қатынас мотивациясы:

– Ойынға қатысып, бірге міндеттерді шешіп, достарының пікірімен санасуға, араласуға үйренеді;

– Ойын үстінде ұжымдық міндеттерді шешу барысында оқушылардың түрлі мүмкіндіктері іске қосылады. Практикалық әрекет кезінде тәжірибе барысында жылдам ойлайтын, сыни бағалай алатын, мұқият жұмыс істейтін, тәуекелге бел буа алатын сыныптастарын бағалай алады;

– Ойын кезінде бірлескен эмоциялық қобалжу тұлғааралық қатынастардың нығаюына жағдай жасайды.

Моральдік мотивация:

– Ойын барысында әр қатысушы өзін көрсетіп, білім, білік, мінезін, ерік-жігерін, адамдарға деген қатынасын байқата алады;

Танымдық мотивация:

– Кез келген ойын нәтижеге бағытталған (аяқталуы) және оқушыны мақсатқа (жеңіске) жетуге жетелейді, және жеңіске жету үшін жолын түсінуге (басқа сыныптастарынан көбірек білу).

Рөлдік ойындар кезінде оқушылар әлеуметтік бетпердені киіп тарихи жағдайға ене алады, өздерін зерттеліп жатқан тарихи процестің бір бөлігі ретінде сезінеді.

Сәттілік жағдайлары танымдық қызығушылықтың дамуына қолайлы эмоционалды орта қалыптастырады. Сәтсіздік жеке жеңіліс ретінде емес, ойындағы жеңіліс ретінде қабылданып танымдық әрекетті ынталандырады (реванш). Ойынның ажырамас бөлігі жарыс оқушыларға қашан да қызықты. Ойыннан алынған қуаныш сезімі тарих сабақтарында ыңғайлы жағдай туындатады және пәнді оқуға деген ынтасын жоғарылатады [10].

Іскерлік немесе рольдік ойындар кезінде дүние жүзі тарихынан ұлы державалардың басшыларының кездесулерін, тарихта үлкен із қалдырған конференциялар, тарихи келісімшарттарды; Қазақстан тарихынан билер кеңесін, құрылтай, жиындарды, елдер арасындағы елшілік қатынастарды ойын сарынына салып немесе рольге бөліп көрсетуге болады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды өздерін тарихи кейіпкер орнына қоюға, мүмкін болатын шешімдерді қарастыруға, проблемалық жағдаяттарды шешуге дағдыландыруға, қабылдаған шешімдерінің салдарларын болжай білуге үйретеді. «Мен кім?» ойыны кезінде бір оқушы тари-

хи кейіпкердің киімін киіп өзі жайлы сипаттамаларды айтады, басқа оқушылар кім екенін тауып алуы тиіс.

Case-study әдісі алғаш рет XX ғасырдың 20 жылдары Гарвард бизнес мектебінде қолданылды. Мектептің оқытушылары бизнестегі аспиранттық бағдарламаға сәйкес келетін оқулықтардың жоқтығына көз жеткізген соң, бұл мәселені шешудің басқа жолын қарастырды. Тыңдаушыларға шынайы ұйым өз қызметінде тап болған белгілі бір жағдай сипатталып, олардың жағдаймен танысуларына, ұжымдық талқылау кезінде шешім табу үшін ұсынылды. Кейс-стади әдісін зерттеумен Ресейде Ю.Д. Красовский, Г.А. Брянский, Ю.Ю. Екатеринославский, О.В. Козлова, В.Я. Платов, Д.А. Поспелов, О.А. Овсянников, В.С. Рапорт, О.Г. Смолянинова және т.б. айналысты.

Қазақстанда кейс-стади әдісін зерттеп, оны тәжірибеде қолданумен айналысқандар С.С. Джубатырова, Н.Г. Абулхайрова, олар М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің базасында 2006 жылы «Кредиттік оқыту технологиясы бойынша сабақтарда кейс-әдісін қолдану» атты оқу құралын шығарды; кейс-әдісті зерттеуге жас ғалым Ерсін Юнисовтың «Полилингвалды білім беру тәжірибесіндегі кейс-әдіс» (С. Сейфуллин ат. Қазақ Агротехникалық университеті), Н.А. Слепцов «Кейс-әдіс кәсіби білім берудің құзіретті оқытушысын тәрбиелеудің құралы ретінде» (С. Сейфуллин ат. Қазақ Агротехникалық университеті) атты мақалалары арналды.

Кейс әдісі үлкен материалдық немесе уақыт шығындарын қажет етпейді. Артықшылықтары: тәжірибеге бағытталғандығы, талдауға берілген жағдаятты шынайы өмірге бейімдеу, қатысушылардың белсенділігі, қатысушылардың жайлы мотивациялы орта қалыптастыруы, кері байланыс алу мүмкіндігі, қатысушылардың өз кемшіліктерін көруі, каталесе алу мүмкіндігі және өз кателерін талдау [11].

Бастапқыда кейс әдісі экономика саласында, кейіннен заң саласында, тарихты және қоғамдық пәндерді оқытуда қолданыла бастады. Мектепте экономика, құқық, тарих, қоғамтану пәні сабақтарында қолданылады.

Аталмыш әдістің білім беру әлеуеті:

- Нақты жағдайлар материалында теориялық білімдерді көрсете алу мүмкіндігі;
- Оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандырады;
- Қажетті құзіреттіліктердің дамуына жағдай жасайды (деректермен жұмыс жасау, мәселелерді шешуде балама жолдарын іздестіру және т.б.);
- Түрлі практикалық дағдылардың қалыптасуына мүмкіндік береді;
- Аталған мәселені шешу үшін игеруге тиісті белгілі бір білімдерді актуализациялайды.

Ситуациялық талдау әдісінің (case study method) мәні – оқушы ұсынылған

мәселемен танысып «өздігінен жағдаятты талдап, мәселені анықтайды және басқа оқушылармен пікірталас барысында өз ойлары мен шешімдерін ұсынады. Оқу материалы оқушыларға микропроблемалар ретінде беріледі, ал білім олардың шешім қабылдау бойынша белсенді зерттеушілік және шығармашылық қызметінің нәтижесінде алынады.

Аталған әдісті қолданудағы дамытылатын дағдылар:

– Ақпаратты жіктеу, саралау, қалпына келтіру, талдау және іріктеп алу қажеттілігі талдау (аналитикалық) дағдылардың дамуына әкеледі;

– Кейсте ұсынылған мәселенің шынайы жағдайдағы мәселемен салыстырғандағы қиындық деңгейінің төмендігі практикалық дағдылардың дамуына септігін тигізеді;

– Кейс-жағдайды кұр логиканың көмегімен шеше алмағандықтан шығармашылық дағдылар қалыптасады;

– Топтарға бірігу, өз ойын негіздеу, қарсыласу т.б. қажеттілігі қарым-қатынас дағдыларын дамытады;

– Адамдардың мінез-құлқына баға беру, тыңдай білу, пікірталаста қорғау немесе қарама-қайшы пікірді дәлелдеу, өз-өзін ұстай білу әлеуметтік дағдыларды қалыптастырады.

Тарих сабақтарында, әсіресе мектеп бағдарламасынан тыс сабақтарда кейс технологиясының тиімді және тиімсіз жақтарына тоқталса, ең алдымен кейс әдісінің зерттеу технологияларының бір түрі екенін атап өту керек. Кейстерді зерттегенде тарихи құжаттармен жұмыс жүргізіледі, кейстерді құрастыру үшін тек шынайы проблемалық жағдайлар емес, тарихи фактілер, тарихи әдеби шығармалар алынады. Сонымен қатар, кейс әдісі – кішігірім іскерлік ойын іспетті, ойын технологиясын пайдалану тарих пәнін зерттеуде өте белсенділердің бірі екендігі баршаға мәлім.

Кейс-стади әдісінің тиімсіздігі – оқушыларға талдау үшін ұсынылатын кейс жаңа, заманға сай болуы тиіс, олардың көбі тез ескіріп қалады [12].

Case-study әдісі кезінде оқушыларға шешім қабылдау үшін нақты жағдаят (кейс) беріледі, сол тарихи тұлғаның орнында болған жағдайда не істейтінін, ол шешімі қандай салдарға әкелетінін түсіну дағдыларын қалыптастырады.

Кейс әдісінің мүмкіндіктерін қарастыра отырып мынадай қорытындыға келуге болады: бұл әдісті оқу үрдісіне енгізу бірқатар қиындықтар туғызады: жағдаяттарды саралау және таңдау бойынша күнделікті жұмыс, тапсырмаларды әзірлеу, кейстің өзін құрастыру кезінде мұғалімнің еңбегін қажет етеді. Алайда, алдымен оқушыларсыз даярлық кезеңінде, кейін оқушылармен сабақ барысында бұл әдісті қолдану оқу-тәрбие процесінің тиімділігін көтеріп, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады [13].

Жоба әдісі – кез келген тақырып бойынша жеке немесе топтық шығармашылық жобаны орындау. М.Т. Студеникин өз еңбегінде оқушылардың жобалық жұмыстарына орындау уақытына қарай қысқа мерзімді (бірнеше сабақ бойы әзірленетін), орта мерзімді (бір айға дейін) және ұзақ мерзімді (бірнеше айға дейін) болып бөлінетіндігін атап өтеді. Формасы бойынша жеке және топтық, сипатына қарай басым әрекеттеріне негізделе отырып зерттеушілік, шығармашылық, ақпараттық, қолданбалы, ойын жобалары деп бөледі. Нақты бір жобаны ұсына отырып мұғалім оқушылардың жас ерекшеліктері мен білім деңгейін ескеруі тиіс [14]. Бұл әдісте оқушылар: әртүрлі дереккөздерден жетіспейтін білімді табады; танымдық және практикалық мәселелерді шешу үшін алған білімдерін пайдалануды үйренеді; әртүрлі топтарда жұмыс істей отырып, коммуникативті дағдыларды игереді; зерттеу дағдыларын дамытады (проблемаларды анықтау, ақпарат жинау, бақылау, эксперимент жүргізу, талдау, гипотеза құру, қарым-қатынас жасау дағдылары); жүйелік ойлау. Жалпы жобалық әдісті орта буыннан бастап оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында қорытынды жалпылау сабақтарында, қайталау сабақтарында өткізіп отырған жөн. Жоғары буынға көшкенде оқушыларда ғылыми жобаларды жазу, зерттеу дағдылары қалыптасады. Бұл оқу материалының жақсы бекітіліп сабақтың тиімділігін арттырады.

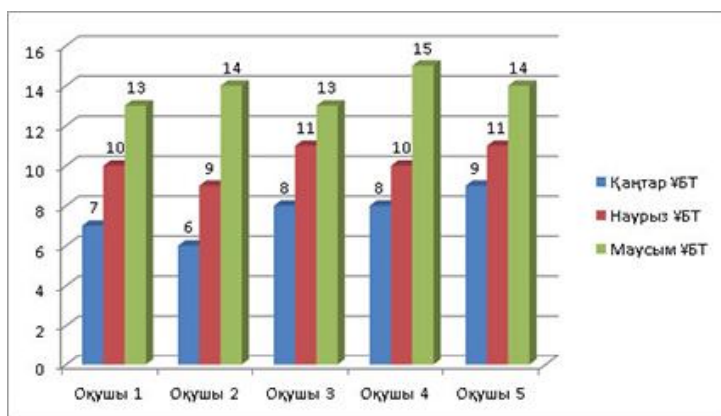
Болған оқиғалар, құбылыстар мен процестерді шындыққа жанаспайтын болашаққа көшіру мүмкін болмағандықтан тарих жобалау объектісі бола алмайды деген пікір кездеседі (В.Г. Петрович). Бұл пікірдің жақтаушылары тарих пәнінен тек ретроспективалық («Егер осылай болса не болар еді...») және болжамдық («Үшінші мыңжылдықта әлем қандай болады?» және т.б.) жобалар орындалуы мүмкін дегенді алға қояды. Алайда көптеген ғалымдардың еңбектерінде (мысалы М.Т. Студеникин, Е.Е. Вяземский, Т.Т. Тұрлығұл) Қазақстан және дүние жүзі тарихы пәндерін оқытқан кезде жоба әдісін қолданудың тиімділігі көрсетілген. Сонымен қатар, мектептерде жоба әдісін тиімді қолданып жүрген ұстаздар саны жеткілікті.

Нәтижелер

Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты мен өзім қызмет ететін Павлодар ауданының Кемеңгер жалпы орта білім беру мектебінің 8–11 сыныптар оқушыларымен жүргіздім. 8–10 сыныптардағы факультативті және элективті курстарды оқытудағы түрлі әдіс тәсілдерді қолдану оқушылардың оқу жетістіктерінің біршама жоғары деңгейге көтерілгеніне көз жеткіздім. Мектебіміздің таңдаған бағыты жаратылыстану-математикалық бағыт болғандықтан 10–11 сыныптарда пән бағдарламасының аясы тарылып, қосымша сабақтар қосу қажеттілігі туын-

дады. Сонымен бірге бұл факультативтік сабақ оқушылардың болашақта ұлттық бірінғай тестілеуге даярлық кезінде септігін тигізуге көмектесті. Курсты оқыту барысында жоғарыда аталған Case-study, тарихи тұлғамен жұмыс, ойын элементтері, рольдік ойындар, жоба әдістері пайдаланылды. Нәтижесінде оқушылардың пәнге қызығушылықтары оянып, мектеп бағдарламасында толық қамтылмайтын тақырыптарды терең зерттеулеріне мүмкіндік туды, бірнеше оқушы тарихымызда өшпес із қалдырған тұлғалардың өмірбаяны мен қызмет жолы бойынша зерттеу жұмыстары мен жобалар жасады. Жалпы айтқанда, түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану білім берудің тиімділігін арттырды, білім сапасының жоғарылауына септігін тигізді.

Бірінші экспериментке мысал ретінде 2021–2022 оқу жылындағы 11-сынып оқушыларының ұлттық бірінғай тестілеуде алған баллдарын қарастырдым. Бұл сыныпта мектеп компонентінен бөлінген «Тарихи тұлғалар» атты факультативтік курс жүргізілді. Бұл курстың мақсаты – 10–11 сыныптар бағдарламасында қарастырылмайтын, немесе бағдарлама бойынша аз сағат бөлініп жеткіліксіз оқытылатын Қазақстан тарихында үлкен із қалдырған тарихи тұлғалардың өмірбаяны мен қызмет жолына тереңірек тоқталу.

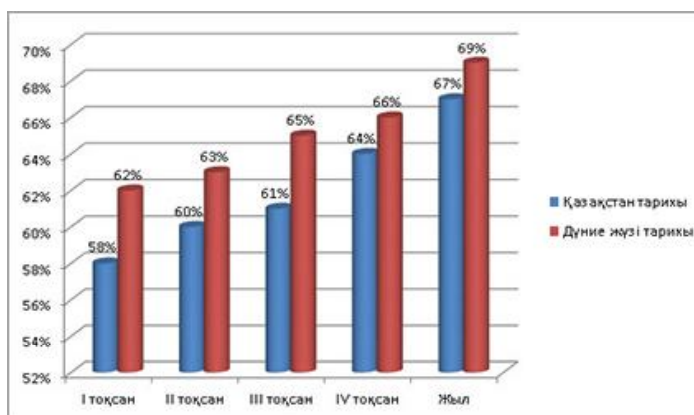
1-сурет. Эксперимент кезіндегі 11 сынып оқушыларының ҰБТ-да алған балл динамикасы.

Бұл диаграммада 11-сынып оқушыларының тарих пәнінен факультативтік курсты оқығаннан кейін ұлттық бірінғай тестілеуде алған балдарының динамикасы көрсетілген. Оқу жылы бойы оқушылар топтық және жеке жұмыс барысында тарихи тұлғалардың өмір жолы, саясаты, еліміздің тарихында алатын орны сияқты мәселелерді қарастырып презентациялар әзірлеп қорғады, ғылыми зерттеулер, кіші жобалар жазды. Бір оқушы республикалық ғылыми жобалар сайысының аудандық

кезеңінің жеңімпазы, облыстық кезеңінің қатысушысы болды, тағы бір оқушы халықаралық Сәтпаев оқуларында баяндама оқыды. Алайда қол жеткізген негізгі мақсат – оқушылардың оқу жылы ішінде тапсырған ҰБТ нәтижелері бойынша алған балдарының өсуі болды. Барлық оқушыларда қаңтар айындағы тестілеу мен маусым айындағы тестілеу нәтижелері арасында бірқатар өсім байқалады. Бірінші оқушының баллы 7-ден 13-ке дейін, екінші оқушының баллы 6-дан 14-ке дейін, үшінші оқушы 8-ден 13-ке дейін, төртінші оқушы 8-ден максималды 15 балға дейін, бесінші оқушы 9-дан 14-ке дейін көтерілген. Бұл әрине пән бойынша қосымша факультативтік курстың жүргізілуімен, оның жалаң фактілер, мәтіндер негізінде ғана емес, мультимедиалық презентацияларды, бейнефильмдерді қолданғаннан кейінгі қол жеткізген басты нәтиже болып табылады.

Эксперименттің екінші мысалы ретінде 9-сыныпта Қазақстан тарихы пәнінен жаһандық құзіреттілік курсы есебінен «Қазақстан халықаралық аренада» атты элективті курс енгізілгеннен кейін оқушылардың оқу сапасының өсу динамикасын қарастырдым.

Бұл курс 34 сағатқа арналған, Қазақстанның көршілес елдермен қарым-қатынасы, халықаралық ұйымдарға мүшелігі мен дипломатиялық қатынастары қарастырылған. Курсты оқу барысында оқушылармен түрлі заманауи әдіс-тәсілдердің көмегімен қызықты да мазмұнды сабақтар өткізілді. Case-study әдісін қолдану арқылы оқушылар Қазақстан мен халықаралық ұйымдардың жұмысына көз жүгіртті, рольдік ойындар арқылы елімізде бірнеше рет өткізілген әлемдік және дәстүрлі діндер өкілдерінің съезі отырыстарын қарастырды, Қазақстанның көрші елдерімен қарым-қатынасы тақырыбына кіші жобалар жазылып қорғалды, презентациялар базасы жинақталды.

2-сурет. Эксперимент кезіндегі 9-сынып оқушыларының білім сапасының динамикасы

Эксперимент нәтижесі көрсеткендей, факультативтік және элективті курстарды түрлі заманауи әдістермен өткізген кезде оқушылардың білім сапасының көтерілуі қамтамасыз етіледі, танымдық, шығармашылық қабілеттері артады, көпшілік алдында сөз сөйлеу, өз ойын жеткізе алу, өз пікірін негіздеу, топтық, жұптық жұмыс дағдылары дамиды.

Бірнеше жылдар бойы өз тәжірибемде жоба әдісін сәтті қолданып келе жатырмын. Бесінші сынып оқушыларымен «Менің шежірем» атты бір айға арналған қысқа мерзімді жоба жұмысын жасадық. Мақсаты: өз ата-тегі туралы мәліметті тереңдету, жеті ата түсінігін бекіту, шежіре жасауға дағдыландыру, оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту. Оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты ата-аналар көмегіне жүгінді, нәтижесінде ата-аналар сыныптың оқу-тәрбие жұмысына тартылды, қорғау үшін презентация әзірлегенде оқушылар оқитудың интербелсенді әдістерінің бірі мультимедиалық презентациялармен жұмыс жасауды үйренді.

Орта буын және жоғары сыныптарда жоба жұмысының күрделі және ұзақ мерзімді түрлерін енгізуге болады. Мысалы, 11-сыныпта «Тарихи тұлғалар» атты факультативтік курстың бағдарламасында әр тоқсан соңында бір сағат жоба жұмысына арналған. Оқу жылында әр оқушы 4 жоба дайындап, онда тарихымызда өшпес із қалдырған тарихи тұлғалардың өмірі, қызмет жолы жайлы тың мәліметтерді тауып, мектепшілік ғылыми жобалар байқауына қатысты, бір оқушы республикалық ғылыми жобалар байқауының аудандық кезеңінде орын алса, енді бірі халықаралық Сәтпаев оқуларына баяндама әзірледі.

Білім алушылардың ой-өрістерін кеңейту, білімдерін практикалық түрде бекіту мақсатында әр тоқсанда бір рет қаламыздың мұражайларына саяхат сабақтар ұйымдастырылды. Оқушылар «ERTIS» мультимедиалық музейіне, Г.Н. Потанин атындағы Павлодар облыстық тарихи-өлкетану музейіне, Бұқар Жырау атындағы әдебиет және өнер музейіне саяхат жасады. Өлкеміздің өнер туындылары мен мәдени құндылықтарын, тарихи жәдігерлерін зерделеп мол рухани азық алып қайтты.

Қорытынды

Қорыта келе, тарих пәнін оқытуда факультативтік сабақтардың маңызы зор, олар маңызды екі міндетті шешеді: біріншіден, аталған пән бойынша қызығушылықты арттыру, білімін тереңдету, білік пен дағдыларын жетілдіру; екіншіден, оқушылардың жалпы дамуы мақсатында бос уақыттарын ұйымдастыру.

Тарих пәні бойынша факультативтік сабақтарда оқушыларда мектеп бағдарламасында қамтылмай қалған тақырыптарды тереңірек зерделей алады, тарихи «ақтаңдақтармен» жұмыс істейді, жаңа мәліметтер іздеу кезінде,

тарихи құжаттармен жұмыс істегенде зерттеушілік дағдылары дамиды, өз беттерінше ақпарат іздеп, оны саралап қажетін бөліп ала алады; отансүйгіштікке, патриоттыққа баулиды, қандай да бір тарихи тұлғаның қызметіне баға береді, оның ел тарихы үшін маңызын анықтайды, тарихтағы орнын түсіне біледі. Ал бұл сабақтарды оқушылар үшін қызықты, тартымды, есте қаларлықтай етіп өткізе білу пән мұғалімінің кәсіби шеберлігіне, құзіреттілігіне және де маңызды дағдысы – жаңа, заманауи білім беру технологиялары мен әдіс-тәсілдерді игеруіне тікелей байланысты. Факультативтік сабақтар кезінде түрлі әдіс-тәсілдерді, заманауи технологияларды қолдану оқушылардың танымдық белсенділігінің артуына, пән бойынша білім сапасының жоғарылап, білім алушыларда жаңа білік пен дағдылардың қалыптасуына жағдай жасайды. Бұл мақалада қарастырылған заманауи әдіс-тәсілдер тек тарих пәні бойынша факультативтік сабақтарға ғана емес, сонымен қатар басқа да гуманитарлық бағыттағы пәндерді оқыту кезінде қолданылуы мүмкін. Сонымен бірге Ұлттық бірінші тестілеу, білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың басқа да формаларына дайындық кезінде қолдану оң нәтижеге әкеледі.

Жаңа технологиялардың көмегімен оқушылардың білімін жетілдіру мен оқу сапасын арттыруға болады. Қай халықтың, қай ұлттың болсын толығып өсуіне, рухани әрі мәдени дамуына басты ықпал жасайтын тірегі де, түп қазығы да – мектеп. Қазақ мектептерінің білім деңгейін көтеру және онда жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқу-тәрбие үрдісін тиісті деңгейге көтеру, педагогикалық ұжымның жүйелі жұмыстарының нәтижесінде ғана жүзеге аспақ. Сонымен қатар заманауи әдіс-тәсілдерді қолдана отырып жүргізілген сабақтар барысында оқушылар іздеудің мән-жайына қаныға, білімді тереңінен айтуға төселеді, дәлелдер келтіру, дәлелдеу тәсілдеріне жаттығады, теория мен практиканың бірлігін игереді, жеке және топпен бірлесіп мәселе түйінін шешу жолдарын табуға жаттығады, өз жолдастарының пікірімен санасуға, өткір сындарды тыңдап одан тиісті қорытындылар жасай білуге машықтанады.

Қорыта айтқанда, оқушыларды шығармашылыққа, өз бетімен іс-әрекет етуге бағытталған тапсырмалар саны көбейгенде ғана, өз пікірін айта алатын, оны дәлелдей білетін, өмірге деген өзіндік көзқарасы қалыптасқан, үнемі ізденіс үстінде болатын, қоғам дамуына үлес қоса алатын, жан-жақты жетілген жас ұрпақ өкілдерін дайындай аламыз. Демек, жаңа әдіс – тәсілдерді пайдалану білім сапасын арттырудың бірден – бір жолы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. **Қозғамбаева Г.Б., Алпысбаева Н.К.** Тарихты оқыту әдістемесі. Өңделіп, толықтырылған екінші басылым. [Мәтін] Алматы: Қазақ университеті, 2016. 260 б.
2. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы ҚР ағарту Министрінің бұйрығы. 2022 жылғы 3 тамыз. 238 б.
3. **Тұрлығұл Т.Т.** Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі: Оқу құралы. [Мәтін] – Алматы: Қарасай, 2011. – 264 б., 235 б.
4. **Қалдыбаев С.** Тарих сабағында жаңа технологиялар мен әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолданудың тиімділігі. [Мәтін] Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. 4.2021, 47 б.
5. **Гатовская Д.А.** Видеоурок – новый метод обучения / Д.А. Гатовская. – [Текст] непосредственный // Педагогика: традиции и инновации : материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, февраль 2015 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2015. – С. 126-127.
6. **Жақупова Н.К.** Использование электронных презентаций на уроках истории и культурологии. [Текст] <https://www.prodenka.org/metodicheskie-razrabotki/238748-metodicheskij-doklad-na-temu-ispolzovanie-jel>. 8 с.
7. **Изотов И.В.** Изучение исторических персоналий на уроках отечественной истории. [Текст] «Young Scientist» 9(56) September 2013. 315 с.
8. История 5–11 классы. Инновационные формы уроков. [Текст] – Волгоград: Учитель, 2014. 310 с.
9. **Короткова М.В.** Нетрадиционные формы уроков / М.В. Короткова [Текст] // Преподавание истории и обществознания в школе. 2012, №7. 6 с.
10. **Бутенко Н.В.** Образовательное пространство музея искусств в художественно-эстетическом развитии детей дошкольного возраста. [Текст] Изд.: Академия естествознания. 2013. 5 с.
11. **Орлова О.С.** Музейный урок. [Текст] Учебно-методическое пособие. – СПб, 2017. – 107 с.
12. **Тохметова Г.М.** Игровые формы обучения как средство активизации познавательной деятельности на уроках истории Казахстана: методическое пособие [Текст] – Павлодар, 2009. – 41 с.
13. **Вагина М.В.** Использование метода кейс-стади как образовательной технологии. [Текст] <http://www.gup.ru/events/smi/detail.php?ID=166183> 10 с.
14. **Студеникин М.Т.** Современные технологии преподавания истории в школе. [Текст] Москва: ВЛАДОС, 2007. 11 с.

References

1. **Qozgambaeva G.B., Alpysbaeva N.K.,** Tarihty oqytu adistemesi, [Methods of teaching history]. Edited and supplemented second edition. Almaty, «Kazakh University», 2016. 260 s.
2. Bilim berudin barlyq degejinin memlekettik zhalpyga mindetti bilim беру standarttaryn bekitu turaly QR agartu Ministrinin bujrygy. [Order of the minister of education of the Republic of Kazakhstan on approval of State mandatory educational standards of all levels of Education]. August 3, 2022.
3. **Turlygul T.T.** Qazaqstan tarihyn oqytudyn teoriyasy men adistemesi. [Theory and methodology of teaching the history of Kazakhstan] – Almaty: Karasai, 2011 – p. 264.
4. **Qaldybaev S.** Tarih sabagynda zhana tekhnologiyalar men artırlı adis-tasilderdi qoldanudyn tiimdiligi. [The effectiveness of the use of new technologies and various methods and techniques in history lessons]. History of Kazakhstan: methodical. 4.2021, p. 47.
5. **Gatovskaya D.A.** Videourok – novyj metod obucheniya / D.A. Gatovskaya. – [Video tutorial – a new method of teaching] / D. A. Gatovskaya. – direct // Pedagogy: Traditions and innovations : materials of the VI International Scientific Conference – Chelyabinsk : Dva komsomolca, 2015. – pp. 126-127.

6. **ZHakupova N.K.** Ispol'zovanie elektronnyh prezentacij na urokah istorii i kul'turologii. [The use of electronic presentations in history and cultural studies lessons] <https://www.prodlenka.org/metodicheskie-razrabotki/238748-metodicheskij-doklad-na-temu-ispolzovanie-jel>.
7. **Izotov I.V.** Izuchenie istoricheskikh personalij na urokah otechestvennoj istorii , [The study of historical personalities in the lessons of national history]. «Joung Scientist» 9(56) September 2013. p. 315.
8. Istorija 5–11 klassy. Innovacionnye formy urokov, [History grades 5-11. Innovative forms of lessons]. – Volgograd, Ed. Teacher, 2014. p. 310.
9. **Korotkova M.V.** Netradicionnye formy urokov, [Non-traditional forms of lessons] / M.V. Korotkova // Teaching history and social studies at school. 2012, №7. – p. 6.
10. **Butenko N.V.** Obrazovatel'noe prostranstvo muzeja iskusstv v hudozhestvenno-jesteticheskom razvitii detej doskol'nogo vozrasta, [The educational space of the Museum of Art in the artistic and aesthetic development of preschool children] / Ed.: Academy of Natural Sciences. 2013 – p. 5.
11. **Orlova O.S.** Muzejnyj urok. Uchebno-metodicheskoe posobie, [Museum lesson. Educational and methodical manual]. St. Petersburg, 2017 – p. 107.
12. **Tokhmetova G.M.** «Igrovyje formy obuchenija kak sredstvo aktivizacii poznavatel'noj dejatel'nosti na urokah istorii Kazahstana» metodicheskoe posobie, [Game forms of learning as a means of activating cognitive activity in the lessons of the history of Kazakhstan] methodical manual] – Pavlodar, 2009. – p. 41.
13. **Vagina M.V.** Ispol'zovanie metoda kejs-stadi kak obrazovatel'noj tehnologii. [Using the case study method as an educational technology] <http://www.gup.ru/events/smi/detail.php?ID=166183>. – p.10.
14. **Studenikin M.T.** Sovremennye tekhnologii prepodavaniya istorii v shkole. [Modern technologies of teaching history at school]. VLADOS; Moskva; 2007. – p.11.

З.Ш. Айткенов¹, Д.Е. Мырзабекова*¹,

¹ Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан ,
г. Павлодар, Республика Казахстан

Применение современных методов и приемов на факультативных занятиях по истории

Аннотация. В рамках обновления содержания среднего образования в системе образования Республики Казахстан образовательный процесс претерпел множество изменений, внесены существенные изменения в структуру и содержание. Важным вопросом стало сокращение образовательных программ по некоторым предметам и получение дополнительных внеурочных знаний с целью получения полного, всестороннего образования по такому предмету, как история. Важно уметь использовать современные методы и приемы для эффективного, интересного, содержательного проведения факультативных курсов, проводимых с целью пополнения, углубления знаний, совершенствования различных умений и навыков. Применение таких методов повышает эффективность обучения, способствует укреплению знаний, умений и навыков учащихся. Главная задача учителя – сделать учебно-воспитательный процесс более интересным, разнообразить и отличать занятия друг от друга, внести новшества в каждое занятие, сформировать у обучающихся рабочее настроение, облегчить преодоление трудностей в усвоении учебного материала. Умение рационально применять современные методы и приемы окажет большую помощь в решении этой проблемы.

В данной статье рассматривается проблема эффективного использования современных методов при проведении факультативных занятий по истории. С их помощью будут достигнуты цели эффективного проведения урока, но в соответствии с каждым предметом метод имеет свои особенности, необходимо дифференцировать то, что соответствует содержанию дисциплины. Отличие факультативного урока от обычного заключается в добровольном участии в нем учащихся в зависимости от их интересов, поэтому важно, чтобы учитель, наряду с профессионализмом, использовал современные методы и приемы, чтобы сделать дополнительный урок привлекательным, интересным, эффективным. Информацию, собранную в этой статье, будет полезно использовать при проведении дополнительных занятий по истории, также и для учителей других дисциплин.

Ключевые слова: методы, факультатив, история, интерактивные методы, метод проекта, игровой метод, работа с текстом, персонификация.

Z.Sh. Aitkenov¹, D.E. Myrzabekova*¹

¹ Pavlodar Pedagogical University after named Alkei Margulan,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan

Application of modern methods and techniques in elective history classes

Annotation. Summary. Within the framework of updating the content of secondary education in the education system of the Republic of Kazakhstan, the educational process has undergone many changes, significant changes have been made in the structure and content. An important issue has become the reduction of educational programs for some subjects, the acquisition of additional extra-curricular education in order to obtain a complete, comprehensive knowledge of such a deep-content subject as history. It is important to be able to use modern methods and techniques to make elective courses effective, interesting, informative in order to supplement, deepen knowledge, improve various skills. The use of such methods increases the effectiveness of teaching, contributes to the strengthening of students' knowledge, skills and abilities.

This article discusses the problem of the effective use of modern methods and techniques when conducting optional lessons in history. There are many modern methods of effective conduct of classes, but for each subject it is necessary to make a differentiation that corresponds to the content of the second subject. The difference between an optional lesson from a regular lesson is that students participate in it voluntarily according to their interests, so in order to conduct an additional lesson in an attractive, interesting and effective way, along with the professional skills of the teacher, modern methods and techniques should be used. I believe that using the information collected in this article, it will be useful for teachers, allowing students to conduct additional classes more interesting.

Keywords: methods, elective, history, interactive methods, project method, game method, working with text, personification.

Г.М. Бобизода¹, Т.Ж. Шакенова^{*2}, А.Т. Жандилова²

*¹ Академия образования Таджикистана,
г. Душанбе, Республика Таджикистан*

*² Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар, Республика Казахстан
pri.conf@mail.ru*

НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – КАК ОДИН ИЗ ФУНДАМЕНТОВ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОЙ ЛИЧНОСТИ

***Аннотация.** Статья посвящена одной из актуальных проблем начального образования, такой как формирование компетентной личности. Компетенции учащихся закладываются на начальном этапе обучения. Именно начальный уровень подготовки учащихся формирует фундаментальную базу общих учебных умений, благодаря которой они могут продолжить без каких-либо проблем дальнейшее обучение в среднем и старшем звене общеобразовательной школы. В современном социуме образованная личность должна обладать такими качествами, как творческое мышление, проявление инициативности, креативности, а также умением самостоятельно принимать решения в любой сложившейся ситуации, а именно быть функционально грамотным.*

Начальная школа до недавнего времени была представлена в виде цикла обучения знаниям, умениям и навыкам. Основное содержание обучения составляли письмо, чтение, простые задачи арифметического характера, а также элементарные сведения о социуме и различных явлениях природы. Мыслить творчески, принимать самостоятельно решения, проявлять инициативность, креативность, желание учиться всему новому, – именно такими качествами должен обладать учащийся в современном социуме. В начальной школе происходит процесс развития вышеперечисленных качеств, а также закладываются основы учебной деятельности, общих учебных умений, которая направлена на создание основ фундамента личности учащихся в школе, семье, обществе и др.

***Ключевые слова:** начальное образование, обучение, компетентная личность, компетентностный подход, общие учебные умения,*

Введение

На современном рубеже концепция гражданского общества, уровень развития экономики подразумевает совсем другую сущность образования, которая гарантирует подготовку человека ко взрослой жизни, т.е. к жизни в социуме, которая выстраивается на знаниях, полученных в течение всей жизни. Образование в век

информационных технологий нацелено не только на получение учащимися знаний, умений и навыков, но и умение самореализоваться. В соответствии с этим человеку необходимо учиться на протяжении всей жизни, чтобы адаптироваться к ней [1, с. 25].

Одной из главных целей на современном этапе обучения является становление личности, которая может взаимодействовать с окружающей нас действительностью, способностью к саморазвитию и самообразованию. Успех таких людей непременно будет зависеть от их способности обладать широким кругозором, высокой коммуникацией и умения принимать определенные решения в любой сложившейся ситуации [2, с. 14]. На начальной ступени обучения происходит формирование ключевых компетенций, которые являются основными составляющими процесса обучения в течение всей жизни. Компетентностный подход объединяет школу и жизнь в целом. Благодаря данному подходу учащиеся могут применять полученные знания в повседневной жизни, т.е. обладают функциональной грамотностью. Основой компетентностного подхода является самостоятельность. Поэтому человек, обладающий ключевыми компетенциями, способен нести ответственность за свои поступки, брать на себя ответственность по решению возникших различного рода проблем, т. е. это личность, которая способна расширять и углублять свои знания, самостоятельно принимать решения. Также компетентность подразумевает, умение получать информацию, устанавливать причинно-следственные связи, расширять свой кругозор, советоваться со старшими, получать консультацию у учителей, всегда относиться критически к различным высказываниям, придерживаться своей позиции, уметь высказывать ее, вырабатывать свою точку зрения, проявлять умение работать в группах, парах, сглаживать разногласия и конфликты, решать поставленные перед собой задачи, уметь выходить из любой ситуации.

Для учащихся начальной школы компетентностный подход производится путем развития системы основных компетенций, которые создают индивидуальный опыт самого ученика. Развитие данного опыта совершается при помощи усвоения содержания начального образования, который презентован в различных сферах общественного опыта – предметных, а также надпредметных умениях. Благодаря чему ученики будут говорить: «Я умею», «Я создаю» в эмоционально-ценностном кругу, в результате которого обучающиеся будут говорить: «Я стремлюсь».

Компетентность сегодня – это способ существования ЗУНов (знаний, умений, навыков), а также образованности, которое способствует личностной самореализации учащихся и нахождению ими своего места в мире. Мы говорим о компетентности как о новой единице измерения образования человека, при этом внимание сосредоточено на результатах обучения, которые рассматриваются не как сум-

ма усвоенных знаний, навыков и умений, а как умение действовать в различных ситуациях. Компетентностный подход подразумевает то, что учащиеся выступают субъектом деятельности. Другой характер взаимоотношений между учащимися и учителем заключается в самой организации урока и деятельности.

Главные задачи современного обучения в общеобразовательных школах нашей страны можно объяснить следующим образом: формирование основ обучения всему новому, в том числе владение УУД (универсальных учебных действий). Реальные запросы социума в наше время устанавливают последующие задачи образования: общее социокультурное, познавательное и индивидуальное обучение учеников, решение главной педагогической цели «научить учиться». Общеобразовательная школа в современном мире не имеет цели научить людей на всю жизнь, что, конечно же, невозможно, а пытается научить детей учиться на протяжении всей своей жизни. В педагогическом процессе главным смыслом является процесс обеспечения условий для становления личности ребенка, но также и обучение этому всему самих обучающихся.

На начальном этапе обучения, в частности начального звена средней общеобразовательной школы учащиеся усваивают знания об окружающей действительности, умение решать различных задачи. С переходом Республики Казахстан с 2016 года на обновленное содержание образования в общеобразовательной школе оно претерпевает регулярные серьезные изменения. Ежегодно начальное образование на постоянной основе приобретает фундаментальный характер, т.е. становится универсальным, которое в свою очередь нацелено на обеспечение удовлетворения основных общеобразовательных потребностей. Начальное образование в Казахстане постоянно развивается в соответствии со стандартом международной программы ЮНЕСКО «Образование для всех». Главной задачей современного начального образования является освоение учениками основных универсальных образовательных компетенций, которые обеспечивают становление главных навыков образовательной деятельности. Помимо этого, развитие у школьников познавательных, коммуникативных и творческих умений, изучение навыков взаимодействия в обществе и всех норм поведения [3, с. 24].

Компетентность в обучении предполагает получение различной информации от окружающих (учителя, родителей, общества и др.), умение устанавливать причинно-следственные связи, критически относиться к окружающим, уметь отстаивать свою позицию, высказывать свою точку зрения, делать выводы, учиться исправлять свои ошибки, работать в парах, в группах, применять в своей деятельности информационно-коммуникативные технологии, уметь находить компромиссные решения, налаживать контакт с окружающими и т. д. Исходя из вышеперечисленного, можно отметить, что необходимыми и очень важными в про-

цессе обучения являются универсальные компетентности. Последние необходимы каждому отдельному человеку для личностного роста и развития, чтобы быть востребованным на рынке труда, а также проявлять гражданскую позицию в социуме. Универсальные компетенции развиваются на протяжении всей жизни человека. Они способствуют успеху человека в социуме [4, с. 38].

Компетентность является комплексным набором знаний, навыков и деятельностных установок. Знания при этом включают теорию, факты, идеи. Они способствуют пониманию предмета, задачи. Навыки – это конкретные способности совершать определенные действия и применять готовые знания для достижения конечного результата. Деятельностные установки – это принципы, которые влияют на то, как человек реагирует на окружающих.

Термин «компетентность» объединяет полученные знания с жизнью. Компетентный человек является сформированной личностью, которая способна решать самостоятельно возникающие перед ним задачи. Для формирования компетентности учащихся задача современного учителя – создание благоприятной обстановки в процессе обучения (метод проектов, моделирование, методы дискуссий, игры и др.). Необходимо акцентировать внимание учащихся на активную учебную деятельность.

Компетентность школьников может развиваться на различных уровнях (применение, использование, обогащение), которые используются на разных ступенях обучения. На первой ступени обучения школьник может применять полученные знания в конкретной ситуации, на второй ступени учащиеся основной школы могут применять полученные знания в различных ситуациях. Как показала практика, очень эффективным способом формирования ключевых компетенций школьников является использование педагогом соответствующих педагогических технологий, при этом учащиеся являются субъектом педагогического процесса.

Одной из приоритетных задач современной школы является создание необходимых условий для личностного развития обучающихся, формирование активной позиции, учитывая при этом индивидуальные особенности учащихся в процессе обучения. Это особенно актуально для начальной школы. В связи с этим очень важное значение приобретает не только разработка и совершенствование нового учебного содержания, но и включение форм, методов и технологий обучения.

Педагогические технологии в начальной школе становятся одним из важных элементов процесса обучения, который имеет влияние в некоторой степени на качество системы обучения в целом. Все основные педагогические технологии созданы на философском фундаменте. В настоящее время в начальном образовании педагоги используют традиционные и инновационные технологии. У истоков развития педагогических технологий лежат основы педагогических, социальных, психоло-

гических наук. Из года в год совершенствуются ранее применяемые педагогические технологии, такие как традиционные, групповые, индивидуальные, игровые и т.д. Сегодня идет огромный процесс формирования используемых разного вида технологий: игровых, коллективных, традиционных и групповых методик обучения, технологий проблемного и развивающегося обучения и т.п. Внедрение парадигмы гуманистической деятельности образования послужило быстрому появлению и развитию педагогики успеха, сотрудничества, личностно-ориентированных технологий, имеющих различие собственной антропоцентричности, при всем этом выраженной особой основой гуманизма, психологической тенденцией, выражающееся в разностороннем, свободном и творческом развитии индивидуальных черт ученика, т.е. обладании необходимыми компетентностями.

Применение новых педагогических технологий в современной начальной школе – необратимый процесс. Учителя сегодня уже не работают по-старому формату, книги сменяют информационные технологии, такие как: мультимедиа, телевидение, компьютеры, телекоммуникации [5, с. 13]. СМИ развивают в телевизионных передачах красочные и привлекательные способы для привлечения внимания учеников, содействуя тем самым вынуждать школу к методологическому и техническому разнообразию, увеличивая тем самым количество информационных технологий в процессе обучения [6, с. 25].

Информационная сфера, действующая с младшего возраста, создает конкретное поле, оболочку, в которой растет современный ребенок. Принимая информацию по всем возможным каналам связи, обучающийся становится восприимчивым к информации, происходит развитие его сенсорной организации, появляется восприятие ко всем видам информационных источников, создаются новые психомоторные навыки к разнообразным компьютерным играм. Использование информационных технологий провоцирует многостороннее, творческое мышление обучающихся, с учетом возрастных и психологических особенностей обучающихся, применяются индивидуальные, групповые формы обучения [7, с. 64].

Одной из технологий, которая способствует развитию ключевых компетенций у обучающихся, является технология проектной деятельности, которая заключается в следующем:

- цель учителя не только передавать учащимся знания, но и научить их приобретать знания самостоятельно, умение пользоваться полученными знаниями на практике;
- приобретение учащимися навыков и коммуникативных умений;
- научить ребенка быть коммуникабельным, уметь выслушивать мнение других и отстаивать свою позицию;

- уметь использовать в своей работе исследовательский подход, собирать необходимую информацию, анализировать, определять гипотезу, делать выводы и заключение.

Для учащихся данная технология позволяет обучаться самостоятельно, проводить наблюдения, ставить опыты, решать проблему. Учащиеся таким образом, могут прочувствовать на себе все тонкости той или иной отрасли, в области которой происходит изучение проблемы. Так, например, изучая проблему в области естествознания, школьники тем самым привлекают внимание социума. В таких случаях данная проблема решается не только в стенах школы, но и вне ее. Таким образом, учащиеся становятся активными участниками современного общества, т.е. способны решать проблему в широких масштабах.

Что касается педагогов, дополнительные преимущества рассматриваемой технологии проектной деятельности заключаются в возможности усовершенствовать свой профессиональный уровень, сотрудничать с коллегами, а также строить взаимоотношения с учащимися. Еще раз отметим, что важную роль в организации проектной деятельности в начальной школе занимает учитель. Именно он является консультантом на всех этапах проектной деятельности для своих учащихся. От правильно организованной работы зависит конечный результат. Многие учителя пишут об опыте использования технологии проектной деятельности, они утверждают, что начинать проектировать нужно с начальной школы.

Функции педагога в технологии проектной деятельности: оказание помощи учащимся в выборе темы, составление плана проектной деятельности, управление деятельностью школьников по проекту, оказание помощи учащимся в составлении текста для выступления и презентации по итогам результатов проекта, организация выступлений обучающихся, обсуждение результатов исследования, а также планирование дальнейшей работы в рамках изучаемой проблемы. Современный учитель, использующий технологию проектной деятельности в организации педагогического процесса, должен знать проблемы, возникающие во время работы: это недостаточная, поверхностная осведомленность о сути проектной деятельности, роли в ней каждого ученика, неумение избегать трудностей, трудность обучающихся в проектировании.

Главным компонентом технологии проектной деятельности является интеллектуальный поиск. Данная технология подразумевает самостоятельную деятельность учащихся с использованием различных средств интеграций ЗУНов. Учебные проекты позволяют моделировать проблемы, схожие по аналогии, которые возникают у взрослых. Включение обучающихся в процесс технологии проектной деятельности означает овладение ими следующими компетенциями и умениями: исследовательскими, информационными, рефлексивными, оценочными и др.

Материалы и методы

В государственном общеобязательном стандарте начального образования Республики Казахстан сформулирована следующая цель: «Произведение образовательного пространства для гармоничного развития и становления личности ученика, владеющего основами следующих навыков:

- 1) функционального и творческого применения знаний;
- 2) критического мышления;
- 3) проведения исследовательских работ;
- 4) использование информационно-коммуникационных технологий;
- 5) применение различных способов коммуникаций, в том числе языковых навыков;
- 6) умение работать в группе и индивидуально.

Все вышесказанное говорит о том, что наше начальное образование и есть основа всего обучения. Благодаря начальному образованию у детей развивается потребность в обучении и умении обучаться. Перечисленные знания и умения дадут возможность учащимся успешно продолжить образование не только в школе, но и получить специальное и высшее профессиональное образование. В государственном общеобязательном стандарте начального образования важным являются УУД (универсальные учебные действия), а именно коммуникативные, личностные, регулятивные и познавательные [8, с. 18].

В законе «Об образовании Республики Казахстан» говорится: «Общеобразовательные учебные программы начального образования направлены на формирование личности ребенка, развитие его индивидуальных способностей, положительной мотивации и умений в учебной деятельности: прочных навыков чтения, письма, счета, опыта языкового общения, творческой самореализации» (ст. 16. п.1) [9]. В частности, актуальным в обновленном содержании образования является формирование естественнонаучных представлений, так как последние закладывают у учащихся основу всех знаний. С окружающей природной средой учащиеся сталкиваются еще с раннего детства, поэтому естественно-научная картина мира позволяет им не только познавать, но и обобщать, анализировать и выявлять причинно-следственные связи. Таким образом, именно начальное образование закладывает основы компетентной личности.

Для выявления эффективности формирования ключевых компетенций на уроках естествознания у учащихся начальной школы посредством изучения данного предмета нами была сформирована группа из 100 обучающихся (51 учащихся в контрольной, 49 – в экспериментальной группе) методом свободной выборки из числа учащихся 4-х классов СОШ №30 г. Павлодара.

Для того, чтобы определить степень сформированности и развития ключевых компетенций обучающихся 4-х классов, была применена следующая диагностическая методика Г.Ю. Ксензовой «Шкала выраженности учебно-познавательного интереса» (учебно-познавательные компетенции). Представленная шкала помогает выявить уровень развитости обучающегося, а также шести видов уровня учебно-познавательного интереса, которые значительно отличаются друг от друга:

1. Отсутствие интереса;
2. Реакция на новизну;
3. Любопытство;
4. Ситуативный учебный интерес;
5. Устойчивый учебно-познавательный интерес;
6. Обобщенный учебно-познавательный интерес.

Технология проектной деятельности – это один из способов достижения цели обучения через детализацию изучаемой проблемы, результатом которого является решение проблемы и достижение цели. Основная идея технологии проектной деятельности – это активизация познавательной деятельности, развитие критического мышления. В начальной школе проектная деятельность позволяет охватить разнообразную деятельность учащихся (игровая, познавательная, творческая деятельность). В итоге учащиеся получают конечный результат, сделанный своими руками, который в дальнейшем могут использовать в своей жизни. Совместная деятельность учителя с учащимися и есть создание ситуации успеха, которая способствует формированию у обучающегося положительного отношения к обучению.

Нами было выдвинуто решение о том, чтобы критерии оценивания сформированности ключевых компетенции оценивать по «Шкале выраженности учебно-познавательного интереса». Диагностическая методика Г.Ю. Ксензовой имеет шкалу с полным разъяснением поведенческих признаков, описывающих отношение учащегося к учебной работе и выраженность у ученика учебно-познавательного интереса. Учителю необходимо выявить наиболее свойственные различия поведения абсолютно каждого ученика при решении образовательных задач (отсутствие интереса, реакция на новый школьный материал, любопытство, ситуативный учебный интерес, учебно-познавательный интерес, обобщенный учебно-познавательный интерес) (Таблица 1).

По нашим результатам применения способа в экспериментальных классах нами было обнаружено: у 15% младших школьников высокий уровень учебно-познавательной компетенции, 20% младших школьников имеют средний уровень. И при всем этом у 21% младших школьников низкий показатель и у 44% некомплектность учебно-познавательной заинтересованности.

Таблица 1. Критерии оценивания по «Шкале выраженности учебно-познавательного интереса»

№	Уровень	Критерии оценки поведения	Дополнительный диагностический признак
1	Отсутствие интереса	Интерес практически отсутствует. Исключение только ярких, смешной, забавный материал.	Безразличное или негативное отношение к решению всех учебных задач. Наиболее охотно выполняет обычные действия, чем изучает новое.
2	Реакция на новизну	Интерес появляется лишь на новых темах урока, касающийся конкретных фактов, но не теории	Проявляется интерес, задает вопросы по новому фактическому материалу, включается в процесс выполнения задания, связанного с ним, но при этом длительной устойчивой заинтересованности не проявляет
3	Любознательство	Интерес появляется на новый материал, но не на их способы решения.	Возникает интерес и задает вопросы довольно часто, включается в исполнение заданий, но интерес моментально исчезает
4	Ситуативный учебный интерес	Интерес появляется к различным способам решения новой частной единичной задачи (но не к системам задач)	Проявляется в процессе решения задачи, старается самостоятельно найти метод решения и довести задание до своего конца, после решения задачи интерес исчерпывается
5	Устойчивый учебно-познавательный интерес	Интерес появляется к общему способу решения задач, но не выходит за пределы изучаемого материала	Охотно подключается в процесс выполнения заданий, работает долго и устойчиво, выслушивает предложения найти иные применения найденному методу
6	Обобщенный учебно-познавательный интерес	Интерес появляется независимо от внешних требований и выходит за рамки изучаемого материала. Школьник ориентирован на общие методы решения ряда задач.	Интерес – на постоянной основе у ученика, проявляет выраженное творческое отношение к обычному способу решения задач, старается получить дополнительную новую информацию. Имеется мотивированная избирательность интересов.

В контрольных группах: у 20% младших школьников намного выше уровень учебно-познавательной заинтересованности, 20% младших школьников выявлен средний уровень. А также у 19% младших школьников ниже индекс и у 41% младших школьников – некомплектность учебно-познавательной заинтересованности.

Как видим, на данном этапе уровень учебно-познавательной активности учащихся ниже среднего. Поэтому было принято решение, что уроки в эксперимен-

тальных классах будут проходить с использованием технологии проектной деятельности.

В течение первой и второй четверти 2021–2022 учебного года на уроках естествознания в экспериментальных классах применялась данная технология. В результате чего дети, изучая разделы, получали определенный продукт: кластер по теме, рефераты, разработку опорного конспекта, проводили мини-исследования, ставили опыты, учились формулировать цели и т.д.

Результаты

В конце третьей четверти была проведена повторная диагностика в четырех параллелях 4-х классах по Г.Ю. Ксензовой «Шкала выраженности учебно-познавательного интереса». По окончании использования данной методики в экспериментальных и контрольных группах нами были получены следующие результаты (Рисунок 1, 2).

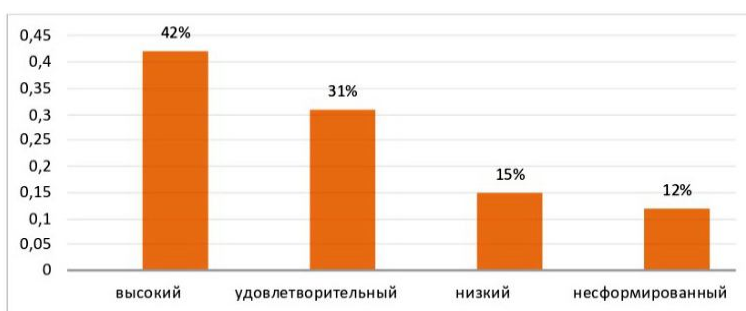

Рисунок 1. Уровень сформированности учебно-познавательной компетенции (экспериментальные группы)

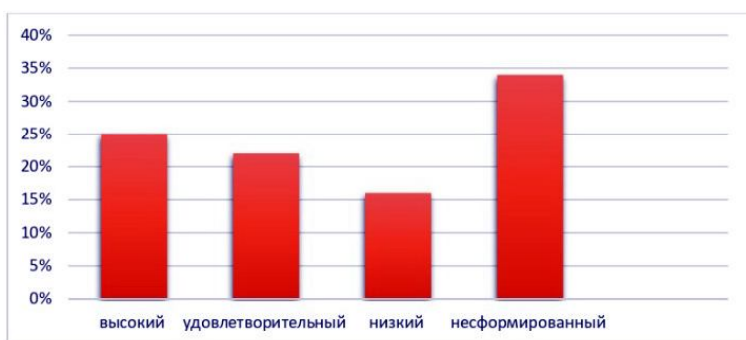

Рисунок 2. Уровень сформированности учебно-познавательной компетенции (контрольные группы)

По данным итогам использованной методики в экспериментальных группах: указали у 42% учеников высокую степень учебно-познавательной компетенции, 31% учеников имеют средний уровень. А также у 15% обучающихся очень низкий показатель и у 12% учеников несформированность учебно-познавательного интереса.

В контрольных группах: у 25% учащихся высокий уровень учебно-познавательной компетенции, 22% имеют удовлетворительный уровень. А также у 16% учащихся низкий показатель и у 34% несформированность учебно-познавательного интереса.

Как видно из рисунка 1 в экспериментальных группах значительно повысился процент учебно-познавательной компетенции, а в контрольных группах (Рисунок 2) произошли незначительные изменения. Объяснить данный факт можно тем, что в процессе обучения в экспериментальных группах благодаря технологии проектной деятельности учащиеся проявляли активный интерес к предмету «Естествознание» и соответственно повышение учебно-познавательной компетенции. Сравнение и обобщение результатов экспериментальной работы доказывают эффективность применения данной технологии в процессе обучения предмета «Естествознание».

Для оценки качества применяемой технологии в процессе обучения учитывались следующие критерии:

- 1) задания соответствовали целям обучения, которые достигались с использованием соответствующей педагогической технологии;
- 2) соответствие выбранной технологии обучения целям и содержанию образования;
- 3) возможность применения данной педагогической технологии;
- 4) соответствие педагогической технологии индивидуальной работы учителя, индивидуальным возможностям обучающихся, а также учет не только возрастных, но и психологических особенностей;
- 5) оценка эффективности применения технологии проектной деятельности.

Исходя из этого, можно утверждать, что одной из педагогических технологий, благодаря которой у учащихся формируются учебно-познавательные компетенции, является технология проектной деятельности, поскольку последняя является подходящим способом создания условий для поисковой самостоятельной деятельности школьников и решения возникающих проблемных ситуаций.

Заключение

Актуальность проблемы формирования компетенций у учащихся начальных классов вытекает из потребностей совершенствования системы начального обу-

чения. Современному социуму нужны творческие, образованные и нравственные люди, которые способны самостоятельно принимать решения. Поэтому учителям необходимо помогать учащимся развиваться самим. Компетентностный подход в обучении – это подход к проектированию, исследованию процесса образования, ключевой категорией которого является компетенция. С точки зрения компетентностного подхода уровень образованности определяется способностью решать различного рода проблемы на основе имеющихся знаний. Такой подход позволяет акцентировать внимание на способность применять полученные знания в любой возникшей ситуации.

Из всего вышесказанного можно сделать следующий вывод о том, что главная цель модернизации образования заключается в обеспечении качественного обучения, которая соответствует современным потребностям подрастающего молодого поколения, направленного на развитие учеников, способных принести в нашу среду глобальные положительные перемены. Для развития компетентности у учеников начальной школы могут решаться следующие задачи:

1) Знание комплекса знаний, которые обеспечат разнообразную возможность решения как обычных учебных, так и бытовых и жизненных задач;

2) Умение использовать полученные знания в нашей окружающей природной среде, не принося вред последней; адаптироваться к изменяющимся условиям окружающей нас среды, социума и др.;

3) Обладать умением к саморазвитию и самообучению.

Таким образом, современная начальная школа, это своего рода основа для дальнейшего построения образования младшего школьника. Изучив научно-методическую литературу по теме данного исследования, можем сделать вывод о том, что начальное образование представляет фундамент развития и построения дальнейшей деятельности ученика. Именно начальная школа, должна помочь проявлению интереса школьников к познанию окружающей действительности (природная среда, социум), мотивируя тем самым стремление к плодотворной деятельности в процессе обучения, а также готовность работы с учителем и коллективом класса. Благодаря технологии проектной деятельности предоставляется прекрасная возможность научить младших школьников находить нужную информацию, размышлять, решать сложные задачи, принимать решения, быть в сотрудничестве с одноклассниками и учителем. И самое важное для нашего исследования, как было отмечено выше, применение данной технологии – это верный путь к формированию компетентной личности обучающихся на раннем этапе развития.

Статья выполнена в рамках внутривузовской темы «Научно-методическое обеспечение развития актуальных профессиональных компетенций педагога в

условиях формирования Нового Казахстана», утвержденной Ученым советом от 29.06.2022 года (протокол №13), приказ №411 осд от 28 июля 2022 года.

Список использованной литературы

1. **Михайлова Н.П.** Начальная школа на современном этапе развития общества / Н.П. Михайлова // Молодой ученый. – 2019. – № 21 (259). – С. 513-514.
2. **Ефремова Н.Ф.** Мотивационный аспект независимого оценивания достижений обучающихся // Педагогика. 2018. №3. С. 47-52.
3. **Зимняя И.А.** Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. 2003. № 5. С. 34-44.
4. **Хуторской А.В.** Методологические основания применения компетентностного подхода к проектированию образования // 2017. № 12. С. 85-91.
5. **Безрукова В.С.** Педагогика. – М.: Феникс, 2013. – С. 218.
6. **Хуторской А.В.** Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А.В. Хуторской // Эйдос: интернет-журн. – 2002. – 23 апр. [Электрон. ресурс].
7. **Пестерева Ю.В.** Реализация компетентностного подхода в процессе построения содержания образования в начальной школе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Майкоп, 2007. – 198 с.
8. **Лебединцев В.Б.** Необходимость перехода к неформальным системам обучения // Педагогика. 2015. №2. С. 67-74.
9. Закон об образовании РК от 03.05.22 г. № 118-VII (вводятся в действие после дня введения в действие соответствующих изменений и дополнений).

References

1. **Mikhajlova N.P.** Nachalnaya shkola na sovremennom etape razvitiya obshchestva / N.P. Mikhajlova // Molodoj uchenyj. – 2019. – № 21 (259). – S. 513-514.
2. **Efremova N.F.** Motivatsionnyj aspekt nezavisimogo otsenivaniya dostizhenij obuchayushchikhsya // Pedagogika. 2018. №3. S. 47-52.
3. **Zimnyaya I.A.** Klyuchevye kompetentnosti – novaya paradigma rezultata obrazovaniya // Vysshee obrazovanie segodnya. 2003. №5. S. 34-44.
4. **Khutorskoj A.V.** Metodologicheskie osnovaniya primeneniya kompetentnostnogo podkhoda k proektirovaniyu obrazovaniya // 2017. № 12. S. 85-91.
5. **Bezrukova, V.S.**, Pedagogika. – M.: Feniks, 2013. – S. 218.
6. **Khutorskoj A.V.** Klyuchevye kompetentsii i obrazovatelnye standarty / A.V. Khutorskoj // Ejdos: internet-zhurn. – 2002. – 23 apr. [Elektron. resurs].
7. **Pestereva YU.V.** Realizatsiya kompetentnostnogo podkhoda v protsesse postroeniya sodержaniya obrazovaniya v nachalnoj shkole: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. – Majkop, 2007. – 198 s.
8. **Lebedintsev V.B.** Neobkhodimost perekhoda k neformalnym sistemam obucheniya // Pedagogika. 2015. №2. S. 67-74.
9. Zakon ob obrazovanii RK ot 03.05.22 g. № 118-VII (vvodyatsya v dejstvie posle dnya vvedeniya v dejstvie sootvetstvuyushchikh izmenenij i dopolnenij).

Д.М. Бабизода¹, Т.Ж. Шакенова*², А.Т. Жандилова²

¹ Тәжікстанның білім академиясы,

Душанбе қ., Тәжікстан Республикасы

² Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,

Павлодар қ., Қазақстан Республикасы

Бастауыш білім беру-құзыретті тұлғаны калыптастырудың негіздерінің бірі ретінде

Аннотация. Мақала құзыретті тұлғаны қалыптастыру ретінде бастауыш білім берудің өзекті мәселелерінің біріне арналған. Оқушылардың құзыреттілігі оқытудың бастапқы кезеңінде белгіленеді. Бұл жалпы білім беру дағдыларының іргелі базасын қалыптастыратын оқушыларды даярлаудың бастапқы деңгейі, соның арқасында олар жалпы білім беретін мектептің орта және жоғары буынында одан әрі оқуды еш қиындықсыз жалғастыра алады. Қазіргі қоғамда білімді адам шығармашылық ойлау, бастамашылдық, шығармашылық сияқты қасиеттерге ие болуы керек, сонымен қатар кез-келген жағдайда өз бетінше шешім қабылдай білуі керек, атап айтқанда, функционалды сауатты болуы керек.

Бастауыш мектеп соңғы уақытқа дейін білім, Дағдылар мен дағдыларды оқыту циклі ретінде ұсынылды. Оқытудың негізгі мазмұны жазу, оқу, арифметикалық сипаттағы қарапайым есептер, сондай-ақ қоғам және табиғаттың әртүрлі құбылыстары туралы қарапайым мәліметтер болды. Шығармашылықпен ойлау, өз бетінше шешім қабылдау, бастамашылдық, шығармашылық, барлық жаңа нәрселерді үйренуге деген ұмтылыс, қазіргі қоғамда оқушы осындай қасиеттерге ие болуы керек. Бастауыш мектепте жоғарыда аталған қасиеттерді дамыту процесі жүреді, сонымен қатар мектепте, отбасында, қоғамда және т. б. оқушылардың жеке басының негізін құруға бағытталған оқу іс-әрекетінің, жалпы оқу дағдыларының негіздері қаланады.

Кілтті сөздер: бастауыш білім беру, оқыту, құзыретті тұлға, құзыреттілік тәсіл, жалпы оқу дағдылары,

G.M. Bobizoda¹, T.J. Shakenova*², A.T. Zhandilova²

¹ Academy of Education of Tajikistan,

Dushanbe, Republic of Tajikistan

² Pavlodar Pedagogical University after named Alkei Margulan,

Pavlodar, Republic of Kazakhstan

Primary education – as one of the foundations of the formation of a competent personality

Annotation. The article is devoted to one of the urgent problems of primary education as the formation of a competent personality. Students' competencies are laid down at the initial stage of training. It is the initial level of training of students that forms the fundamental basis of general educational skills, thanks to which they can continue further education in secondary and senior secondary schools without any problems. In modern society, an educated person should have such qualities as creative thinking, initiative, creativity, as well as the ability to make decisions independently in any given situation, namely, to be functionally literate.

Primary school until recently was presented in the form of a cycle of learning knowledge, skills and abilities. The main content of the training consisted of writing, reading, simple arithmetic tasks, as well as basic information about society and various natural phenomena. To think creatively, to make decisions in detail, to show initiative, creativity, the desire to learn everything new, these are the qualities a student should have in modern society. In primary school, the process of developing the above qualities takes place, as well as the foundations of educational activities, general educational skills are laid, which is aimed at creating the foundations of the personality of students in school, family, society, etc.

Keywords: primary education, training, competent personality, competence approach, general learning skills.

A. Turlybekova¹, A. Sadykova², L. Baikhanova^{*2}

*¹ Pavlodar Toraighyrov University,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan*

*² Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan
Baikhanova.laura@gmail.com*

THE EFFECTIVENESS OF DIFFERENTIATED LEARNING IN THE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Annotation. *The article presents methods of differentiation, training models that allow them to be used in the lesson planning. The goal is to show that effectiveness of differentiated approach in teaching. It is currently one of the main directions of school modernization. As a multifaceted concept, differentiation is revealed in the organization of training in various types of educational systems, in the implementation of the tasks of individualizing training, content and forms, in ensuring an individual trajectory of training of learners. The differentiation of school education and upbringing is based on the distinction of the personality characteristics of the student, his abilities, interests, inclinations, readiness to receive education. In addition, the relevance of this direction indicates the problems in the organization of training at the present stage. So, it shows that the experience of teachers in the educational process at school is not enough. Diagnostic tools for studying the individual characteristics and learning opportunities of learners, clearly do not reflect the criteria for differentiated learning, do not understand the importance of differentiation focused on the final result. Teachers face significant difficulties in differentiating the content of educational material by subject. This approach requires significant changes in the organization of differentiated types of training: the simultaneous work of the teacher with a different level of assimilation of the content of academic disciplines, those who are in the same class, the development of tasks of different degrees for each lesson, the use of different assessment criteria, the rational use of study time.*

Keywords: *differentiated learning, methodology, secondary education, talent, research.*

Introduction

The first president of the country, N.A. Nazarbayev, in his address to the nation «Development opportunities in the conditions of the Fourth Industrial Revolution dated» [1], drew attention to the fact that the updated content is a special program aimed at developing functional literacy and critical thinking skills necessary for our children, given the need for modern educational programs that meet international standards. In this address, the head of state puts in a leading position the tasks of students for self-search,

critical thinking, joint work, development of creative abilities and development of skills in life. All these skills are provided as the main tasks of modern educational programs and educational standards.

In the XXI century, it is very important to develop students' skills necessary for self-education, the development of creative abilities, self-development and joint work. At the same time, we all know that all students have the opportunity to develop these skills and do not have hundreds of steps to implement them. But it is clear that each student has needs to take into account their individual needs. How to develop students' individual abilities? When compiling tasks at the required level, taking into account the individual characteristics of students, the teacher can effectively use differentiated teaching methods. But, most often, teachers during the lesson compose a general task without taking into account the level of the class, the abilities of an individual student. Of course, this does not allow the student to develop his personal abilities. To solve this problem, the use of the differentiation principle and methods of training models is an effective solution.

Materials and methods

Differentiation – targeted adaptation of the educational process, transformation and assessment of the curriculum in accordance with the needs of students.

Differentiation in education, according to A.M. Abramov, implies the creation of relatively permanent or temporary study groups that differ in some way from each other (content, level of educational requirements, interests, forms of education, etc.). According to E.A. Pevtsova, the differentiation of education is considered as a process aimed at developing the abilities, interests of schoolchildren, identifying their creative capabilities. I.M. Osmolovskaya differentiated learning acts as a condition and means of individualization, and its goal is to educate each person at the level of their capabilities and abilities, to adapt training to the characteristics of different groups of students [2].

The first studies on the differentiation of learning began to be known at the beginning of the twentieth century. Scientists from Europe, the United States, and the Soviet Union conducted some research on differentiation. But Western pedagogical scientists have more theoretical and practical experience in differentiation. Methods of differentiation are reflected in the works of researchers L. Vygotsky, A. Leontiev, S. Rubinstein, V. Davydov, Sh. Amonashvili, etc.

The basis of the differentiated approach was laid in the works of P.P. Blonsky, I.I. Rezvitsky, B.M. Teplov, I.S. Yakimanskaya. At the moment, a number of scientists, such as N.N. Alekseev, E.V. Bondarevskaya, D.A. Belukhin, I.D. Demakova, a.m. Kushnir, and many others study and develop concepts, models, technologies for a differentiated approach to learning. This approach to learning is developing. L.S. Vygotsky with the beginning of school education, thinking moves to the center of the child's conscious

activity. The development of verbal, reasoning thinking, which occurs in the process of mastering scientific knowledge, restructures all other cognitive processes: «at this age, memory becomes thinking, and perception becomes thinking» [3].

In the late 60s, the differential approach to primary school students was mainly aimed at eliminating the second year of stay. The main attention was paid to working with lagging students in the classroom and during extracurricular hours. Teachers were required to keep a special notebook for each «weak» student, keep a record of the lessons with them, etc. The decisive sign of the transition of students to the weak group was considered «the possibility of effective activity and simply academic performance» [4]. Initially, the groups were openly divided and even given names indicating the level of academic performance. It was believed that competition played a decisive role, and the «weak» quickly moved to the «strong» group. At the same time, the method of working with groups was explained by the fact that mainly the «weak» were «trained» to perform typical tasks, and the strong were allowed to work on themselves as much as possible. In this way, it was impossible to really eliminate the reasons that led to failure. The «weak» remained weak. Both teachers and school leaders quickly realized this. They began to stipulate that the groups were not permanent. The requirement was put forward not to say which group the child was divided into, and even more so not to give names to the groups. The division into groups, which was emphasized by the teacher and the children themselves, harmed the personal development of students. But children should not be deceived: they know how to understand and evaluate the actions of the teacher in relation to himself and others.

The level of readiness of children for school and the properties of rational thinking, attention, memory, etc. In work at different levels of education, it is necessary to face the problem of selecting students into groups.

Teaching aids, taking into account the cognitive-stylistic inclinations of students in the perception and transformation of information. The developmental effect is achieved by enriching the student's personal experience by expanding the set of approaches to educational activity based on his cognitive-stylistic characteristics. So, the practice-oriented lesson itself is divided into stages. At the same time, it is recommended to include in the aspects of differentiation (they are free and variable) the optimization of the volume of educational material and the time of its acquisition, the complexity of the content of the material, repetition or development. methodological support of skills and abilities during approval, the ability of students to work independently, methods and innovative approaches to teaching, lesson, psychological and pedagogical climate in the lesson.

When dividing students into levels, it is necessary to take into account the desire of students themselves to learn at one level or another. So that such a desire does not distract from the student's capabilities, it is necessary to give students the opportunity to express

themselves, evaluate their strengths and capabilities. There is one significant drawback in this type of Organization of work. Students are selected for multilevel groups mainly based on their mathematical abilities, which do not always coincide with the ability to study other subjects. Teaching children who differ not only in the level of training, but even in learning opportunities is a difficult task facing the teacher. And without a differentiated approach to learning, it cannot be solved. External differentiation in the context of humanization and democratization of the pedagogical process in a Modern School: Organization of a wide network of various educational institutions – gymnasiums, colleges, lyceums; in almost all schools, the opening of profile classes, classes with in-depth study of individual subjects, intensive or progressive development, as well as classes of correctional and developmental training, that is, homogeneous (homogeneous) classes.

The choice of permanent groups is carried out for two reasons:

- interests, inclinations, professional intentions of students;
- their level of learning and cognitive ability of the individual.

However, external differentiation does not receive an unambiguous assessment in modern pedagogy; it has both positive and some negative aspects.

The problem of taking into account the theoretical foundations and methods of differentiation in the course of training and introducing them into our practice is an urgent problem in today's pedagogy. Why is there a need to pay attention to this issue? One of the main reasons is the development of individual abilities of students. When the teaching community takes into account the needs of each student in the learning process, uses methods of differentiation of tasks in the lesson, students' interest in the subject increases, and individual abilities develop.

Today, changes are being made in the educational system and curricula. The changes that meet the requirements of the Times also allow teachers to change. Modern teachers have the opportunity to develop their experience and improve professionally. Therefore, it is very important to use differentiation methods in training. What is differentiation? What is the need to use these methods? Differentiation is the adaptation of the educational process, the transformation of the curriculum in accordance with the needs of students. Differentiated learning means:

In the course of the educational process, students are united into a group by grouping them depending on certain characteristics; Organization of training depending on the pace of Students; Organization of training depending on the needs of students; drawing up a curriculum taking into account the individual characteristics of students; providing work in accordance with individual abilities to deepen students' knowledge.

The methods of differentiation are studied quite a bit today and there are different approaches. Differentiation can occur at several levels. Ronald de Groth proposed differentiation at 3 levels [5]:

- the first is the micro level, which is carried out in groups during the lesson, using different approaches;
- the second is the meso – level differentiation of classes at the school level by direction, skills;
- the third is the macro level, which is carried out in individual schools in the direction.

The main types of differentiation used in American schools include: «Banding», «Streaming», «Setting».

«Banding» – the division of all students into three groups («bands») depending on the level of intelligence: top band – 25%, middle band – 50%, bottom band – 25%. «Streaming» is a method that allows the creation of single groups, as opposed to groups separated by «bands» by abilities («Lek») by aggregation. In the Streaming method, there is no strict principle that it is necessary to divide into groups.

«Setting» – grouping during the educational process based on the progress of each student in individual subjects aimed at revealing their abilities.

The British education system is considered one of the best in the world. It is aimed at developing academic training, personal qualities, research skills. The letter grading system in British schools is used: from a* (excellent) to U (unsatisfactory). In private educational institutions, a second grade is given for motivation in the lesson: from 1 (active work and interest in the subject) to 5 (not trying at all). Setting two grades is very convenient for both the student and his parents. Because despite the high motivation, some subjects become difficult to master, and it is clear that low grades discourage students. Therefore, in schools in the UK, there is a level differentiation of students by their abilities, interests.

Differentiation of what exactly students should study and how they can learn information is called differentiation by content. In the process of differentiating the content of the training, it allows you to compile tasks using Bloom's taxonomy questions from low-level questions to high-level ones. Thanks to this, differentiated tasks can be assigned to all students of different levels.

At the end of the lesson, in the differentiation by the result, show the knowledge that the student has learned during the lesson. At the same time, the teacher gives tasks for the purpose of self-assimilation of knowledge. But, students themselves choose the form of presentation of the given task and present the result in different ways.

In the course of lesson planning, the teacher chooses various ways of differentiation and implements training. N.A. Mechinskaya said that «the effectiveness of learning depends not only on its content and methods, but also on the characteristics of the personality of students.» That is, it is necessary to create tasks that take into account the individual abilities of students, which will allow them to achieve the goal of learning.

Only then, through tasks in which students realize their characteristics, abilities and capabilities, will the educational goal of the lesson be able to achieve independently.

Recently, it has become clear that for the implementation of differentiation, more attention is paid to the compilation of tasks during planning and training. It was obvious that there was a lot of attention. Nazarbayev Intellectual Schools have been applying methods of differentiation of the curriculum since 2012. How did these differentiation methods come about?

Teachers of Nazarbayev Intellectual Schools and the Center for Gifted Youth of Johns Hopkins University (USA) have developed the program «development of children's talents» [6]. This program describes in detail the types of differentiation principles and methods and methods of application of training models. In addition, the possibilities of applying differentiation approaches in teaching gifted children are given. The program provides ways to develop and apply curricula aimed at developing high-level skills of students. Basically, this program contains methods and techniques that allow you to develop not only gifted children, but also the individual abilities of each student. The collected methods facilitate the process of learning by students, allow them to develop higher thinking abilities. The main goal of this program is to fully meet the intellectual needs of children and to realize how teachers work with students, how they think and develop.

Depending on the purpose of student support, there are three main approaches to applying differentiation:

- support (acceleration) for students who learn educational material at different speeds;
- learning (complication) in the immediate development area, which is carried out through the complication of the material taking into account the level of the student's thinking skills;
- establish (deepen) the relationship of the subject to be studied with other topics and academic subjects when the study of the material is carried out from different perspectives.

Support for students who learn educational material at different speeds. If the level and speed of learning does not meet the needs of the child, it harms his cognitive and personal development. Abilities such as fast comprehension, good memory of information, the ability to accumulate, independence of interest and reasoning can be reduced under the influence of a boring curriculum that has already been mastered. The optimal result is achieved when appropriate changes are made to the content of the curriculum and teaching methods at the same time.

Acceleration is one of the best strategies for teaching children with mathematical abilities and talent in learning languages.

Differentiation, taking into account the pace of mastering, involves a certain algorithm of actions.

Instructions for performing differentiated tasks

- conduct preliminary testing of students' knowledge and skills on statistics;
- group four students based on the test results. Give clear instructions to the team leader;

Explain the requirements for the task to the team leader using a problem approach.

Increasing the level of complexity of the tasks being solved leads to an increase in the competence of a gifted student in their implementation. In this process, the teacher, on the one hand, must comply with the requirements for the gradual transition from one level to another, and on the other hand, compile the student's tasks in the development zone in the near future.

The ways to carry out differentiation based on establishing the relationship of the studied topic with other topics and academic disciplines are as follows:

- to study the medium-term plan and clarify the training goals;
- is the definition of the concept from the point of view of different points of view and areas of application.

Determine the expected results:

- formulation of the research question;
- determination of the conditions for conducting research in the lesson;
- conduct research;
- presentation of the work performed.

Depending on the depth of the study, the expected results are also determined. If, say, there is just «depth», then it is important that, delving into the problem, they are able to understand the meaning of what is happening. «At Super depth» – to identify the causes of not only recent phenomena, but also distant ones; it is important to see the basis of the facts and consider the problem comprehensively [7].

In a student-centered differentiated learning process, teachers value Students, Students value each other, and finally, students value themselves. It has been proven that the systematic use of formative assessment and reflection on one's own actions and results in the educational process leads to a qualitatively high result. When students truly value themselves, they can no longer perceive themselves as passive consumers of knowledge and skills. They will be responsible for their learning, their reactions to instructions and their participation in well-defined tasks that arise during the learning process.

As an experiment in the research work, fifth-graders were selected. Before developing the principles of differentiated learning, special tasks, students received several diagnostic examinations. In particular, Gardner's test, which determines the type of intelligence of

students [8], Bruner's test, which determines the type of thinking, the level of creativity [9], was taken. In this regard, the help of a school psychologist was important.

The above diagnostic test was passed by 38 respondents studying in the fifth grades. The results of diagnostics can be observed in the table below.

Table №1. J. Bruner test result

Type of thinking	Number of respondents
Subject thinking	65%
Visual thinking	75%
Figurative thinking	47%
Symbolic thinking	24%

65% of respondents are attributed to the subject type of thinking. It means that through subject knowledge, new solutions, knowledge can be achieved. In addition, students will be able to navigate in time and space, and this skill will become a historical skill and contribute to the formation of historical consciousness. And 75% of respondents are attributed to the visual type of thinking. That is, students can focus on working on research, solving any problem, share alternative ideas in the search, and come up with a solution to the problem. And this skill can be attributed to higher thinking skills, contribute to the formation, development of such skills as analysis, synthesis, and influence on critical thinking. In this regard, during the lesson planning, the results of these diagnostics were taken into account and the tasks were summarized. In most cases, the tasks are research work, I focused on identifying cause and effect relationships.

When choosing the type of work during the educational process (Group, pair and individual), the test result of G. Gardner is of particular importance, because if we determine the type of interpersonal or intrapersonal intelligence of students, we should take into account the individual abilities of students to meet their learning needs. According to the diagnosis, it can be seen that 85% of respondents are interpersonal, that is, the vast majority of classes prefer group and pair work. Both pair and group work are becoming more effective. In particular, when entering into mutual communication, students work together and implement the strategy of mutual learning. This type of training contributes to the successful completion of the task and the transformation of the acquired knowledge into fundamental knowledge, settling in long-term memory. In the planning of classes, the emphasis was placed on the form of work in pairs and groups.

The first question is «Do you want tasks with a choice?» 85% of respondents said yes, while 15% of respondents said they had difficulty answering. This answer emphasizes that students prefer tasks based on their personal abilities, to meet their individual learning needs.

Table №2. G. Gardner test result

Type of thinking	Number of respondents
Interpersonal intelligence	85%
Interpersonal intelligence	15%

To the second question «Do you like different tasks?» 74% of students answered «yes», 15% «I have difficulty answering», 10% «no». The fact that students are given the opportunity to choose tasks allows them to meet their individual development route, individual learning needs. An important pedagogical condition for the formation of a student's individuality in the educational process is the creation of conditions for choice in the lesson. By offering the child to make a conscious and desired choice, we help him form his own uniqueness. The uniqueness of the individuality of a particular person is not a special combination of a certain set of traits, but it is formed as an individual in the process of free choice of life path under certain conditions. This can be done as part of a modern training system.

To the third question «What tasks do you want to complete?» 50% of respondents chose a research paper, 37% chose to fill out a table, an intelligence card, and 12% chose to write an essay. Most of the students choose research work. This type of task belongs to the highest thinking skill. At the same time, it is attributed to the principle of complication of differentiated learning. Since the curriculum of the primary school focuses on the development of research skills, this type of task is close and understandable to students. And the task of filling out an intelligence map is effectively used in each lesson at the stage of mastering a new topic, filling out a table in comparison or performing a main task. Students are trained to complete this type of task. The task of writing an essay has been introduced since the second half of the year, this type of task is alien and has a high level of complexity. To the fourth question «What tasks cause difficulties?» 51% of respondents said that it is difficult to write an essay, 30% of students noted the work of the study, 17% said that it is difficult to fill out a table, an intelligence map. The vast majority of students have difficulty writing essays. There are several reasons for this. First, on the basis of the training program, ESE writing skills are taught, starting from the second half of the year. Secondly, the skill of writing essays is attributed to the principle of deepening differentiated learning and is placed in the group of higher thinking skills at the accumulative level. In order to develop the skill of writing a full-fledged essay, it is necessary to master consistently and continuously from each class to class. Thirty percent of the respondents mentioned the type of task that caused difficulties-research work. Research tasks are attributed to the principle of complication of differentiated learning and perform tasks such as answering problem questions in each lesson, compiling thick

and thin questions, and producing hypotheses. Gradually, this skill is also formed. And it can be seen that such types of tasks as filling out a table, an intelligence map are attributed to the principles of acceleration and do not cause problems. Because the types of tasks are easy and quickly mastered, as they are aimed at developing knowledge, understanding and application skills.

Result

Various differentiation methods that can be used in history lessons at the stage of fixing the material under consideration were considered. They involve the differentiation of the content of educational tasks according to the level of creativity, volume, difficulty. Using different ways of organizing students' activities and uniform tasks, students are distinguished depending on the level of independence of students, depending on the nature of student support, and depending on the form of training tasks. The methods of differentiation can be combined with each other and the tasks can be offered to students to choose from.

1. Differentiation of educational tasks by creative level. Students' creativity can be developed in history lessons. In particular, high school students will be able to create a future route using the raft method, that is, a finished product, in response to problem questions within the framework of a specific topic.

2. Differentiation of educational tasks by level of difficulty. At the same time, students are carried out through complex tasks for high-level students. For example, students are presented with a wide variety of sources in the study of any topic or research question and focus on developing higher thinking skills in Bloom's taxonomy.

3. Differentiation of tasks by the volume of educational material. This differentiation method assumes that students of the 1st and 2nd groups, in addition to the main task, perform with it an additional task similar to the main one of the same type.

The need to differentiate tasks by volume is due to the different pace of work of students. Slow children, as well as children with a low level of learning, usually do not have time to complete independent work before being tested in the classroom, for this they need additional time. The rest of the children spend this time on an additional task that is not mandatory for all students.

As a rule, differentiation by size is combined with other differentiation methods. As additional tasks, creative or more complex ones are proposed, as well as those that are not related to the main ones in content, for example, from other sections of the program. Additional tasks can be ingenuity, non-standard tasks, exercises of a game nature. You can personalize them by offering students tasks in the form of Cards, punched cards. The alternative is carried out by taking exercises from textbooks or printed notebooks.

4. Differentiation of work on the degree of originality of students. With this method of differentiation, no differences in educational tasks are expected for different groups of students. All children perform the same tasks, but some do it under the guidance of a teacher, while others do it on their own.

I organize my work as follows. At the indicative stage, students get acquainted with the task, determine its essence and compilation rules. After that, some children (most often this is the 1st group) begin to independently complete the task. The rest, with the help of the teacher, analyze the solution method or the proposed pattern, perform part of the exercise frontal. As a rule, this is enough for another part of the children (Group 2) to start working on themselves. Students who have difficulties at work (usually these are children of the 3rd group, that is, schoolchildren with a low level of learning) perform all tasks under the guidance of a teacher. The inspection stage is carried out frontal.

So, the degree of autonomy of students is different. Group 1 is given independent work, Group 2 is given semi-independent work. 3rd-frontal work under the guidance of a teacher. Students themselves determine at what level to start completing the task on their own. If necessary, they can return to work at any time under the guidance of a teacher.

5. Differentiation by the nature of student assistance. This method does not provide for the organization of frontal work under the guidance of a teacher, unlike differentiation by the degree of independence. All students immediately start working on their own. But help is provided to students who have difficulties in completing the task.

The types of assistance most often used are: a) assistance in the form of auxiliary tasks, preparatory exercises; b) assistance in the form of «tips» (auxiliary cards, advisory cards, notes on the board).

Opportunities for working with auxiliary cards are offered. Students of the 1st group (with a high level of learning) are invited to independently complete the task, and students of the 2nd-3rd Group are assisted at different levels. Auxiliary Cards are selected equally or individually for all students in the group. Students can receive multiple cards or work with one card, which increases the level of assistance when completing a single task. It should be borne in mind that the degree of student assistance from lesson to lesson decreases. As a result, he must learn to complete tasks on his own without any help.

Conclusion

Differentiated learning is understood as such a system of learning, in which each student Masters a minimum of general knowledge, acquires the right and guarantees the ability to focus on areas that best fit his inclinations. Many are so far the «popular type of internal differentiation». a comprehensive school is a differentiated approach, as a means of accounting for the individual characteristics of students. Methods and means of a differentiated approach include multi-level presentation of the material, individual

task cards of different complexity, samples, pair and group work, performing independent work without anyone's help in choosing a complete method, control, self-control, projects. Differentiated learning is a specially organized educational and cognitive activity (subject – subjective relationship), which, taking into account the age, features of an individual student, his social experience and initial state, mastering the knowledge and practical activities necessary for students aimed at optimal physical, spiritual and mental development. Successful implementation of differentiated learning possible situations in which the teacher can predict possible difficulties arise in the child during the assimilation of the material; generally takes into account the readiness of students for further actions, that is, the level of established knowledge, the ability to work independently; uses in differentiated tasks of the individual and group system character; conducts perspective analysis.

The differentiated learning approach is the one of the way to meet the learning needs of an individual learner. Each learner has his own characteristics, character and abilities. Since, as a result of the above study, learners are attributed to a certain level and group, it is important that the listed features are taken into account when planning a lesson.

References

1. **Nazarbayev N.A.** Message to the people of Kazakhstan «New opportunities for development in the context of the fourth industrial revolution», 2018] [Text] // http://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan-respublikasynyn-prezidenti-n-nazarbaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2018-zhylgy-10-kantar (access mode: 12.12.2022).
2. **Osmolovskaya I.M.** Didactics. From classics to modernity [Text]. – Nestor-History, 2020. – 248 p.
3. **Segeda T.A.** Differentiated teaching of schoolchildren based on variants of cognitive styles] [Text] // Innovative projects and programs in education. – 2011. – № 4. – P. 33-37.
4. **Druzhinin V.N.** Cognitive psychology: textbook for universities [Text]. – M.: PER SE, 2002. – 480 p.
5. **Utegenova B.M., Smaglij T.I., Onishhenko E.A.** Fundamentals of differentiation of teaching and learning in a modern school: textbook [Text]. – Kostanay: KSPI, 2017. – 98 p.
6. «Children's talent development» program [Text] / Teachers of Nazarbayev Intellectual Schools and the Center for Gifted Youth of Johns Hopkins University (USA), 2012. – 512 p.
7. A teacher's guide. The first (advanced). Second edition [Text]. – Astana: AOO «Nazarbayev intellectual schools», 2012. – 87 p.
8. Differentiated teaching is a means of cultivating interest in lessons in a rural school // <https://burabay.akmoedu.kz/documents/view/F9D97E1FB2988BAA.html> (access mode: 10.11.2022).
9. **Murzagalieva A.E., Utegenova B.M.** Collection of tasks and exercises. Educational goals according to Bloom's taxonomy [Text]. – Astana: AOO «Nazarbayev Intellectual Schools» Center of Pedagogical Excellence, 2015. – 54 p.

А.М. Турлыбекова¹, А.М. Садыкова², Л.А., Байханова*²

¹Торайғыров университеті,

Павлодар қ., Қазақстан Республикасы.

²Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,

Павлодар қ., Қазақстан Республикасы.

Білім беру үдерісін ұйымдастырудағы сараланған оқытудың тиімділігі

Аннотация. Мақалада әдістер мен әдістер, саралау принциптері, оларды оқу процесінде, сабақты жоспарлауда қолдануға мүмкіндік беретін оқыту модельдері келтірілген. Бұл саралау принципі және модельдерді оқыту әдістері студенттердің ерекшеліктерін ескеруге және олардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта оқытуды саралау мектепті жаңғыртудың негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Көп қырлы ұғым ретінде дифференциация білім беру жүйелерінің әртүрлі түрлерінде оқытуды ұйымдастыруда, оқытуды дараландыру міндеттерін, мазмұны мен формаларын жүзеге асыруда, оқушыларды оқытудың жеке траекториясын қамтамасыз етуде ашылады. Мектептегі білім мен тәрбиені саралау оқушының жеке ерекшеліктерін, оның қабілеттерін, қызығушылықтарын, бейімділігін, білім алуға дайындығын ажыратуға негізделген. Сонымен қатар осы бағыттың өзектілігі қазіргі кезеңде оқытуды ұйымдастырудағы проблемаларды көрсетеді. Сонымен бұл мұғалімдердің мектептегі білім беру процесінде тәжірибесі жеткіліксіз екенін көрсетеді. Оқушылардың жеке ерекшеліктері мен оқу мүмкіндіктерін зерттеуге арналған диагностикалық құралдар сараланған оқыту критерийлерін нақты көрсетпейді, түпкілікті нәтижеге бағытталған саралаудың маңыздылығын түсінбейді. Мұғалімдер оқу материалының мазмұнын пәндер бойынша саралауда айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Бұл тәсіл оқытудың сараланған түрлерін ұйымдастыруда айтарлықтай өзгерістерді қажет етеді: оқытушының бір уақытта оқу пәндерінің мазмұнын әртүрлі деңгейде меңгеруі, бір сыныпта оқытындар, әр сабақ үшін әртүрлі дәрежедегі тапсырмаларды әзірлеу, әртүрлі бағалау критерийлерін қолдану, пайдалану оқу уақытын ұтымды пайдалану.

Кілтгі сөздер: сараланған оқыту, әдістеме, орта білім, талант, зерттеу.

А.М. Турлыбекова¹, А.М. Садыкова², Л.А., Байханова*²

¹Торайғыров университет

Павлодар, Республика Казахстан

²Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан

Павлодар, Республика Казахстан

Эффективность дифференцированного обучения в организации образовательного процесса

Аннотация. В статье представлены методы и приемы, принципы дифференциации, модели обучения, позволяющие использовать их в учебном процессе, при планировании урока. Данный принцип дифференциации и методы преподавания моделей позволяют нам учитывать особенности студентов и удовлетворять их потребности. Дифференциация обучения в настоящее время является одним из основных направлений модернизации школы. Как многогранное понятие, дифференци-

ация раскрывается в организации обучения в различных типах образовательных систем, в реализации задач индивидуализации обучения, содержания и форм, в обеспечении индивидуальной траектории обучения учащихся. Дифференциация школьного образования и воспитания основана на различии личностных характеристик учащегося, его способностей, интересов, склонностей, готовности к получению образования. Кроме того, актуальность данного направления указывает на проблемы в организации обучения на современном этапе. Итак, это показывает, что опыта учителей в образовательном процессе в школе недостаточно. Диагностические инструменты, предназначенные для изучения индивидуальных особенностей и возможностей обучения учащихся, явно не отражают критерии дифференцированного обучения, не понимают важности дифференциации, ориентированной на конечный результат. Учителя сталкиваются со значительными трудностями при дифференциации содержания учебного материала по предметам. Такой подход требует существенных изменений в организации дифференцированных видов обучения: одновременной работы преподавателя с разным уровнем усвоения содержания учебных дисциплин тех, кто находится в одном классе, разработки заданий разной степени для каждого урока, использования разных критериев оценки, рационального использования учебного времени.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, методология, среднее образование, талант, исследование.

Н.В. Чекалева¹, Ш.Ш. Хамзина², С.Р. Есумжанова^{*2}

¹ Омский государственный педагогический университет,
г. Омск, Россия

² Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан,
г. Павлодар, Республика Казахстан
e-mail: dosmailova_sabina@mail.ru

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С ЗПР В УСЛОВИЯХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация. Данная статья посвящается основным аспектам, связанным с организацией учебной деятельности детей с задержкой психического развития в период младшего школьного возраста. Ставится цель выявить пути систематизации учебной деятельности, направленной на полноценный охват учеников в процессе обучения в общеобразовательной школе. Исследование проведено посредством использования диагностик четырех видов способностей у детей с задержкой психического развития (речь, память, мышление, внимание): для диагностики развития речи – методика «Назови слова», автором которой является Р.С. Немова; для диагностики развития памяти – методика А.Р. Лаурия и Л.С. Цветковой «Заучивание 10 слов»; для диагностики мышления – методика С. Д. Забрамной «Последовательные картинки» и методика Я. Йиерасека «Опросник ориентировочного теста школьной зрелости»; для диагностики внимания – методика С. Л. Кабылицкой и П. Я. Гальперина «Методика изучения уровня внимания у школьников». Выявлено, что увеличение показателей по результатам оценки памяти прямо пропорционально взаимосвязано с результатами показателей по речи. Также определено, что развитие речи у детей связано больше не с отклонениями в психическом развитии, а с повышенным уровнем смущения и робости, минимизация которых была достигнута на основе личностно-ориентированного подхода.

Ключевые слова: задержка психического развития, младшие школьники, дети с отклонениями, особенности развития, психическое развитие детей.

Введение

Современный уровень развития педагогики предъявляет особые требования к развитию коррекционных мероприятий в работе с детьми с отклонениями. Ключевым моментом является выявление основных факторов, которые могут играть роль в обучении детей с задержкой психического развития [1, с. 60–62]. Более половины детей в начальных классах составляют те дети, которые являются умственно отсталыми, причиной чему является психическое отставание. В современ-

ной коррекционной педагогике важное место отводится факторам, которые непосредственно являются причинами задержки психического развития и школьной неуспеваемости [2, с. 17]. На сегодняшний день именно развитие детей с психическими отклонениями и задержками развития считается и социальной проблемой тоже, поскольку ежегодно увеличивается количество детей, рождающихся с задержками психического развития [3, с. 18]. На современном этапе, как отмечает Е.Н. Российская, значимым является изучение индивидуального подхода к обучению младших школьников и применение специализированных методов обучения ввиду выявления общей тенденции к снижению заинтересованности школьников учебной деятельностью [4, с. 9–17]. Данное обстоятельство служит условием, согласно которому дети с замедленным созреванием мозговых структур испытывают сложности в освоении стандартной учебной программы [5, с. 15]. Следовательно, возникающие трудности могут иметь две природы своего происхождения: недостаток развития эмоционально-волевой регуляции и внимания, а также недоразвитие компонентов, обеспечивающих учебно-познавательную деятельность. Исследования Н.В. Бабкиной показывают, что в зависимости от того, насколько целесообразно и эффективно применяются специализированные методы подхода к обучению школьников с ЗПР [6, с. 36–50], настолько и проявляется результат данных мероприятий, то есть они либо полностью «выпадают» из школьной программы, либо реабилитируются и приобретают уровень знаний и развития умений, соответствующих их возрасту [7, с. 17–25]. Проблемы воспитания и обучения детей с ЗПР изучались Л.А. Кислицкой [8, с. 45–53]. Существенный вклад в изучение организации учебной деятельности детей с отклонениями в психическом развитии внесли Н.В. Новоторцева, О.В. Покаместова и другие [9, с. 97; 10, с. 120–128]. Анализ теории и практики показал, что при проведении коррекционных и развивающих работ с детьми с ЗПР возможно формирование благоприятного отношения таких учащихся к образовательному процессу ввиду выработки заинтересованности и даже достижение определенных результатов в процессе обучения младших школьников с ЗПР.

Материалы и методы

При условии обучения детей с ЗПР не в специализированных школах или классах возникают трудности в оказании им должного внимания. Такое обстоятельство формируется на фоне того, что программа общеобразовательной школы основывается на стандартной методике обучения, которая зачастую не подходит для детей с задержкой психического развития. Формирование условий, когда у детей отсутствует возможность учиться наравне со своими сверстниками, иногда мо-

жет привести к их дезадаптации, а также понижению уверенности в себе и изменению общего отношения к учебному процессу.

Проблема исследования базируется на необходимости совершенствования процесса организации урока с целью оптимизации заинтересованности и вовлеченности детей с задержками психического развития в учебный процесс.

Объектом исследования являются дети младшего школьного возраста с задержками психического развития, обучающиеся в общеобразовательной школе. В качестве объекта исследования были выбраны младшие школьники в возрасте 8–9 лет средней общеобразовательной школы №7 г. Аксу, Павлодарской области. Класс состоял из 20 человек. По гендерному признаку были рассмотрены 5 мальчиков и 2 девочки с признаками ЗПР.

Предмет исследования – учебная деятельность детей младшего школьного возраста с задержками психического развития и способы её оптимизации.

Целью данного исследования является разработка и апробация комплекса средств обучения в младших комбинированных классах средней общеобразовательной школы. Комбинированные классы представляют собой классы, в которых наряду с обычными учениками обучаются ученики с задержкой психического развития. Ввиду того, что некоторые дети могут отставать, использовать в учебе стандартную методику преподавания предметов не представляется возможным. В данной области имеются некоторые пробелы, которые в рамках данного исследования планируется устранить.

При опросе классного руководителя исследуемого класса было установлено, что часть детей (4 ребенка), у кого выявлена задержка психического развития, происходит из неблагополучных семей, другая часть (3 ребенка) родилась с задержками психического развития ввиду осложнений во время беременности или родов.

С точки зрения характеристики детей можно отметить, что исследуемая группа детей отличается следующими особенностями:

- неусидчивость;
- детям трудно дается изучение стандартной школьной программы;
- потребность в постоянной смене деятельности ввиду повышенной утомляемости.

Каждый из детей имеет отличительные особенности, возникшие на фоне ЗПР: одним детям некомфортно общаться со сверстниками, других затрудняют условия учебного процесса или у детей отмечается гиперактивные наклонности.

Проведенное исследование представляло собой диагностику основных показателей по четырем видам способностей детей: речь, память, мышление, внимание.

В ходе проведения исследования использовались следующие методики тестирований ниже представленных исследователей:

– диагностика развития речи у детей по методике «Назови слова», автором которой является Р.С. Немов [11, с. 1–24]. Данная методика направлена на определение запаса слов, которым владеет ребенок. Данный показатель показывает также уровень развития активной памяти ребенка;

– диагностика развития памяти по методике А.Р. Лаурия и Л.С. Цветковой «Заучивание 10 слов» [12, с. 95–99]. В ходе применения данной методики оценивается уровень запоминания, хранения в памяти и уровень воспроизведения запоминанной ребенком информации;

– диагностика мышления осуществлялась посредством применения методики С.Д. Забрамной «Последовательные картинки» и методики Я. Йиерасека «Опросник ориентировочного теста школьной зрелости» [13, с. 17–18]. Две данные методики оценивают, насколько у ребенка развито образно-логическое и словесно-логическое мышление;

– диагностика внимания осуществляется на основе методики С.Л. Кабылицкой и П.Я. Гальперина «Методика изучения уровня внимания у школьников» [14, с. 22–27]. Предлагаемая данными авторами методика позволяет оценить общий объем памяти школьника и дать конкретизированную оценку концентрационной возможности ребенка.

Целью методики Р.С. Немова под названием «Назови слова» является определение запаса слов, составляющих активную память ребенка. Сущность данной методики заключается в том, что взрослый говорит ребенку определенное слово из какой-либо группы живых или неживых объектов. Затем ребенку требуется самостоятельность осуществить перечисление уже других слов, которые входят в эту же самую группу. Для называния каждой из перечисленных групп слов отводится порядка 20 секунд. Для определения общего количества времени, требуемого ребенку для проверки его по данной методике, отводится столько времени, сколько получится в результате перемножения времени, отводимого на одну группу слов, то есть 20 секунд, и количество групп слов. В качестве примера по представлению потенциальных групп слов можно привести следующие:

- растения;
- животные;
- формы предметов;
- цвета предметов;
- действия человека;
- другие признаки предметов;
- качества действий, которые выполняются человеком;

– способы выполнения действий.

В общем счете в предложенном варианте вышло 8 групп слов, на основе чего можно сделать вывод, что примерное время, требуемое для проведения диагностики по данной методике – порядка 160 секунд.

Бывают случаи, когда дети затрудняются начать перечислять определенные предметы. В таком случае взрослый помогает ему путем называния определенного слова из данной группы слов и затем просит его продолжить.

На основании полученного итога производится оценка результата. Таким образом:

- если ребенок назвал менее 19 слов, то ему присваивается 0–1 балл;
- если ребенок назвал от 20 до 24 слов, входящих в различные группы слов, то ему присваивается 2–3 балла;
- если ребенок назвал от 25 до 29 слов, входящих в различные группы слов, то ему присваивается 4–5 баллов;
- если ребенок назвал от 30 до 34 слов, входящих в различные группы слов, то ему присваивается 6–7 баллов;
- если ребенок назвал от 35 до 39 слов, входящих в различные группы слов, то ему присваивается 8–9 баллов;
- если ребенок назвал 40 и более слов, входящих в различные группы слов, то ему присваивается 10 баллов.

На основе полученных результатов можно оценить уровень развития. Так, при 0–1 балле уровень развития ребенка характеризуется как очень низкий, при 2–3 баллах – низкий, при 4–7 – средний, при 8–9 – высокий, а при 10 – очень высокий.

Диагностика с помощью методики А.Р. Лаурия и Л.С. Цветковой «Заучивание 10 слов» ориентирована на детей 7–8-летнего возраста. Целью данной методики является определение скорости и объема запоминания слов детьми на слух, а также их дальнейшее воспроизведение с отсроченным сроком. Данный способ позволяет выявить основные аспекты, касающиеся скорости и объема запоминания детьми слов.

Для реализации диагностики по методике А.Р. Лаурия и Л.С. Цветковой применяются 10 простых слов, которые обычно являются односложными или в некоторых случаях короткими двусложными. При этом данные слова не должны быть связаны друг с другом по смыслу в единственном числе именительного падежа.

Суть применения методики заключается в том, что после воспроизведения педагогом предложенных ребенку 10 слов, ему необходимо повторить их так как он и запомнил. Данные слова можно повторять в различной последовательности, самое главное – запомнить как можно больше слов.

В процессе зачитывания слов важно зачитывать их четко и медленно, делая небольшие паузы на 1–1,5 секунду, чтобы у ребенка было время осмыслить и запомнить произнесенное слово. После того, как ребенок произнес слова, их отмечают в протоколе, также рекомендуется отмечать порядок слов цифрами. Итоговым результатом будет являться запись суммарного количества произнесенных слов. При применении данной методики также важно соблюдать тишину и следить за тем, чтобы отсутствовали какие-либо посторонние раздражители, так как это может существенно повлиять на итоговый результат за счет того, что ребенок будет отвлекаться на данные раздражители. Также важно поддерживать примерно одинаковую интонацию при воспроизведении группы слов и повторном воспроизведении, так как ребенку гораздо проще запомнить слова и сразу же уловить их смысл, когда они произносятся идентично друг другу.

На втором этапе проведения данного эксперимента педагог снова повторяет те же самые слова, но теперь уже перед ребенком стоит задача запомнить и воспроизвести те же самые слова, которые были воспроизведены на первом этапе и плюс новые. Процедура согласно методики может повторяться до 5 раз в зависимости от конечных целей эксперимента. Однако проводить более пяти повторов не рекомендуется из-за того, что ребенок утомится, и поэтому проводить данное исследование уже в таком случае будет являться нецелесообразным.

После проведения нескольких повторов через 40–50 минут ребенку предлагается снова попробовать воспроизвести по памяти запомнившиеся слова. На основе данного результата может быть построена кривая запоминания, где также будут отражаться данные о запоминании ребенком слов в определенном порядке.

Когда у ребенка наблюдаются случаи повышенного затруднения с запоминанием слов, то возможно использование обучающей помощи. В таком случае ребенку предлагается повторять каждое слово после воспроизведения педагогом. Полученные данные затем анализируются, в результате чего оценивается:

- динамика запоминания слов;
- объем воспроизведения, которое было отсрочено;
- фонематическое восприятие слов и его особенности;
- скорость и длительность запоминания слов;
- присутствие парафраза (вербального или literalного);
- объем запоминания слов.

В итоге производится интерпретация результатов по трем уровням:

– низкий:

а) ребенку трудно запоминать слова;

б) для более корректного запоминания и воспроизведения слов необходимо большое количество повторов;

в) порядок воспроизведения нарушается, а со временем возможность запоминания слов ухудшается;

– средний:

а) для воспроизведения слов необходимо несколько повторений;

б) иногда наблюдается нарушение порядка слов;

в) спустя определенное время ребенок может затрудняться воспроизводить некоторые слова;

– высокий:

а) воспроизведение слов производится ребенком самостоятельно и после одного или двух повторений с примерным соблюдением порядка;

б) через определенный промежуток времени ребенок может воспроизвести данную цепочку слов.

Диагностика мышления детей осуществлялась посредством применения методики С.Д. Забрамной «Последовательные картинки» и методики Я. Йиерасека «Опросник ориентировочного теста школьной зрелости».

Цель методики С.Д. Забрамной «Последовательные картинки» заключается в изучении основных аспектов словесно-логического мышления для установления причинно-следственных зависимостей. Применение данной методики базируется на предоставлении ребенку около 10 картинок, некоторые из которых имеют между собой определенные сходства или общие признаки, на основе которых их можно выстроить в определенной последовательности.

На этапе применения данной методики производится обучение аналитико-синтетической деятельности, а также умения устанавливать причинно-следственные связи возникающие на базе произведения анализа.

Из серии 10 картинок ребенку необходимо установить точную последовательность картинок по смыслу. Важно, чтобы расположение картинок производилось действительно в определенной последовательности согласно общим признакам. При этом важно понимать, что данную методику не рекомендуется использовать для детей, у которых наблюдается нарушение зрения.

В ходе применения методики С.Д. Забрамной «Последовательные картинки» предполагается произведение оценки:

– умения выделять общие признаки и черты и на основе них устанавливать определенную последовательность;

– умения устанавливать причинно-следственные связи;

– умения производить аналитико-синтетический анализ;

– умения связывать определенные части в целый совокупный сюжет.

Диагностика по методике Йиерасека «Опросник ориентировочного теста школьной зрелости» предназначена для детей 5–7 летнего возраста. Целью дан-

ной методики является осуществление проверки детей на готовность к обучению в школе. В ходе применения данной методики оценивается:

- зрительная координация;
- зрелось ребенка как личности;
- развитость мелкой моторики рук;
- уровень развитости мышления.

Применять данный тест можно как по отношению к отдельному ребенку, так и по отношению к группе детей.

Сущность данной методики заключается в следующем:

- ребенку дается карандаш и сложенный пополам лист А4;
- лист располагают на столе в виде тетради;
- на левой половине листа пишется простое короткое предложение
- внизу рисуется группа точек по предложенной на рисунке 1 схеме;
- на сложенной внутренней стороне листа педагог просит ребенка нарисовать мужчину, при этом на любые вопросы ребенка необходимо отвечать заданием «Нужно нарисовать мужчину». И так необходимо проделывать до того момента, пока ребенок не нарисует мужчину;
- затем необходимо развернуть лист и предложить ребенку повторить написать ту фразу, которая написана на листе, если же ребенок уже умеет читать, то необходимо использовать фразу не на русском языке, а на любом другом иностранном;
- после этого ребенку необходимо повторить изображение точек, которые представлены ниже предложения.

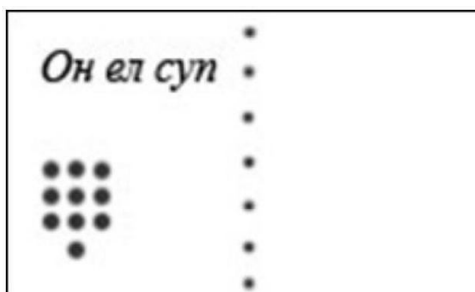

Рисунок 1. Задание для оценки школьной зрелости ребенка по методике Я. Йиерасека

При оценке результатов теста оценивается полноценность нарисованного мужчины, пропорции тела, уровень единства фигуры. При оценке написанного предложения важно обратить внимание именно на разборчивость написания слов,

пропорции букв, а также отклонение почерка в градусах (оптимальным является не более 30 градусов). Оценка нарисованных точек базируется на совершенстве копировании группы точек, уменьшении или увеличении образца, а также расположении его параллельно. Таким образом, чем больше соответствий будет близко к стандартным, тем больше вероятность того, что ребенок готов к обучению в школе.

Методика С.Л. Кабылицкой и П.Я. Гальперина «Методика изучения уровня внимания у школьников» направлена на изучение уровня внимания у школьников. Применение данной методики базируется на корректировке ребенком текста и поиске в нем ошибок. При этом важно фиксировать время работы с текстом, особенности поведения ребенка (как работает с текстом, сколько раз проверяет его, читает ли вслух или про себя). Для того, чтобы найти предложенные ошибки, детям не требуется знание правил, необходимо лишь уметь контролировать себя, а также быть внимательным. В общем счете предлагаемый текст содержит 10 ошибок. При пропуске от 0 до 2 ошибок, уровень внимания ребенка оценивается как высший; при пропуске от 3 до 4 – средний; при количестве ошибок более 5 – как низкий.

При работе с детьми с задержкой психического развития всегда необходимо индивидуально подходить к каждому школьнику, поскольку установление тесного контакта со школьниками позволит более рационально оценить степень развития его способностей. Важно уметь его слышать и понимать, так как это может помочь ребенку выбрать интуитивно более правильный подход к оценке своих возможностей и дальнейшему их развитию. Универсальным подход к каждому ребенку никогда не может быть, поэтому каждая из используемых методик предполагается личностно-ориентированное обучение [15, с. 7–24].

Все четыре методики предполагали постановку определенных задач, которые хотелось бы решить в ходе применения каждой методики. Личностно-ориентированное обучение базировалось на применении наглядных методов обучения (работа с карточками), однако задания были личностно ориентированными, то есть для каждого ребенка было индивидуальное задание. На протяжении всей диагностики и применения учебного материала осуществлялся непрерывный контроль и коррекция отклоняемых на практики задач от запланированных [16, с. 11–15].

Таким образом, в ходе исследования были использованы следующие методы и приемы, направленные на индивидуальный подход к каждому ребенку:

- жужжащее чтение;
- зрительные диктанты;
- рисование в ходе изучения предметов естественно-научного направления;
- использование методики лепки на уроках гуманитарного цикла.

Данные методы и приемы нацелены на нестандартный подход к обучению и комбинирование стандартных методик с творческими, что позволяет адаптировать данный формат обучения к детям с ЗПР.

Результаты

Проведение этапа формирующего эксперимента показало необходимость проведения итоговой оценки познавательных и образовательных способностей детей по таким показателям, как: речь, память, мышление, внимание. Результаты диагностики способностей детей после применения лично-ориентированного подхода в обучении представлены в таблице 1 и на рисунке 2.

Таблица 1. Результаты диагностики способностей детей с ЗПР после применения лично-ориентированного подхода в обучении, баллы (по 10-балльной шкале)

№ п/п	Имя тестируемого ребенка	Речь (методика Р.С.Немова)	Память (методика А.Р. Лаурия и Л.С. Цветковой)	Мышление (методики С.Д. Забрамной и методики Я. Йиерасека)	Внимание (С.Л. Кабылицкой и П.Я. Гальперина)	Результаты – декабрь 2022 года
1	Айсұлтан	8	5	4	3	20
2	Ангелина	5	4	3	2	14
3	Андрей	5	2	2	2	11
4	Богдан	7	6	3	2	18
5	Иван	5	3	2	2	12
6	Канат	3	3	2	1	9
7	Салима	5	2	3	3	13

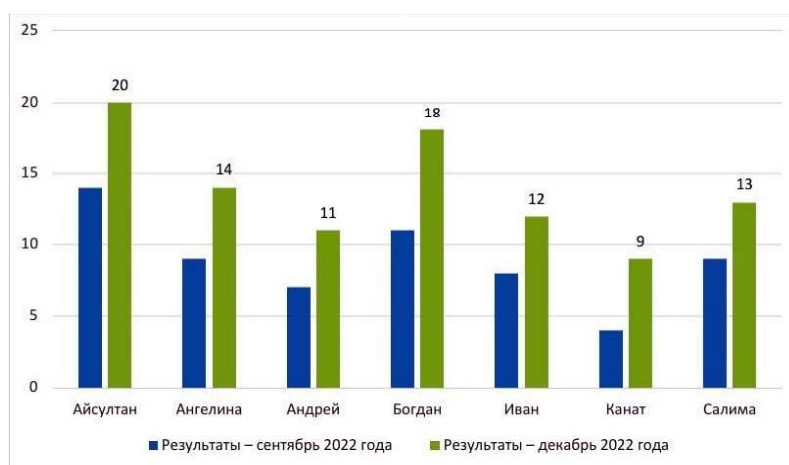

Рисунок 2. Сопоставительный анализ диагностики способностей детей с ЗПР до и после применения лично-ориентированного подхода в обучении

Проведенный в рамках данного исследования эксперимент дал положительный результат с минимальной эффективностью в 58%. Полученные результаты показали, что баллы у детей по четырем видам способностей увеличились. Использование в эксперименте метода наблюдения позволило выявить, что дети стали более активными, у них существенно увеличилось желание обучаться за счет применяемых наглядных методов обучения.

В соответствии с методикой Р.С. Немова было выявлено увеличение такого показателя, как развитие речи у всех детей, что является наивысшим результатом среди рассматриваемых критериев. Ученики стали выражать словами и высказывать свое мнение. Значимый результат также отмечается по результатам теста «Заучивание 10 слов». Предполагается, что дети научились гораздо дольше и в большем объеме сохранять в памяти определенную информацию. Очевидно, что именно развитие памяти сказалось на развитии речи у школьников.

Средние результаты выявлены по мышлению и наименьшие по вниманию. Большая часть детей так и не научились в полной мере концентрироваться в ходе учебной деятельности, что объясняется повышенным уровнем рассеянности некоторых детей и гиперактивностью.

Самыми перспективными считаются Айсултан и Богдан, поскольку у них зарегистрированы наибольшие результаты, по сравнению с другими детьми, но при этом увеличение баллов более чем в 4,5 раза отмечается у Ангелины, у остальных же детей показатели увеличились более чем в 100 %. Наивысший балл по развитию речи отмечается у Айсултана. Он научился правильно использовать времена глаголов в речи и применять прилагательные при выражении своего мнения для придания эмоционально-экспрессивной окраски своим мыслям. Максимальное развитие памяти характерно для Айсултана, Богдана и Ангелины, где последний имеет аналогичный балл по результатам диагностики речи: в его речи также наблюдается существенное увеличение количества применяемых прилагательных. У Айсултана также был отмечен наивысший балл по результатам оценки мышления, а у Салимы – по вниманию.

Проведенный эксперимент показал, что дети с задержкой психического развития не всегда могут находиться в рабочем состоянии, что проявляется в пониженном уровне внимания и мышления. Поскольку речь увеличилась больше всего по сравнению с другими показателями способностей, можно сделать вывод, что дети скорее всего стеснялись говорить, опасаясь потерпеть неудачу если что-то не так скажут или ошибутся. Проведенная работа позволила наладить работу учителя с учениками и устранить их стеснение перед сверстниками, дети стали более уверенными в себе и проявляют повышенное желание работать дальше по определенному пути в соответствии с задачами.

Заключение

На основе обобщенных результатов исследования определены следующие выводы:

- предложенная методика показала положительную динамику результатов за четыре месяца обучения;
- положительные результаты демонстрирует индивидуальный личностно-ориентированный подход в обучении;
- важно проводить оценку и работу сразу со всеми направлениями развития возможностей детей (речь, память, внимание, мышление).

Таким образом, для достижения положительных результатов в учебной деятельности младшими школьниками с ЗПР важно уметь правильно выстроить ход урока и применять индивидуальный подход к каждому ученику, так как в ходе эксперимента была подтверждена гипотеза о том, что дети с задержкой психического развития в младшем возрасте требуют повышенного внимания и оказания им помощи. При соблюдении данных условий можно добиться развития высоких познавательных способностей у детей с особенностями развития интеллекта.

Список использованной литературы

1. **Бабкина Н.В.** Советы психолога учителю классов КРО массовой школы // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. – 2004. – № 6. – С. 60–62.
2. **Голишникова Е.И.** Педагогические условия формирования обобщенных компонентов логического мышления младших школьников с ЗПР: автореф. дис. канд.пед. наук.: 13.00.03. – М., 2004. – 25 с.
3. **Горбунова С.Ю.** Некоторые аспекты обучения чтению детей с системными нарушениями речи // Коррекционная педагогика. – 2004. – № 2 (4). – С. 20-26.
4. **Российская Е.Н.** Особенности понимания текстов различных функциональных стилей школьниками с тяжелыми- нарушениями речи // Логопедия. – 2005. – № 2(8). – С. 9–17.
5. **Трусенев О.Н.** Развитие речевой деятельности слабоуспевающих школьников средствами внеклассного чтения: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Казань, 2005. – 22с.
6. **Бабкина Н.В.** Оценка психологической готовности детей к школе: пособие для психологов и специалистов коррекционно-развивающего обучения. – М.: Айрис-пресс, 2006. – 144с.
7. **Гуткина Н.И.** Методика исследования, мотивационной сферы детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста // Психологическая наука и образование. – 2006. – № 3. – С. 17–25.
8. **Кислицкая Л.А.** Отношение к школе первоклассников с различной степенью психологической готовности к школьному обучению // Психологическая наука и образование. – 2006. – №3. – С. 45–53.
9. **Новоторцева Н.В.** Коррекционная педагогика и специальная психология: Словарь: Учебное пособие. – СПб., 2006. – 144 с.
10. **Покаместова О.В.** Особенности детей с задержкой психического развития (ЗПР) в период обучения в начальной школе// Проблемы науки и образования. – 2014. –№ 12. – С. 120–128.

11. **Шактамаева Д.Г.** Педагогические условия развития положительной мотивации к учению младших школьников: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Якутск, 2007. – 24 с.
12. **Лурия А.Р., Цветкова Л.С.** Нейропсихология и проблемы обучения в общеобразовательной школе. – М. – 2017. – С. 95–99.
13. **Вильпанская А.Д.** Содержание и методы работы учителя-дефектолога в общеобразовательной школе. – М.: Школьная Пресса, 2008. – 112 с.
14. **Кабачек О.Л.** Психология чтения: как наука и как искусство // Семейное чтение в год семьи. – М.: Русская школьная библиотечная ассоциация, 2008. – 320 с.
15. **Holub A., Horne-Moyer L., Abar B.** Mental Health Considerations in Developmental Disabilities: Associated Issues, Impacts, and Solutions Families in Society. – 2018. – Vol. 99. – № 1. – P. 11–15.
16. **Ferreira M.** Malnutrition and Mother-Infant Asynchrony: Slow Mental Development // International Journal of Behavioral Development. – 2017. – Vol. 1. – № 3. – P. 207–219.

References

1. **Babkina N.V.** Sovety psikhologa uchitelyu klassov CDT massovoy shkoly [Psychologist's advice to a teacher of CDT mass school classes] // Education and training of children with developmental disorders. – 2004. – No. 6. – P. 60–62.
2. **Golishnikova Ye.I.** Pedagogicheskiye usloviya formirovaniya obobshchennykh komponentov logicheskogo myshleniya mladshikh shkol'nikov s ZPR [Pedagogical conditions for the formation of generalized components of the logical thinking of younger schoolchildren with mental retardation]: abstract of the thesis of a candidate of pedagogical sciences: 13.00.03. – Moscow. 2004. – 25 p.
3. **Gorbunova S.Yu.** Nekotoryye aspekty obucheniya chteniy u detey s sistemnymi narusheniyami rechi [Some aspects of teaching reading to children with systemic speech disorders] // Correctional Pedagogy. – 2004. – No. 2 (4). – P. 20–26.
4. **Rossiyskaya E.H.** Osobennosti ponimaniya tekstov razlichnykh funktsional'nykh stiley shkol'nikami s tyazhelyimi- narusheniyami rechi [Features of understanding texts of various functional styles by schoolchildren with severe speech disorders] // Logopedia. 2005. – No. 2(8). – P. 9–17.
5. **Trusenev O.N.** Razvitiye rechevoy deyatel'nosti slabouspevyayush chikhshkol'nikov sredstvami vneklassnogo chteniya. [The development of speech activity of low-performing schoolchildren by means of extracurricular reading] abstract of the thesis of a candidate of pedagogical sciences. – Kazan'. – 2005. – 22 p.
6. **Babkina N.V.** Otsenka psikhologicheskoy gotovnosti detey k shkole: posobiye dlya psikhologov i spetsialistov korrektsionno-razvivayushchego obucheniya [Assessment of the psychological readiness of children for school: a guide for psychologists and specialists in correctional and developmental education]. – Moscow: Ayris-press. – 2006. – 144 p.
7. **Gutkina N.I.** Metodika issledovaniya, motivatsionnoy sfery detey starshego doshkol'nogo i mladshogo shkol'nogo vozrasta [Methods of research, the motivational sphere of children of senior preschool and primary school age] // Psychological science and education. – 2006. – No. 3. – P. 17–25.
8. **Kislitskaya L.A.** Otnosheniye k shkole pervoklassnikov s razlichnoy stepen'yu psikhologicheskoy gotovnosti k shkol'nomu obucheniyu [Attitude to school of first-graders with different degrees of psychological readiness for schooling] // Psychological science and education. – 2006. – No. 3. – P. 45–53.
9. **Novotorceva N.V.** Korrektsionnaya pedagogika i special'naya psihologiya: [Correctional pedagogy and special psychology] Dictionary: Textbook. – St. Petersburg. – 2006. – 144 p.

10. **Pokamestova O.V.** Osobennosti detej s zaderzhkoj psihicheskogo razvitiya (ZPR) v period obuchenija v nachal'noj shkole [Features of children with mental retardation during primary school education] // Problems of science and education. – 2014. – No.12. – P. 120–128.
11. **Shaktamayeva D.G.** Pedagogicheskiye usloviya razvitiya polozhitel'noy motivatsii k ucheniy u mladshikh shkol'nikov: [Pedagogical conditions for the development of positive motivation for the teaching of younger students]. Abstract of the thesis of a candidate of pedagogical sciences: 13.00.01.]. – Yakutsk. – 2007. – 24 p.
12. **Lurija A.R., Cvetkova L.S.** Nejropsihologijai problem obuchenija v obshheobrazovatel'noj shkole [Neuropsychology and problems of education in secondary schools]. – Moscow. – 2017. – P. 95–99.
13. **Vilyanskaya A.D.** Soderzhaniye i metody raboty uchitelya-defektologa v obshheobrazovatel'noj shkole [The content and methods of work of a defectologist teacher in a secondary school]. – Moscow. – 2008. – 112 p.
14. **Kabachek O.L.** Psikhologiya, chteniya: kak nauka, i kak iskusstvo [Psychology, reading: as a science and as an art] // Family reading in the year of the family. – Moscow. – 2008. – 320 p.
15. **Holub A., Horne-Moyer L., Abar B.** Mental Health Considerations in Developmental Disabilities: Associated Issues, Impacts, and Solutions Families in Society. – 2018. – Vol. 99. – No.1. – P. 11–15.
16. **Ferreira M.** Malnutrition and Mother-Infant Asynchrony: Slow Mental Development // International Journal of Behavioral Development. – 2017. – Vol. 1. – No. 3. – P. 207–219.

Н.В. Чекалева¹, Ш.Ш. Хамзина², С.Р. Есумжанова*²

¹ Омбы мемлекеттік педагогикалық университеті,
Омбы қ., Ресей

² Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар қ., Қазақстан Республикасы

Жалпы білім беретін мектеп жағдайында психикалық дамуы тежелген бастауыш сынып оқушыларының оқу қызметін ұйымдастыру

Аннотация. Бұл мақала бастауыш мектеп жасындағы психикалық дамуы тежелген балалардың оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың негізгі аспектілеріне арналған. Мақаланың мақсаты – жалпы білім беретін мектепте оқу процесінде оқушыларды толыққан дықамтуға бағытталған оқу қызметін жүйелеу жолдарын анықтау. Зерттеу психикалық дамуы тежелген балалардың қабілеттерін (сөйлеу, есте сақтау, ойлау, зейін) диагностикалауды қолдану негізінде жүргізілді: сөйлеудің дамуын диагностикалау үшін Р.С. Немов авторы болып табылатын «Сөздерді ата» әдісі; есте сақтау қабілетінің дамуын диагностикалау үшін А.Р. Лаурия мен Л.С. Цветкованың «10 сөзді жаттау» әдістемесі; ойлауды диагностикалау үшін С.Д. Забрамнаяның «Дәйекті суреттер» және Я. Йиерасеканың «Мектептегі жетілудің индикативті тестінің сауалнамасы» әдістемесі; зейінді диагностикалау үшін С.Л. Кабылицкая мен П.Я. Галпериннің «Оқушылардың зейін деңгейін зерттеу әдістемесі». Жадты 1 бағалау нәтижелері бойынша көрсеткіштердің артуы сөйлеу көрсеткіштерінің нәтижелерімен тікелей байланысты екендігі анықталды. Сондай-ақ балалардың сөйлеу тілінің психикалық дамудағы ауытқулар мен емес, ұялшақтықтың жоғарылауымен байланысты екендігі анықталды да, оларды азайтуға жеке тұлғаға бағытталған тәсіл негізінде қолжеткізілді.

Кілтті сөздер: психикалық дамудың кешігуі, бастауыш сынып оқушылары, ауытқулары бар балалар, даму ерекшеліктері, балалардың психикалық дамуы.

N.V. Chekaleva¹, Sh.Sh. Khamzina², S.R. Yesumzhanova*²

¹Omsk State Pedagogical University,
Omsk, Russia

²Pavlodar Pedagogical University named after «Alkey Margulan»,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan

Organization of educational activities of primary school children with mental retardation in a secondary school

Annotation. This article is devoted to the main aspects related to the organization of educational activities of children with mental retardation during primary school age. The aim is to identify ways to systematize educational activities aimed at full-fledged coverage of students in the process of learning in a secondary school. The study was conducted by using diagnostics of four types of abilities in children with mental retardation (speech, memory, thinking, attention): for the diagnosis of speech development – the «Name the words» technique, the author of which is R.S. Nemova; for the diagnosis of memory development – the method of A.R. Lauria and L.S. Tsvetkova «Memorizing 10 words»; for the diagnosis of thinking – the method of S.D. Zabramnaya «Sequential pictures» and the method of Ya.Yieraseka «Questionnaire of the indicative test of school maturity»; for the diagnosis of attention – the methodology of S.L. Kabylytskaya and P.Ya. Galperin «Methodology for studying the level of attention in schoolchildren». It was revealed that the increase in indicators based on the results of memory assessment is directly proportional to the results of speech indicators. It is also determined that the development of speech in children is no longer associated with deviations in mental development, but with an increased level of embarrassment and timidity, the minimization of which was achieved on the basis of a personality-oriented approach.

Keywords: mental retardation, primary school children, children with disabilities, developmental features, mental development of children.

*Авторларға қойылатын талап
(мақаланы безендіру үшін үлгіні пайдаланыңыз):*

Редакциялық алқа журналдың ғылыми-педагогикалық бағыты бойынша бұрын жарияланбаған мақалаларды қабылдайды. Мақала электрондық форматта (doc, .docx) тек журнал сайтының функционалдығы арқылы жүктеу арқылы <https://vestnik.ppu.edu.kz/> ұсынылады.

Шрифт кеглі – 12 (кесте мәтініне – 10 рұқсат етіледі), шрифт – Times New Roman, туралау – мәтін ені бойынша, интервал – бір, абзац шегінісі – 1,25 см, шеттері: жоғарғы және төменгі – 2 см, сол және оң – 2 см.

Суреттер, кестелер, графиктер, диаграммалар және т.б. нөмірлеу мен атауын көрсете отырып, тікелей мәтінде ұсынылады (мысалы, 1-сурет (кесте) – суреттің атауы). Суреттер, кестелер, графиктер мен диаграммалар саны мақаланың барлық көлемінің 20%-дан аспауға тиіс.

Мақаланың көлемі (атауын, авторлар туралы мәліметтерді, аннотацияны, түйінді сөздерді, библиографиялық тізімді есепке алмағанда) кемінде 3000 сөзді құрауы және 5000-нан аспауы тиіс.

Мақаланы жариялау құны 4000 тңг құрайды. Тек ғылыми редактордың мақұлдауынан кейін автор құнын төлейді.

Мақала құрылымы:

Бірінші жол – ЭОЖ нөмірі, (әмбебап ондық жіктеу) туралау – сол жақ шетінен, шрифт – жартылай қалың.

Екінші жол – FTAMP нөмірі (ғылыми техникалық ақпараттың мемлекетаралық рубрикаторы), туралау – сол жақ шеті бойынша, шрифт – жартылай қалың.

Бір бос орын (пробел)

Мақаланың авторы(лары) – аты-жөні мен тегі көрсетіле отырып, бірнеше автор болған кезде жұмыс орындары реттік нөмірлері бар тізім түрінде көрсетіледі (үстеме) авторлар тізіміне сәйкес келетін ретпен, қала, ел. Бұдан әрі – жеке жолда автордың e-mail көрсетіледі: бірнеше автор болған жағдайда тек қана хат-хабар беруші автордың e-mail көрсетіледі. Корреспондент автор* белгісімен белгіленеді. Олар қарапайым шрифтпен кіші әріптермен, туралау – ортасында, мақала тілінде ұсынылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақаланың атауы (тақырыбы) мақаланың мәні мен мазмұнын көрсетіп, оқырманның назарын аударуы керек. Тақырып қысқа және мазмұнды болуы керек. Тақырыптың оңтайлы ұзындығы – 7–13 сөз. Мақаланың атауы мақала тілінде ұсынылуы керек. Мақаланың атауы қалың шрифтпен, туралауы ортасында ұсынылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақала тілінде 150–250 сөзден тұратын аңдатпа.

Аннотация құрылымы келесі МІНДЕТТІ тармақтарды қамтиды:

- Зерттеу тақырыбы туралы кіріспе сөз.
- Ғылыми зерттеудің мақсаты, негізгі бағыттары мен идеялары.
- Жұмыстың ғылыми және практикалық маңыздылығының қысқаша сипаттамасы.
- Жүргізілген зерттеудің құндылығы (осы жұмыстың тиісті білім саласына қосқан үлесі).

Кілтті сөздер/сөз тіркестері – мақала тілінде 5–7 сөз.

Аннотация мен кілт сөздер қалың шрифтпен, кіші әріптермен, курсивпен ұсынылады.

Бір бос орын (пробел)

Мақала мәтіні

Мақала мәтіні келесі бөліктерді қамтуы керек:

Кіріспе (тақырыпты таңдауды негіздеу; тақырыптың немесе мәселенің өзектілігі. Осыдан бұрын болған тәжірибелерді сипаттау негізінде тақырыпты таңдауды негіздеуде проблемалық жағдайдың болуы (қандай да бір зерттеулердің болмауы, жаңа объектінің пайда болуы және т.б.) туралы хабарланады. Тақырыптың өзектілігі осы объектіні зерттеуге деген жалпы қызығушылықпен анықталады, бірақ бар сұрақтарға толық жауаптардың болмауы тақырыптың теориялық немесе практикалық маңыздылығымен дәлелденеді).

Материалдар мен әдістер (материалдар мен жұмыс барысының сипаттамасынан, сондай-ақ қолданылған әдістердің толық сипаттамасынан тұруы керек. Зерттеу материалының сипаттамасы немесе анықтауы оны сапалық және сандық тұрғыдан ұсынуды қамтиды. Материалдың сипаттамасы – тұжырымдар мен зерттеу әдістерінің дұрыстығын анықтайтын факторлардың бірі. Сондай-ақ зерттелетін тақырып бойынша отандық және шетелдік ғалымдардың іргелі және жаңа еңбектері (кемінде 10 еңбек), осы еңбектерді олардың ғылыми үлесі тұрғысынан талдау, сондай-ақ сіз өз мақаланызда толықтыратын зерттеудегі олқылықтар қамтылуы тиіс.

Нәтижелері (сіз алған зерттеу нәтижелерін талдау және талқылау. Зерттеу барысында алынған нәтижелер бойынша қорытындылар келтіріледі, негізгі мәні ашылады. Бұл мақаланың маңызды бөлімдерінің бірі. Онда өз жұмысының нәтижелерін талдау және алдыңғы жұмыстармен, талдаулармен және қорытындылармен салыстырғанда тиісті нәтижелерді талқылау қажет).

Қорытынды (осы кезеңдегі жұмысты тұжырымдау және қорытындылау; автор айтқан тұжырымның ақиқатын растау және алынған нәтижелерді ескере отырып, ғылыми білімнің өзгеруі туралы автордың қорытындысы. Қорытындылар дерексіз болмауы керек, олар ұсыныстарды немесе одан әрі жұмыс істеу мүмкіндіктерін сипаттай отырып, белгілі бір ғылыми саладағы зерттеу нәтижелерін жалпылау үшін пайдаланылуы керек).

Қаржыландыру туралы ақпарат (бар болса).

Бір бос орын (пробел)

Пайдаланылатын әдебиеттер тізімі мақалада қолданылуына қарай сілтемелер жасалған әдебиеттердің 10-нан кем және 20-дан аспайтын атауынан тұрады. Сондай-ақ, автордың өтініші бойынша зерттелетін мәселе бойынша қосымша ақпарат алу үшін ұсынылатын 10 көзден артық емес.

Дереккөздердің сипаттамасы ГОСТ 7.1-2003 сәйкес жүзеге асырылады.

Әдебиеттер тізімі екі нұсқада ұсынылуы керек: біріншісі-түпнұсқада, екіншісі-романизацияланған алфавит (транслитерация <http://www.translit.ru>).

Романизацияланған әдебиеттер тізімі келесідей болуы керек: автор (лар), (жыл жақша ішінде), транслитерацияланған нұсқадағы тақырып [мақала атауын жақшадағы ағылшын тіліне аудару], ағылшын тіліндегі белгілері бар.

Мысалы: **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde, [The «Self» concept of as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

Әдебиеттер тізімі мақалада қолданылған кезде ұсынылады.

Бұл бөлімде ескеру қажет:

• ғылымның осы саласында қолданылатын негізгі ғылыми жарияланымдар, зерттеудің озық әдістері келтірілген;

• 2 дереккөзден артық емес;

• соңғы 20 жылдағы әдебиет көздерін пайдалану қажет;

• библиографиялық тізімде зерттеушілер мақаланың тақырыбы бойынша жариялаған іргелі және өзекті еңбектер болуы керек;

- мәтінде келтірілген жұмыстарға сілтемелер [төртбұрышты жақшада] берілген;

Бір бос орын (пробел)

Мақала тілінен басқа екі тілдегі тақырып, авторлар, андатпа және кілт сөздер

Reference-тен кейін мақала тілінен басқа екі тілде (қазақ / орыс / ағылшын) орналастырылады.

Бір бос орын (пробел)

Авторлар туралы мәліметтер мыналарды қамтиды:

- Тегі Аты Әкесінің аты (толық), ғылыми дәрежесі, атағы, лауазымы, ұйымы, мекен-жайы, елі;
- e-mail;
- телефон.

Требование для авторов

(для оформления статьи используйте шаблон):

Редакционная коллегия принимает ранее не опубликованные статьи по научно-педагогическому направлению журнала. Статья представляется в электронном формате (в форматах .doc, .docx,) ТОЛЬКО посредством ее загрузки через функционал сайта журнала <https://pedvestnik.ppu.edu.kz/>

Кегль шрифта – 12 (текст таблиц допускается – 10), шрифт – Times New Roman, выравнивание – по ширине текста, интервал – одинарный, абзацный отступ – 1,25 см, поля: верхнее и нижнее – 2 см, левое и правое – 2 см.

Рисунки, таблицы, графики, диаграммы и др. представляются непосредственно в тексте с указанием нумерации и заглавия (Например, Рисунок (Таблица) 1 – Название рисунка). Количество рисунков, таблиц, графиков и диаграмм не должно превышать 20% от всего объема статьи.

Объем статьи (без учета названия, сведений об авторах, аннотации, ключевых слов, библиографического списка) должен составлять не менее 3000 слов и не превышать 5000.

Стоимость за публикацию статьи составляет 4000 тнг. и производится автором после одобрения научным редактором.

Структура статьи:

Первая строка – номер УДК, (универсальная десятичная классификация) выравнивание – по левому краю, шрифт – полужирный.

Вторая строка – номер МРНТИ (Межгосударственный рубрикатор научной технической информации), выравнивание – по левому краю, шрифт – полужирный.

Один пробел

Автор(ы) статьи – с указанием инициалов и фамилии, при наличии нескольких авторов места работы указываются в виде списка с порядковыми номерами (надстрочный) в последовательности, соответствующей списку авторов, город, страна. Далее – на отдельной строке указывается e-mail автора: при наличии нескольких авторов указывается e-mail только корреспондирующего автора. Корреспондирующий автор обозначается значком*. Представляются обычным шрифтом строчными буквами, выравнивание – по центру, на языке статьи.

Один пробел

Название статьи (Заголовок) должно отражать суть и содержание статьи и привлекать внимание читателя. Название должно быть лаконичным и информативным. Оптимальная длина заголовка – 7–13 слов. Название статьи должно быть представлено на языке статьи. Название статьи представляется полужирным шрифтом, выравнивание – по центру.

Один пробел

Аннотация объемом 150–250 слов на языке статьи.

Структура аннотации включает в себя следующие ОБЯЗАТЕЛЬНЫЕ пункты:

- Вступительное слово о теме исследования.
- Цель, основные направления и идеи научного исследования.
- Краткое описание научной и практической значимости работы.
- Ценность проведенного исследования (внесенный вклад данной работы в соответствующую область знаний).

Ключевые слова/словосочетания – количеством 5–7 на языке статьи.

Аннотация и ключевые слова представляются полужирным шрифтом, строчными буквами, курсивом.

Один пробел

Текст статьи

Текст статьи должен включать следующие части:

Введение (обоснование выбора темы; актуальность темы или проблемы. В обосновании выбора темы на основе описания опыта предшественников сообщается о наличии проблемной ситуации (отсутствие каких-либо исследований, появление нового объекта и т.д.). Актуальность темы определяется общим интересом к изученности данного объекта, но отсутствием исчерпывающих ответов на имеющиеся вопросы, она доказывается теоретической или практической значимостью темы.).

Материалы и методы (должны состоять из описания материалов и хода работы, а также полного описания использованных методов. Характеристика или описание материала исследования включает его представление в качественном и количественном отношении. Характеристика материала – один из факторов, определяющий достоверность выводов и методов исследования. Также должны быть охвачены фундаментальные и новые труды по исследуемой тематике отечественных и зарубежных ученых (не менее 10 трудов), анализ данных трудов с точки зрения их научного вклада, а также пробелы в исследовании, которые Вы дополняете в своей статье).

Результаты (приводится анализ и обсуждение полученных вами результатов исследования. Приводятся выводы по полученным в ходе исследования результатам, раскрывается основная суть. И это один из самых важных разделов статьи. В нем необходимо провести анализ результатов своей работы и обсуждение соответствующих результатов в сравнении с предыдущими работами, анализами и выводами).

Заключение (обобщение и подведение итогов работы на данном этапе; подтверждение истинности выдвигаемого утверждения, высказанного автором, и заключение автора об изменении научного знания с учетом полученных результатов. Выводы не должны быть абстрактными, они должны быть использованы для обобщения результатов исследования в той или иной научной области, с описанием предложений или возможностей дальнейшей работы).

Информация о финансировании (при наличии).

Один пробел

Список используемой литературы состоит из 10–20 наименований литературы, на которые делались ссылки по мере употребления в статье. Также по желанию автора не более 10 источников, рекомендуемых для получения дополнительных сведений по исследуемой проблеме.

Описание источников осуществляется в соответствии с ГОСТ 7.1-2003

Список литературы необходимо представить в двух вариантах: первый – в оригинале, второй – романизированным алфавитом (транслитерация <http://www.translit.ru>).

Романизированный список литературы должен выглядеть в следующем виде: автор(-ы), (год в круглых скобках), название в транслитерированном варианте [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках], выходные данные с обозначениями на английском языке.

Например: **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde, [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

Список литературы представляется по мере использования в статье.

В данном разделе необходимо учесть:

- цитируются основные научные публикации, передовые методы исследования, которые применяются в данной области науки;
- самоцитирований не более 2 источников;
- необходимо использовать источники литературы за последние 20 лет;
- библиографический список должен содержать фундаментальные и наиболее актуальные труды, опубликованные исследователями по теме статьи;
- ссылки на цитируемые работы в тексте даются в [квадратных скобках];

Один пробел

Название, авторы, аннотация и ключевые слова на двух языках, отличных от языка статьи

Размещается после *Reference* на двух языках, отличных от языка статьи (казахском / русском / английском).

Один пробел

Сведения об авторах включают в себя

- Фамилия Имя Отчество (полностью), ученая степень, звание, должность, организация, адрес, страна;
- e-mail;
- телефон.

Requirement for authors

(Use a template to format the article):

The Editorial Board accepts previously unpublished articles in the scientific-pedagogical direction of the journal. Articles are submitted in electronic format (.doc, .docx,) ONLY by uploading them via the journal website <https://pedvestnik.ppu.edu.kz/>

The font size is 12 (the text of the tables may be 10), the font is Times New Roman, alignment – to the text width, single spacing, paragraph indent – 1.25 cm, margins: upper and lower – 2 cm, left and right – 2 cm.

Figures, tables, graphs, diagrams, etc. should be presented directly in the text, indicating the numbering and title (e.g., Figure (Table) 1 – Figure name). The number of figures, tables, graphs and diagrams should not exceed 20% of the total volume of the article.

The volume of the article (not including the title, information about the authors, abstract, keywords, bibliography list) should be at least 3000 words and should not exceed 5000.

The fee for the publication of the article is 4000 tng. and is paid by the author after approval by the scientific editor.

Structure of the article:

First line – UDC number, (Universal Decimal Classification) alignment – on the left edge, font – bold.

Second line – MRSTI number (Interstate Rubricator of Scientific and Technical Information), left-alignment, bold font.

Single gap

The author(s) of the article – with initials and surname, if there are several authors, the places of work should be indicated as a list with ordinal numbers (superscript) in the sequence corresponding to the list of authors, city, country. Further, on a separate line indicate the author's e-mail: if there are several authors, only the e-mail of the corresponding author is indicated. The corresponding author is marked by *. The authors should be presented in lower-case letters, centred, in the language of the article.

Single gap

The title of the article (Title) should reflect the essence and content of the article and catch the reader's attention. The title should be local and informative. The optimal length of the title is 7-13 words. The title should be presented in the language of the article. The title should be written in bold letters, centred and aligned.

Single gap

An abstract of 150–250 words in the language of the article.

The structure of the abstract includes the following **MUST** paragraphs:

- Introduction about the topic of the research.
- Purpose, main directions and ideas of scientific research.
- Brief description of the scientific and practical importance of the work.
- The value of the research undertaken (the contribution made by the work to the relevant field of knowledge).

Key words/phrases – number of 5–7 in the language of the article.

The abstract and key words are presented in bold, lower case letters, italics.

Single gap

Article text

The text of the article should include the following parts:

Introduction (rationale for the choice of topic; relevance of the topic or problem. In the rationale for the choice of topic, based on the description of the experience of predecessors, a problem situation is reported (lack of any research, emergence of a new object, etc.). The relevance of the topic is determined by the general interest in the study of the given object, but the lack of exhaustive answers to the available questions, it is proved by the theoretical or practical significance of the topic).

Materials and methods (should consist of a description of the materials and progress of the work, as well as a full description of the methods used. The characterisation or description of the research material includes its presentation in qualitative and quantitative terms. The characterisation of the material is one factor that determines the validity of the conclusions and research methods. It should also cover the fundamental and new works on the topic researched by domestic and foreign scientists (at least 10 works), analysis of these works in terms of their scientific contribution, as well as gaps in research, which you complete in your article).

Results (provide an analysis and discussion of your research findings. Conclusions are given on the results of the study, and the main point is made. This is one of the most important sections of your paper. It should include an analysis of your work and a discussion of your findings in comparison with previous work, analyses and conclusions.)

Conclusion (summarising and summarising the work at this stage; confirming the truth of the assertion made by the author and the author's conclusion on the change in scientific knowledge in the light of the results obtained. The conclusions should not be abstract, they should be used to summarise the results of the research in a particular scientific field, with a description of suggestions or possibilities for further work).

Funding information (if available).

Single space

The list of references consists of 10-20 titles of literature to which references were made as they were used in the article. Also, at the request of the author not more than 10 recommended sources for additional information on the problem under study.

The description of the sources is made in accordance with State Standard 7.1-2003.

The list of references should be presented in two versions: the first – in the original, the second – in romanized alphabet (transliteration <http://www.translit.ru>).

The Romanized list of references should look as follows: author(s), (year in parentheses), title in transliterated variant [translation of the title of the article into English in square brackets], the output data with designations in English.

For example: **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde, [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraigyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.

The list of references is presented as the article is used.

This section should take into account:

- main scientific publications, advanced research methods that are applied in the given field of science are cited;
- self-citations not more than 2 sources;
- it is necessary to use sources of literature for the last 20 years;
- the bibliography list should contain fundamental and most relevant works published by researchers on the topic of the article;
- the references to the cited papers in the text should be given in [square brackets];

Single space

Title, authors, abstract and keywords in two languages other than the language of the article is placed after *Reference* in two languages other than the language of the article (Kazakh / Russian / English).

One space

Information about the authors include

- Full name, academic degree, title, position, organization, address, country;
- e-mail;
- telephone.

B. Matayev *¹, K. Shalgynbayeva², Z. Kulsharipova¹

¹ Pavlodar Pedagogical University,
Pavlodar, Republic of Kazakhstan

² L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Astana, Republic of Kazakhstan
matayevba@pspu.kz

Features of the formation of the «Self» concept of students during the Covid-19

Аннотация. / Аннотация. / Annotation. Modern psychological and pedagogical studies of professional training of undergraduate students in the specialty «Pedagogy and Psychology» in online learning conditions increase the relevance of research in the field of the «Self» concept. ...

Кілтi сөздер: / Ключевые слова: / Keywords: «Self» concept, professional training, student, personality, future specialist.

Кіріспе / Введение / Introduction

Self-realization of a future specialist is impossible without creating your own life and professional strategy. Therefore, it is necessary to develop the skills of self-realization and management of individual actions, as society puts forward new requirements for a person – a modern professional, as an active, creative thinker, able to transform his moral potential in changing conditions.

Материалдар мен әдістер / Материалы и методы / Materials and methods

Many researchers (Baumeister et al., 1989; Burns, 1979; Rogers, et al., 1957) describe two types of «Self» – real and ideal, and already a certain type of the «Self» concept can be attributed to the student professional «Self» concept. The concept of the real «Self» corresponds to the idea of «who I am», and the «ideal» – «what I want to be». In many cases, the real and ideal «Self» concept is different, which can lead to both negative consequences (intrapersonal conflict) and positive ones.

Нәтиже / Результат / Results

The ascertaining experiment was carried out on paper in the period from January to April 2020. The participants of the experiment were provided with forms in Kazakh/Russian. All respondents were familiarized with the purpose and objectives of the experiment and warned about the publication of the research results in a generalized analysis of the dissertation work, scientific journals, conferences, etc.

Қорытынды / Заключение / Conclusion

To identify shifts in the above-mentioned criteria for the formation of the «Self» concept of students after the formative experiment, a control experiment will be conducted using the following methods: The methodology «Studying the motives of students' educational activities» by A.A. Rean, the Methodology «Unfinished sentences», the Methodology of M. Kuhn, T. McPartland «Who am I?», the author's questionnaire, essay, «I am the past, I am the present, I am the future» and A.S. Budassi «Self-assessment of personality» on digital media or through the use of various WEB programs. The estimation of the significance of the shifts was studied using the nonparametric Wilcoxon T-test and the sign criterion. Statistical data processing was carried out using the SPSS Statistics 21 program.

*Пайдаланылған әдебиеттер тізімі /**Список использованной литературы / References*

- 1 **Матаев, Б.А.** Кәсіби даярлау жағдайында студенттердің «Мен» концепциясын қалыптастырудың ғылыми негіздері: 6D010300: док. PhD ... дис. [Мәтін] – Нұр-Сұлтан, 2022. – 176 б.
- 2 **Матаев, Б.А., Тулекова, Г.М.** «Мен» концепция психологиядағы зерттеу пәні ретінде [Мәтін] // С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің ғылыми журналы. – 2019. – №4. – Б. 264-275.
- 3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.
- 4 **Бодалев, А.А. Столин, В.В. Аванесов, В.С.** Общая психодиагностика. [Текст] – СПб.: Речь, 2006. – 440 с.
- 5 **Сидоров, К.Р.** Методика Дембо-Рубинштейн и её модификация [Текст] // Вестник Удмуртского университета. – 2013. – №1. – С. 40-43.

References

- 1 **Matayev, B.A.** Kasibi dayarlaw zhagdayında studentterdin «Men» koncepciyasyn kalypstastyrudyn gylymi negizderi: dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po specialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya [Scientific foundations of the formation of the concept of «Self» of students in the conditions of professional training: 6D010300: Doc. PhD ... dis.] [Text] – Nur-Sultan, 2022. – 176 p.
- 2 **Matayev, B.A., Tulekova, G.M.** «Men» koncepciya psihologiyadagy zertteu pani retinde [The concept of «Self» as a subject of study in psychology] [Text] // Scientific journal of S. Toraiyrov Pavlodar State University. – 2019. – №4. – P. 264-275.
- 3 **Staines, J.W.** The Self-Concept in Learning and Teaching [Text] // Australian Journal of Education. – 1963. – №7. – P. 172-186.
- 4 **Bodalev, A.A., Stolin, V.V., Avanesov, V.S.** Obshchaya psihodiagnostika [General psychodiagnostics] [Text] – SPb.: Rech, 2006. – 440 p.
- 5 **Sidorov, K.R.** Metodika Dembo-Rubinshtejn i eyo modifikaciya [Dembo-Rubinstein technique and its modification] [Text] // Bulletin of the Udmurt University. – 2013. – №1. – P. 40-43.

Б.А. Матаев *¹, К.К. Шалгынбаева², З.К. Кульшарипова¹

¹ Павлодарский педагогический университет,
Павлодар, Республика Казахстан

² Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
Астана, Республика Казахстан

Особенности формирования «Я» концепции у студентов во время covid-19

Аннотация. *Современные психолого-педагогические исследования профессиональной подготовки студентов бакалавриата по специальности «Педагогика и психология» в условиях дистанционного-обучения повышают актуальность исследований в области «Я» концепции. ...*

Ключевые слова. *«Я» концепция, профессиональная подготовка, студент, личность, будущий специалист.*

Б.А. Матаев *¹, К.К. Шалғынбаева², З.К. Кульшарипова¹

¹ Павлодар педагогикалық университеті,
Павлодар, Қазақстан Республикасы

² Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті,
Астана, Қазақстан Республикасы

Covid-19 кезінде студенттерде «Мен» тұжырымдамасын қалыптастыру ерекшеліктері

Аннотация. Дистанционды оқыту жағдайында «Педагогика және психология» мамандығы бойынша бакалавриат студенттерін кәсіби даярлаудың заманауи психологиялық-педагогикалық зерттеулері «Мен» тұжырымдамасы саласындағы зерттеулердің өзектілігін арттырады. ...

Кілтті сөздер. «Мен» тұжырымдамасы, кәсіби дайындық, студент, тұлға, болашақ маман.

Информация об авторах: / Information about the authors:

№	Қазақ тілінде	Орыс тілінде	Ағылшын тілінде
1	Матаев Берик Айтбаевич Философия докторы (PhD), Педагогика жоғары мектебінің оқытушы-эксперті Павлодар педагогикалық университеті Павлодар 140000 Қазақстан matayevba@pspu.kz +7-7473455595	Матаев Берик Айтбаевич Доктор философии (PhD), преподаватель-эксперт выс- шей школы педагогики Павлодарский педагогиче- ский университет Павлодар 140000 Казахстан matayevba@pspu.kz +7-7473455595	Matayev Berik PhD doctor, teacher-expert of the Higher School of Pedagogy Pavlodar Pedagogical University Pavlodar 140000 Kazakhstan matayevba@pspu.kz +7-7473455595
2			
3			

Компьютерде терген: С. Пилипенко

Басуға 29.12.2022 ж. қол қойылды.
Форматы 70×100 1/16. Кітап-журнал қағазы.
Көлемі 7,5 шартты б.т. Таралымы 300 дана.
Бағасы келісім бойынша.
Тапсырыс № 1430.

Компьютерная верстка: С. Пилипенко

Подписано в печать 29.12.2022 г.
Формат 70×100 1/16. Бумага книжно-журнальная.
Объем 7,5 уч.-изд. л. Тираж 300 экз.
Цена договорная.
Заказ № 1430.

Редакционно-издательский отдел
Павлодарского педагогического университета имени Әлкей Марғұлан
140002, г. Павлодар, ул. Мира, 60.